

Zeven vertellingen

Johan de Meester

bron

Johan de Meester, *Zeven vertellingen*. S.L. van Looy, Amsterdam 1899

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/mees009zeve01_01/colofon.php

© 2016 dbnl

*Aan Marcellus Emants,
in eerbied en bewondering, met bescheidenheid opgedragen - den meester
een blijk, ook van geestverwantschap.*

Een nieuwjaarsmorgen.

Hij was maar even bij haar gebleven; het gebeurde nog al eens, dat ze insliep, zoo 's morgens, vooral wanneer ze het Kind bij zich had en dit rustig was. Hij voelde zich blij, zoo verruimd, daar het zorggevende eindelijk weg scheen. En in een soort van nu ook maar eens toegeven aan alle week-prettig-stemmende gedachtetjes, liet hij zijn denken wegduiken in het heel zacht lieve der gewaarwordingen van daareven.

God, wat was een vrouw toch mooi als jonge moeder! Nu hij dat voelde, zijn oogen het hadden gezien, nu zou het wel waar zijn! Ziedaar nu een vrouw, die zelve zóó lang gedacht had: béter als ik geen kinderen krijg; die toen ze er toch een had gekregen, bijna was gestorven; en die thans, hoe zwakjes ook nog, niet alleen geestelijk een ander mensch was, maar bij 'r smalletjes en ivoorbleek zien, toch zoo iets

lenteachtigs had, jonger er uit zag, frisscher, hoe teêr ook, ja beslist, frisscher en jonger dan toen ze trouwde....

- 'Ik ben ook nog nóóit zóó gelukkig geweest!' Met een beetje nadruk op 'zoo.' Maar toch, zooals ze dat 'nooit' had gezegd.... Jonge, jonge, wat een les! Hij die zoo vast en zeker gemeend had, dat zij precies zoo dacht en voelde, als hij zelf. Ten minste hierover! Over het Leven denkt niet één vrouw zoo. Juist doordat 'r natuurlijke-aanleg naar het leven-géven drijft. En hij die gelóófd had in al Leida's groote beweringen! Kinderen geweest waren ze, allebei! - Intusschen was hij vader geworden.

Voelde hij nu wat voor het Kind? Ach waarom moest hij nu dáár weer over tobben! Altoos dat frazetje van Guus van Leeuwen dat stekelde! Als Guus het wist! Arme vent. Dien scheen eerst alles te gaan vóór den wind. Zelf wat geld, een vrouw met geld, veel plezier in zijn betrekking, dol op zijn vrouw, en nadat z'n jongen geboren was: 'Toen ik hem voor het eerst zag leven, had ik een gevoel, als van den Oerschepper.' Wat had hij graag.... toen net in

dien zwarten tijd van strijd om zijn eerste zich verliefd op Leida voelen, wat had hij toen graag aan Guus teruggeschreven: - 'Ik begéér niet als de Schepper te voelen.' Gelukkig dat hij het niet had gedaan, dat niet een plagerijtje van hem gevallen was in dien korten gelukstijd van Guus. Zou Guus nu nog, Guus met z'n kwaal, blij zijn dat-ie een mensch had verwekt?.... Ja, Gúús zéker. Och! waarom kon ook hij niet zoo voelen als Guus! Hij wou het toch zoo verschrikkelijk graag. Om Leida. Om het Kind! Wat moest-ie later zeggen aan 't Kind.... Leida.... ja, zij zou het Kind wel moed inspreken!.... Dus, dán nog meer verschil tusschen hèn. Dát, als de eenige kans voor zijn Kind, om niet als jongen al te leeren zwart het leven in te kijken: dat zijn vader en zijn moeder hoe langer hoe minder één zouden blijken in voelen-en- denken. De moeder het Leven goedpratend voor twee!

Och, maar wat kwam 't er op aan, dat hun verschil bléék, als het nu toch eenmaal bestond!....

- Ik ben ook nog nóóit zóó gelukkig geweest!

Nu pas! en dát na de vele dingen die hij en

zij samen hadden gedáán! Waar zij zoo heelemaal in was geweest....

Het was hem, of zijn gedachten stokten. Of hij plots bleef stilstaan, omdat hij, in duisternis, opeens een gordijn van donkerte ópgetrokken zag. Ja. Helder was het. Helder als de dag! Juist dit, dát Leida in al die verrichtingen van hen beiden heelemaal in was geweest, dit was het Vermogen in haar, waarvan zij ondanks zichzelf de kracht onderging: toen ze, hoe belangrijk ze het vond, niet genòeg had aan hun arbeid, die hém zoo telkens te véél was, dien hij deed, nu ja, maar uit wanhoop deed, radeloos, om tijdverdrijf, omdat-ie nu eenmaal geen vent was, nooit geweest, voor sport of zoo. Menigeen onder die vroegere sport-vrienden, die meer, véél meer wezenlijke hoofds- en hartsbelangstelling had voor de gauwigheid van een langhalzig paard, dan hij voor z'n fabriek, z'n twee straten werkmanswoningen, en al wat Leida al had verzonnen, dat zij voor het volk konden doen.

Hoeveel innige geringschatting had-ie altoos voor die wedrenmensen gevoeld. En nu, o,

nooit nog was 't hem zoo glashelder geweest: de minstbeteekenende onder hen was toch nog beter man voor een vrouw dan hij! Want alles wil een vrouw wel vergeven, stomme hersens, harteloosheid, lamelligheid, en zelfs smerigheid, maar zijn gebrek *kon* geen vrouw vergeven! Gebrek, *gebrek!* wat-ie tien jaar lang juist had beschouwd als zijn éénige superioriteit! En wat-ie nog, o zeker, zoodra hij er over *nadacht*, beschouwde als Het Hóóge, - maar waarom hij niet had mogen trouwen.

God! dat dat was gebeurd. - Het was daar, als één groote *greep* in zijn leven: het huwelijk mét al het andere. Want álles was daarmee veranderd. Zijn fabriek, vroeger tijdpassering; wat-ie voor het volk dee, vroeger tijdpassering; zijn tijdschriftstukken, tijdpassering; zijn bijna beroemde *Statistische Cijfers*, alles, alles.... dilettantisme. Nu mòest het alles wat anders zijn. - Niemand, nochtans, die er dàt dilettantisme vroeger in gezien had! Want het 'lapwerk'-verwijt van de socialisten kwam niet dáárom. Niemand. De knappe mannen niet, zoo vast overtuigd dat ze heel precies wisten wat de menigte behoefde, toen ze

hèm aanbevalen als candidaat voor de Kamer.... Zelfs Leida niet! Leida met 'r eerste enthousiaste brieven over zijn groote liefde en hoogen moed, omdat-ie wat minder winst uit de fabriek opstak dan 'n ander, en omdat-ie tegen al te grof egoïsme wel eens wat had durven schrijven. Leida kende hem minder dan iemand! En toch was zij de eenige, aan wie hij zijn innigste wezen, ál zijn voelen en denken, had blootgelegd met den hartstocht van zijn wanhopig strijden om haar niet ongelukkig te maken. Hád hij.... God! had hij het haar wel éérlijk gezegd? Ja! - O, als hij dáár nu ook al aan ging twijfelen!.... Maar ze had immers zijn brieven nog. De stukken zouden het kunnen bewijzen!.... Ze had alleen hem nóóit begrepen. Zoo iets wás voor een vrouw niet te begrijpen. En dáárom had hij wijzer moeten zijn. Hij had *moeten* breken.... moeten! En toch.... Wàs hun verschil zoo allesbeslissend? Leida.... ja, zij was tót hém gekomen, deelenzijn medelij met de armoe. Omdat ze, bij ál de armoe, liever voor anderen werken wou dan nieuwe menschen voortbrengen die al haar tijd in beslag zouden nemen, én onder den sterken invloed van dat vervloekte boek

over hereditieit, had ze zijn bezwaren tegen hun trouwen weggepraat; maar zonder te kúnnen weten wat ze zei. Daarna.... de walgelijke ongeluksmaanden, die voor hen voorgoed bedierven wat anderen den mooisten tijd van hun huwelijk noemen; en nú, de juichkreet van 't zwakke vrouwtje: - 'Ik ben ook nog nóóit zóó gelukkig geweest!' Daarbij *geen oogenblik* het vermoeden, dat het Leed van het Leven, door haar als accidenteel gezien, drukte op zijn voelen en denken als onafwendbaar, voor altoos. Zei-die er dat óóit, trachtte-n-ie nu nog, en.... nu zou 't wellicht lukken, haar duidelijk te maken hoe hij voelde, wie hij was.... dan maakte hij haar voor goed ongelukkig, zij, die nu zóó gelukkig was, die hem, tot haar geluk, aanbad! Dus zwijgen, altoos komediespelen, zijn eerlijkheid, het eenige eigenlijk waar-ie aan hechtte, weggooien.... niet alleen meer, nu, tegenover 'de' menschen, die hij wel bedriegen mòest, om récht te hebben deel te nemen aan de tijd zoo knap verslindende Daad; maar zelfs ook tegenover 'Zielsvriendin'.... Ach, die tijd, toen ze dát zouden wezen, vrienden, beste vrienden, niet meer....

Hij had daarna méér gevraagd. Dus: hij had dát toch gewild van het leven. Hij had een vrouw gewild. En wie een vrouw wil, wil een kind.... Misgunde! hij het Kind aan Leida? Nee, goddank, dat heelemaal niet. O, wat was ze lief en mooi, straks. En het Kindje léék op haar.... Maar...., als het dus haar lichaam had, met het belaste van de De Wael's?.... Dit zou voortaan zijn ernstigste werk zijn, te letten op zijn Kindje's gestel. Bleef het leven, wás het eens fysiek-sterk als hij....

Er vloeide een weemoed door zijn ziel. Voor het eerst dat hij zóó voor het Kindje voelde. Tot nu had hij niet anders gedacht aan de geboorte, dan met bange vrees voor de moeder. Zou, nu het Leida beter ging, waarlijk gevoel voor het Kind gaan werken? God! als dat eens mogelijk was! Als dat nu eens een *ander gevoel* was, een werkelijk voelen, zóó *sterk* dat het *besliste*?....

Hij dacht aan zijn moeder. Zijn vader had hij nooit gekend: dertien jaar had zijn moeder hem haar liefde gegeven.... Ach, als zullie maar

gespaard bleven, Leida en hij allebei, voor hùn jongen....

In hem lachte het. Zachte zelfspot. Nu al gekomen tot: het leven wenschen! Zou zijn Kind nog zijn opvoeder worden? Hij zou er zich niet tegen verzetten! Ook hier zou hij leven, als tegenover alles in den laatsten tijd: *ondergaande*. Een passieve zwakkeling. Hij! Met als éénig verweer de rust'looze daad!....

Een ontreddeering als van de laatste weken, met nu de onaangename bijzonderheid van dezen opgedrongen-Zondag, Nieuwjaar, dezen parvenu onder de 'Feestdagen', was er tegenwoordig noodig, om hem, als van-morgen, zóó te brengen uit zijn doen!

Vastberaden ging hij zitten aan zijn lessenaar, uiterlijk weer de flinke man; en begon aan den stapel brieven. Een heilwensch van Van Meerten & Co!.... Nog een heilwensch.... mét wensch voor het Kind! Och, als de menschen hem toch kenden! Eigenlijk innig misselijk, zijn staag komediespel van man van actie....

Hij was nu aan zijn vijfden brief. Er werd getikt aan de kamerdeur.

- Binnen!

- Meheer, daar binne ze van de fabriek, om Meheer nieuwjaar te wensen.

Dienstbaren.

I.

Langzaam, met geduldige traagheid, laveerde de *Eben Haëzer* kalm door de vlakke stilte van het éénzame kanaal. Het leek of de breede vaart uitsluitend voor dat ééne schip was gegraven; nergens op de lange waterstrekking, noch verder op, over het land gekeken, achter de bocht, was een tweede zeil te zien. Bedaard, een logge reuzevogel met enkelen vleugel, gleed het schip, de oevers scherend, tussen de landen heen en weer, rustig vooruit langs de vele akkers, de eindeloze zongebrende weiden; - twee koeien stapten tot vlak aan het water, om te zien wat daar te doen was.

De Eben Haëzer was een kloeke binnenvaarder, stevig gebouwd, zorgvuldig onderhouden, een zeil op als van den prins z'n boot.

Maar achteraan slipte halfstok een vlag. Aan boord van de Eben Haëzer was een doode.

Bewegingloos, in achteloos leunen veerkrachtig toch, stond bij het roer de kleine schipper, verschrompeld mannetje, uitgedroogd, maar met leven in het sluwe gezicht. Met bedachtzame traagheid, vast regelmatig, trokken de dunne lippen van den breeden mond sterke wolkjes uit den pijpstomp. De rattenoogjes vorschten ver het heimelijk broeiend zuidoosten in.

- Ve'rék wa's 't waerm toch, graaide op eenmaal de stem van een meid boven het gat van 't achteronder. En heur korte dikke bovenlijf, blank en blond in lichtpaars jak, lichtte den ouden schipper tegen.

- D'r kump al zoo'n oakelige luch', mokte ze, zachter.

- Mit disse waermt', maakte de schipper begrijpelijk.

't Was warm. En de vrouw lag nou al bijkans zes en twintig uur. Morgen moest ze zoo vróeg mogelijk gekist.

- Harmen het d'r veul weêt van, graaide Piet weer.

- Uue....., klankzuinigde de schipper, gemoedelijk, om te zeggen: 'Da's natuurlijk.' 't Was Harmen z'n moeder. En ze leken op mekander, Harmen en z'n moeder. Hij de schipper had d'r ook weet van, dat z'n vrouw nou dan toch was gestorven, maar voor Harmen was 't wat anders. Dat was 't eigen bloed. Harmen had ook z'n moeders natuur, dat strakke, afgepaste, en heur steilheid in de leer. Je hadt d'r geen deumenee meer bij nodig, as Harmen met z'n moeder an de gang was. Nou, hem den schipper was 't wel geweest. In gemoedszaken een ieder z'n vrijheid. Als ook hem zijn vrijheid maar bleef gegund. En daar had-ie al voor gezorgd, toen-ie nog maar knecht bij den ou'en schipper was. Die stond toch ook sterk op 't geloof, maar voor zijn schip wou ie Kees niet missen. En z'n weeuw, nou die had Kees evenmin willen missen! Kees was gebleven, schipper geworden, - ja, òf ie toch ook wijs had gedaan, met nog vóór het huwelijk de Eben Haëzer met een hypotheekje van de vrouw over te nemen. Later had dat niet meer gekund, en nou was het schip geheel vrij van lasten en hij, Cornelis van der Linden, was de

schipper op zijn schip! Anders waar'-ie nou zoo waar de knecht van z'n eigen stiefzoon geweest.

Harmen - die kon nou doen wat ie wou; - maar de schipper stond d'r niet op, dat de jongen bij hem bleef. Als Harmen verstandig was, ging ie met z'n trouwen zelf op de stee an de Rietdijk wonen, dat was nou net een gedoetje voor Harmen, en wat had ie nou met het te verhuren? Hij had ommers toch ook geen aard voor 't varen. Van Piet zou 't jammer zijn, die wier' een beste schippersvrouw, dat zag je nou al na ééne vaart. Maar och zóó'n meid was overal thuis.

- Of 't mos' nie' wêzen bie Harmen in bed, grappigden de gedachten des schippers, en z'n rottenoogjes glinsterden, genoegelijk flitste de mond een kwijl uit.

Ja zoo'n bliksemsche deern toch! Dat was, al was ze bloedeigen nicht, nou net zooveel een vrouw voor Harmen as.... as niks. De jongen táálde ook niet naar d'r. Omdat z'n moeder, vóór deze reis, gezeid had dat d'r vooreerst niks was of mocht wêzen, kon Harmen Piet ankijken, krek of ze z'n zuster was. En toch had-ie d'r jaren lang op gestaan, hij most en hij zou z'n

Pietje tot vrouw. Dat z'n moeder had toegegeven! Veul omdat Piet eigen broers kind was. Een weeskind zonder verder familie. En zonder een rooie duit. Zoo was de vrouw: haar deerde dat. Maar toen 't dan eenmaal besloten was, nóu! toen had Piet wat moeten hooren om d'r berooiden staat van geen cent in de wereld; en nou met deze vaart, nou d'r iemand mee móst omdat de vrouw het werk niet meer afkòn, nou was Piet genomen als van de familie, maar behandeld had de vrouw d'r tot op het láátste oogenblik, niks beter dan elk andre meid....

Wat sukkelde Harmen daar nou toch weer! Een schipper!.... om d'r twee op toe te geven! Kijk-ie daar nou lóópen kniezen.... Van-morgen griênde-n-ie, as 'n kind.

- Onweer! riep de schipper, en tikte met het hoofd, schuin op naar links.

- Joa, riep Harmen, en verdween achter het zeil.

Piet kwam op dek met den aardappelbak. Ze had d'r jak half losgeknoopt. En op-eens had de schipper een gedachte, die 'm van streek bracht.

Het werd zoo raar in 'm, want nét dat-ie het dácht, was 'et of 'n ander 'm zei, dat-ie zoo iets niet denken mócht. De vrouw zou gezeid hebben: de stem van God. Nou ja, maar hij geléúfde niet an God. De vrouw had' van 'n verzuuking gesproken! Nou ja, maar de vrouw kón niet meer spreken, nou; van die d'r preêken en zêdepreêken was-ie áf...

En toch, hoe roar, hie dorst 'r toch niet an te denken. Toen de vrouw nog leefde, had-ie toch ook wel 's noar 'n ander wief gekeken, moar ie dórst nou niet noar Piet te kieken. 't Wàs of de vrouw nog.... doar benejen....

- Is Harmen veur? vroeg Piet.

- Woar ànders! weeromde de schipper norsch. En het doodelijk zwijggeduld der schepen. De meid vlug d'r aardappels schillend; de schipper bijna bewegingloos, alleen, op vaste poozen, gooiende plóts zijn roer om. Rustig gleeed het vaarttuig voort, stil en traag door de loome stilte van het blakerend water-en-land. En boven het hevig gevorende kielwater slipte slap als een vaatdoek de rouwvlag voorbij, zot bont ceremonieel in het algemeen kleurloos-gewoon-zijn.

II.

In 't zuidoosten grauwden donderkoppen, maar ongetemperd schroeide de námiddag-zon op het schip. Als wespensteken pikte de hitte. Op dek was alles engte, benauwdheid. Het water leek gemeenzamer, of het kanaal geen diepte meer had. Wanneer het schip, onduldbaar traag, tot een oever was genaderd, kabbelde loom het lauwe water tegen een stinkende broeiing van gewas. Alles lag stil, slechts het schip mòest vooruit.

Piet, achter een vastgebonden parapluie bezig d'r Zondagsche jurk te verstellen, toevallig een zwarte, was zuchtend even opgestaan en, den schipper voorbij, 't achteronder ingesloft, met een oningehouden hik de trap af, om hem zijn oorlam te halen. Drinkend had hij haar aangekeken, zij had gelachen als plots verlegen. Of, was dit maar verbeelding van hem? Wát maalde hij daarom, onzin immers! As 't maar niet zóó warm was! Hem heugde geen dag van zulke warmte, en dat nou, met een dooie an boord. Binee was 't vast niet uit te houden. Toen Harmen straks even binee was geweest, slóeg-d-ie bijkans tegen de

trap, zóó beroerd dat-ie was geworden. 't Jong was héélegaar's van streek. En die Piet, die nijdig wier', toen ze zag dat Harmen roar dee. Piet voelde veur de dooie niet dát; om Harmen gaf ze ook niet veul.... Wát nou!?!... De schipper voelde een trilling van den mond, zijn hand vatte ijlings naar 't pijpstompje, hij vreesde het te laten vallen; en weekigheid voelde hij in de beenen...., al over weer, wát was dat geweest! Scherp stond, nú-eerst klaar in zijn denken, wat daar op ééns, benauwend en ónklaar, als geblázen was in zijn hersens. Waarom zou Piet met Harmen trouwen, *hij was nou toch weduwnaar*, waarom zou Piet niet trouwen met hèm! Zoo vreemd was dat; nieuw! Hij dacht opeens heel anders over Piet; het was of Piet opeens was veranderd, en het was of hij zelf opeens was veranderd. Net of iemand hem daar was komen zeggen, dat hij nog heel lang te leven had.... Vier en vijftig was-ie al.... nou ja, en Piet was vier en twintig.... O maar hij was nog mans genoeg, laatst nog zei de vrouw.... Het was of zijn gedachten stokten, niet verder durvend, báng wegekropen, zijn hoofd werd leeg.

Instinctmatig verzette zijn hand het roer.... Wat een warmte! en dan die lijklicht... Verdomd! en dáárbij zulke gedachten.

Zijn vrouw was toch zijn vrouw geweest, ze hadden het samen goed gehad, hoe anders of ze ook was dan hij, hij was toch aan het mensch gehecht.

En dan, Piet was an Harmen beleufd. Harmen hield veul van de meid, al toond-n-ie 't op zijn manier. Moar, Piet hield niet van Harmen! ze nam het jonk om z'n centen, de schipper mocht doodvallen as 't nie woar was.... Kreng van 'n meid.... Och, waarom dat! Hadd' hij wel zooveul moeite gedoan, van slim zijn, voorzichtig en katteduldig, om de schippersweeuw te kriegen, as ze niet krek schippersweeuw geweest was? Piet had geliek, ze most wel zoo doen, een *dienstboare* mot wel wat schipp'ren en pleuien.... Dienstboar was Piet, net als hij eens; Harmen, die, was van ànder slag.... Lollige Piet, 'n kreng van 'n meid! Veur Harmen, joa, veur Harmen geen wief.... Moar hie, al was-ie dan vier en vuuftig, hie dorst het deerentje mak'lik an.... krek dat astrante tamteerde-n 'm.

Vlamstralend pikten de rattenoogjes 't beeld op van de meid daar vóór hem. Half van hem afgekeerd zat ze. Zweetdruppels als blinkende kraaltjes sprongen weg in 't krullende nekhaar. Nu was ze toch nog in zijn bereik. Harmens vrouw moest ze nog wóorden. Jongedeern; van niemand nog. - En met lust in zijn welbewuste valsheid, gaf hij toe, plotseling, aan dat als lekker-prettig àfvaren van zijn wreede gedachten naar de wezenlijke werkelijkheid: dát de vrouw nu eenmaal dood was, dat hij *weer-vrij* was, kiezen kon 'n vrouw - èn dat hij kracht had, van wil en van slimheid....

Vrêmd dat het was, zoo op één schip soamen, hie en z'n stiefzeun as konkerenten!....

III.

Eensklaps was het vreemd gaan waaien, een ruischen en rits'len van vele zijden, verraderlijk opkomend plotseling, in den stilstand alom der drukkende broeiing. Het was heengevliegeld over het water, vlug en heel licht eerst, toen wat sterker, een wind die deed als de meeuwen doen,

fladdrend dreigend, eindelijk vallend. Nu huiverde het water aan tot glanzend rollende bolten, en klotste, vreemd na de loomheid des dags, tegen d' in broeiing verstikkenden wal, waar enkele lange hoge blâren spichtiger aanzien hadden gekregen.... Het waaien kwam nú ongeregeld, met scheuten. Ginds, op den straatweg met hoge boomen, laan als een scherm door het land gezet, sprongen in de statige toppen plots de takken woest door elkander, buigend tot hoepels, dwaas wanhopig.... En nú was àlles verschoten van kleur. Ineens een andere natuur. - In de nájaarsrillingen, zwir'lend door de klamme zwoelte, was het landschap plots verflenst; een valsche dofheid van grijs met paars was over alles neergestreken. Angstig vluchtten de vogels voort; in heel de natuur was angst en beweging, een opgeschrikt-zijn uit dood'lijke loomheid.

't Straks matte, machteloze water was opgezwiept tot statigen stroom. Zelfs brééder leek opeens het kanaal. Het varen had weer gevaren. -

De een na den ander waren Harmen en de schipper gedoken en hadden hun regenspullen

gekregen. Piet trok juist de deurtjes wat aan, toen regenspatten als hagelsteenen, hier, daar, ze waren te tellen, nedertikten op hout en leêr. Onthuis lagen de droppels gevloeid op de zóó lang geschroeiide planken.

- D'r kump wat! graaide Piet naar den schipper.

- Smerig! smakten de lippen om de pijp uit.

Reeds tikten de droppels niet meer, reeds ruischte er regen - in 't zeil geklapper, als van verrassing. Vogels vlogen vlak langs het zeil, in hun angst op het schip niet lettende. Aan den wal vlogen blâren van wilgen af - daar dreven, deinden ze op het water.... Hu, wat een leelijke, valsche glans slierde schuin nu over het water, dwaas ook verlichtend het leeuwte van 't roer....

Piet rilde; het leek haar griezelig, onweer aan boord. De schipper ried haar vreesgedachte.

- 't Za' wel losloopen...., troostte hij.

Piet zag zijn oogjes vonken naar haar.

Maar met dreunde 't eerste gedonder, ver niet, ook niet dichtbij, zwaar-langzaam. Dadelijk in plechtige kracht.

- 't Kump van twee kanten, deelde de schipper, nu technicus, mee, vergetend al dat hij geruststellen wou, opgaand terstond in zijn taak.

- Blief oe moar benêje, zei hij nog.

Piet, de deurtjes sluitende, hoorde zijn orders, heesch, als een dreun, in het regenrumoer iets vers en zwaks. Harmen.... Harmen hoorde ze niet.

't Stonk nou benee; de kwalijke lucht sloeg de meid om het hart. - Jezus, wa' 'n oaklige reis toch! - Ze wou de deurtjes weer opengóóien. Maar dat kon niet, ze mocht het niet doen. En 't was of d'r moei nog mee het verbod.... Nou, dat natuurlijk wel niet, maar toch.... Dat 'r moei d'r *niet meer was*, nee, ze kos 't nog niet begriepen.

Wát doar wás, in de bedstee doar...

't Geluid van een geweldigen slag sloeg haar weeë beklemdheid tot schrik op. Dreunend weerkaatste het schip den slag, de schok kraakte dreigend de binten door.

- Jezus toch! ze wou wel huilen. Bijna duisternis in het kombofje. Buiten grijs ondoorzichtbaar noodweer. Fel spetterden regen-stralen tegen het tranerig ruitje,

waar boldreigend het hoge water ongeregeld tegen klotste. Met een ruk trok ze d'r jak verder los; - baatte niets bij de strakke benauwing. Gapen moest ze, had lust te spugen. De logge armen slap op de dijen, bleef ze op dezelfde plek staan, willoos, als neergezet.... Nog even dacht zij aan de mannen, die het zwaar moesten hebben, boven.... Toen gleed er wezenloosheid in haar; bewegingloos in dien valen schemer vóór het donker waar het lijk lag, hoorde ze niet meer het onweer woeden, verdoofde in onmachtigen afschuw van de stinkende verstikking....

Wrevelig waakte ze op in een angst, een vreemde gissing van gevaar, en onder het hevig stormgieren hóórde ze, afzonderlijk in 't verwoed gedruisch, zwak stommelen, waar ze gevaar in vermoedde...., toen, bijna onhoorbaar, een stemklank.... Eén stoot, en open vlógen de deurtjes. Vóór den laaienden storm stond zij. Hij spritste nat haar in het gezicht en wierp een golf van wind op 'r borst, omvatte haar in een flardende blazing. Op moest zij tegen den vinnigen regen, ze hoorde den zwaren donder grommen, toen,

zag,.... het weerlicht verblindde.... zag nu wéér: het roer verlaten!.... Met één angstsprong was ze op dek.... Niemand bij 't roer, 't was vastgezet! sterk hing het schip al over.... Bijna van de been geslagen, in het plots plasstormen rondom haar, trachtte ze d'r jak te sluiten, vaatdoek al, van het oogenblik buiten. Ze voelde onder de regenstrieming d'r armen verstijven, ze voelde d'r heele kletslichaam verstijven, en éven zág ze niets, wíst ze niets, voelde nog enkel het klappen der kaken. Toen, schóót ze vooruit om lijfsbehoud, in tegen den zien- en aadmenversperrenden regen; als ijzeren bouten sloegen 'r handen, hier vast, daar vast; vast op het glibbren van hout en zeil en touw traptten 'r voeten; - toen spookte opeens de schipper op uit de ondoorzichtbaarheid, en 't was een heel kleine, kromme gestalte; ze zág hem roepen, hoorde geen klank; wanhopig wenkte z'n arm, z'n lijf; ze zag verder niets dan een lijn over boord....; toén, op eens, gíerde z'n stem om haar heen; licht kwam er; en: dáár, vlák bij in 't water: arm, hoofd!.... Op te vliëgen scheen 't dek, dobberend voelde Piet zich gaan, nét nog

had ze zich vastgegrepen, hooger ging 't schip....

- Roer om! furiede jankend de schipper, zelf al ééne hand'ling bij 't zeil, klóvend áll' neer, met wanhoopsrukken....

Piet glee' het dek over, kroop voort, in doodsangst; bloed was 'r hier aan d'r arm, 't hoofd stootte; voort glee' ze.... 't Roer! En ze schéerde mee, zat op het dek. 't Schip zwaaide, zwaar met een hobbelzwier, laag door het water....

Tóen dacht ze pas, voor het eerst, aan dat hoofd.... En ze gilte haar angst terstond ook uit: één hoge snerpschreeuw, dwaas in den storm-ernst.

IV.

Statig, een wondere donkere vogel, glijdt de Eben Haëzer zacht door de breede gladde gespannenheid van het nu àl-geheimenrijk water. Onder, bezijden - rondom het schip warrelt en kabbelt het vaartvorenswater; ginds, in de verte der landen, ploft soms ontspannend vocht, als een zucht....

Verder alomme stilte, vrede.... In de blauw-

en-grijze duisternis, de wijdheid van donkerte over de landen, vonken enkele woninglichten; - de Eben Haëzer nadert mensen.

De schipper bedenkt wat hij straks moet verrichten, dadelijk bij den burgemeester, voor de aangifte van het onheil. Piet blijft aldoor dicht bij hem staan. Hij behandelt zelf het zeil, zegt dan haar hoe het roer te houden. Zij hoort het gestoorde water wringen; zij durft niet meer in het water te kijken. Of er op eens een hoofd op zou duiken, als soms, bij den oever, het eendenkroos doet, of een kring die daar rot, daar nét onder het water.... Het zou natuurlijk niet kunnen wezen, Harmen is achter gebleven, ver al weg nou.... Maar Piet durft toch, ze durft niet te kijken, en in haar gedachten komt een bevreemding, een vaag bedenken hoe vreemd op het water, hoe anders dan in het dorp het leven; zoo'n overlij[d]en maar zoo in eens, door één misstap, bij een onweer; de dood zoo mogelijk vlak om je héén.... Piet grijpt het luik van het achteronder.

....Er is daar een hofstee vlak aan het water, de mensen staan vóór het huis, ze roepen niet,

de schipper ook niet, en langzaam, traag gaat het schip voorbij, nagekeken, als een lijkkoets.

Nou hebben ze samen nog wat te praten, dat denken beiden, bij 't zien van die mensen.

- Twee dooie! wat zulle ze kieken in 't darp!
- Nou! zegt Piet.
- Toch was 't goed, dat z'n moeder nou dood was.
- Joa, zegt Piet.

En weder zwijgen. Meer en meer ontglijdt het schip aan het alzijdige blauwe-duister, licht is er al in de lucht gekomen, het dorp....

- Wat wil-ie nou Piet? zegt de schipper, dof.
- Wàt wou' j' dan....
- Weej blieven op 't schip....

Een roeiboot gaat langs. De mannen hebben de vlag gezien. Ze zeggen vreemd, gedempt, g'en-oav'nd.

De schipper zegt niets. De meid evenmin.

Maar even later, in fluisteren:

- Zeg! wee j' blieven?... as schippersvrouw...
- Da' weet je wel.

- Dan moj' eerst weg. Moj moar goan dienen. Veur de winter kan 't niet wêze'.
Gauw mot-ie nou z'n zeil bij halen.
Langs 'r gaand, met een douw aan d'r arm, voelt-ie een schok in d'r borst, van 'n slok, den slok van 'n vergeten natraan.
Maar wanneer ie terugkomt, d'r graaistem, zacht, vleiend:
- Zeg! Kéés!!... Dan zuwwe 't schip verdeupe! Toe! noar mien! *De Vrouw Petronella!*
Hij voelt 'n beving, beklemd, verbaasd.
Even maar. Dan, op de grens van het duister, blinken zijn kleine rotnoogjes.

Thuiskomst.

Altijd was hij thuis bijzonder behandeld, als aller *jongste*; hij scheelde trouwens zeven jaar met zijn tweeden broer; en nu bij zijn terugkeer van de huwelijksreis, was het ook weer eigenaardig *de jongste* geweest, dien de huisgenooten hadden verwelkomd. Zooals het altijd had gedaan, gaf dat bijzondere in zijn verhouding tot Mama en tot de broers en zusters hem beurtelings een gevoel van streeling en van ergernis. Hij was nu immers net zoo ver als Nico en Willem; z'n notariaat, al was 't een eerste, mocht er zijn, voor een eerste was de standplaats zelfs heel mooi: ook hij had nu die *positie*, waar men een man mee wordt, *waarop* men trouwen mag, - en hij wás getrouwd.... Tegenover Leida was het wel wat mal, dat Mama en Willem en de zusters, en zelfs Tante Jeanne, nu nog in hun toon dat vriendelijk beschermende hadden, waar hij als

kind een koekje mee kreeg, wanneer iedereen onder de veranda om de theetafel bleef, Willem met zijn eeuwige sigaar, en er tegen hem werd gezegd: - Nu Ko! - en een oogenblik later weer: - Kootje, toe jongen, bedtijd!

O die eeuwige sigaar van Willem! Bij de aankomst, nu, aan het station, toen Leida riep: - Dáár heb je Willem en Lies! was het eerste wat hij, onder het bijeenzoeken van de handbagage even opkijkend, gezien had, weer geweest, dat Willem rookte. Rookend had Willem orders gegeven aan een dienstman: het had van zelf gesproken dat Willem dit deed, niet hij, hoewel het zijn koffers waren; en in het rijtuig was Willem blijven rooken, en bij Mama sprak het ook vanzelf, dat Willem de zuivere atmosfeer in de zedig-deftige huiskamer schónd met zijn damp, terwijl hij, Ko, daar, net als de dames, bij-zat, hij, de jongen! Hij had nu eenmaal nooit gerookt; van sigaren wist hij alleen, dat op een tijdstip van zijn leven de broers er natuurlijk tegen konden en hij er natuurlijk niet tegen kon, zooals er altóós dingen geweest waren, voor hen geschikt en niet voor hem, tot hij nú voor de

grootste, belangrijkste zaak ook *volwassen* was geweest.

Dadelijk bij de thuiskomst was het hem opgevallen, dat allen deden of ze 't bijna nog niet gelooven konden: - Ko terug van de huwelijksreis! - Toen Willem indertijd na zijn trouwen nog voor een maand bij Mama was ingetrokken, omdat zijn huis op de markt in de grondverf stond, was hij thuisgekomen als de vastberaden volwassen-man van altijd, en toch was Willem toen twee jaar jonger dan hij, Ko, nu; en nu hij kwam, hij die in zijn dorp een huis had moeten laten bouwen, die nu al twee jaar vèr van Mama woonde, wérd hij nu niet als 'het kind' weer behandeld.... Of.... was de idee niet bij hun maar bij hem, had hij zich altoos kind gevòeld?....

Leida had hem immers ook gezegd, dat hij 'nog kon doen als een kind.' Ach, dat gezegde van haar! Hoe weinig, o zéker, hoe weinig had ze er mee geméénd, met die enkele woordjes, en hoe veel had zij hem er mee gezegd. Hij wou, hij zou er niet meer aan denken, en hij dacht er telkens aan. Telkens nam hij zich voor, het

met vasten wil van zich af te houden, dát denken, en telkens, in plaats van afleiding te zoeken, zocht hij gelegenheid om alleen te zijn. Waarom anders was hij nu naar-stad gewandeld? Alsof er éénige haast was bij dat weer-wisselen van zijn mager overschot vreemd-geld!.... O, daar straks bij Harting, hoe was het, zooals je, bij winderig nevelweer, een brok damp opeens neer ziet sláán op een veld, neergevallen op hem, juist als loom makende mist, dat groote, zoo precies afgebakende, maar gehéél over hem heen vallende brok teleurstelling. Achter datzelfde gele hekje met nagemaakt marmeren toonbank had hij toen gestaan, den dag vóór zijn trouwen, held van een feestelijke herrie waar hij wist en prettig-voelde dat iedereen in deelde, en evenals nu had Harting zelf, zijn stem hoorende, opgekeken en met iets aardigs-bijzonders, iets feestelijks in de gewone kantoor-bonhomie gezegd:

- Zoo, Notaris! Jij daar! Kom toch binnen!

Ook nu was hij binnen het hekje gehaald, en had een stoel gekregen, en terwijl een klerk het rekeningetje maakte, had Harting gevraagd, zoo met een guitig gezicht:

- Goeie reis gehad?

O God hoe was het toch mogelijk! Dat hij nu daarover moest liegen, móest zetten een tevreden... blij gezicht, als iemand die een geluk heeft gevonden, terwijl hij nacht en dag in zich, als een holle, gapende leegte, het weeë bewustzijn droeg van niet gevonden te hebben. Mondaine viesheid, zoover het mocht, zinspeelde op zijn *bonne fortune*, en hij voelde enkel teleurstelling schrijven, soms met een fel in opstand komen, maar meestal met die marteling van eigenhaat, van zich nietbegeerd, zich *onwaardig* voelen: als hij eens een-morgen-lang had gevoeld, na 's nachts gedroomd te hebben dat Leida hem bedankte. Maar.... was dit niet alles krankzinnigheid? Inbeelding: àls toèn die smart van een ganschen morgen over wat slechts in een droom was gebeurd? Iedereen keek hem nu aan met dat lachende: ‘nou! wat moet jij je gelukkig voelen!’ iederéén; en thuis zei Ma, zei Jeanne, Miep, wie er was of er kwam: ‘wat is Leida lief’, en ‘wat schijnt ze veel van je te houën’; men vleide hem met zijn mooie conquête, dat ze toch zoo'n snoes was, zoo verstandig, met zoo'n lief gezicht, - 't gezegde

van Tante Cor: - ‘O jongen ik ben toch zoo blij voor je!’ was het refrein van wat allen hem zeiden. Was er geen gevoel meer in hem, dat hij zelf niëts had van dankbare blijdschap.... God! als hij maar niet ziek werd; soms had hij precies dat naargeestige, tot bits-zijn stemmende loome van drie jaar geleden, vóór zijn typhus. En het mocht niet, dat iemand er iets van bemerkte; den heelen dag huichelde, loog hij; hoorde het aan, 't niet moe wordend bemin'lijk hem spreken van *geluk*, terwijl hij nog nooit zoo bedroefd was geweest.

‘Lief gezichtje’! ‘Snoes’! Wat wisten 't anderen, hij alléén! Niet maar een snoes, een pracht was zijn vrouw, zoo mooi als ooit, in al zijn onrustige hunkerdromen, hij de vrouw tot Illusie gesteld had! O, wat had hij *gesmacht* naar die weelde, den forschen en toch zoo molligen hals, den breeden zijden-haarval op 't kussen, en de armen, goddelijk zacht-energisch zich rekkend uit de buste-pracht.... Dát, in 't zachte licht van de stille kamer, stil en afgesloten, te midden der herrie van het hotel in de vreemde stad.... Een koud gevoel ging hem nú nog door 't lijf,

hij voelde zich bijna-misselijk worden, bij het enkele denken aan dat altoos-verlangde, niet-verkregene: nu nooit te verkrijgen meer....

Ginds was de villa al. Hij kon zoo niet thuiskomen. Leida zat natuurlijk weer in de veranda, tergend kalm haar geduld botvierend aan het vreeselijke handwerk, en bij haar zeker Jeanne of Miep, en misschien Mama. Als iemand die kwaad doet, schoof hij den smallen boschweg in. Hij had nog meer dan een uur, tot het eten.

Wat hingen ze laag en zwaar, de stille beuketakken; in hun geduldige sprakeloosheid drukten ze hem....

Neen, reeds niet meer! integendeel! het waren immers ál oude getrouwen! Hier in de bosschen: zijn heele leven, was hij hier telkens *terug-gekomen*; in elke periode van zijn bestaan, was hij hier oogenblikken *alleen-geweest*, om van 't Leven uit te rusten... Voor deze bosschen had hij geen geheim! Wat hecht men zich toch aan plaatsen, aan dingen, hoe stellen die schadeloos voor vereenzelviging onder de menschen! Hier!.... Als klein-kind immers al hunkerde hij, den tuin uit te komen

hier naar dit bosch. Hij wist toen niet anders, of 't was ook van Mama, maar toch was 't wat anders, veel mooier dan hun groote tuin! Later in den schooltijd, toen hij, weer of geen weer, er door moest naar de stad: wanneer hij dan 's avonds het bosch maar weer zag, dan was hij thuis en voelde geen regen. En nu liep hij hier om Thuis te ontwijken! Hij, bang voor Thuis! O maar het was ook zoo vreeselijk! De huwelijksreis was hem altoos geweest zoo een mooi symbool van twee menschen die wegluchten, omdat zij elkander te doen hebben de opperste bekentenis - en wát was nu hún werkelijkheid geweest! In den trein al was de vervreemding begonnen, doordat *hij* toen de volkomen-intimiteit geestelijk dacht gekomen, *hij* meende dát zij wegluchtten, in innigste ontroering bevend blij, - en *zij* geen ontroering voelde, doordat zij de reis niet voelde als een ontvoerd-worden maar als een modieus bijkomstigheidsje van het getrouwd-zijn. Hij had dat niet in haar begrepen, maar toch al wel, toen reeds, een enkel oogenblik het gevoel gehad van iemand die, vriendelijk en levendig iets vragend, geen antwoord krijgt. Maar te Brussel in Métropole,

het eerste oogenblik in hun kamer, toen *hij*, - onder 't bekeken-worden door portier, maître d'hôtel en kelners, een ietsje schaamte gevoeld hebbend en tegelijk iets erbij-hoorend-feestelijks in dat voorwerp-van-attentie-zijn, - zóó als de kofferknecht de kamer had verlaten haar tot zich trok en sloot in de armen, en *zij*, wel zich doen liet, het hoofdje tegen zijn borst, maar toch zoo doodgewoon opeens zei: - 'Zeg, heb je nu gevraagd wat deze kamer kost?' En nog erger, later, beneden in de eetzaal, toen *hij*, even weg geweest, weer binnen en naar hun tafeltje was gekomen met zoo'n zalige gewaarwording van samen-alleen-zijn, van o zoo knus daar samenzitten midden onder de vele menschen, samen-alleen voor het ruime raam aan de drukke straat, de blijdsten van allen en ziende slechts elkaar, - en *zij*, zijn nooit nuffige Leida! half omgedraaid naar buiten zat te loèren, een en al oog en ongegeneerde aandacht voor de jurken van god-weet-wat-voor Brusselsche juffers die voorbijgingen. 't Had *zijn* gevoelens ineens iets anders: frivoler gemaakt; hij had champagne-frappé besteld; 's morgens thuis had zij bijna geen cham-

pagne gedronken; nu zei ze lachend: - 'Nou goed' - en hij, blij!

- Toe zeg, vin je 't ook niet héérlijk, dat we nu alleen met z'n beien zijn?

Lief had ze hem toegeknikt, maar meteen, weer zoo kalm-gewoon, wat verschikt aan 'r haarkam, zich spiegelend daarbij in het vensterglas. Champagne had ze bijna niet gedronken, aan het tweede glas éven den mond gezet. Ook hij was zeer matig geweest, want al na den eersten teug voelde hij een prikkeling van dronkenschap in zijn emotie, zijn oogen verdoften, zijn stem sloeg over, - de koelte, buiten op den boulevard, met het vijandige, tegenwoordigheid-van-geest-eischende der drukte, had hem eenigszins tot kalmte gebracht. Ook daar had hij geen enkele van haar bewegingen en gedragingen verloren - o, wat was het zijn opperste moment van leven-met-haar geweest! - en in die droomgevoel wegkoelende avondfrischheid, die zijn waarneming aan het werk zettende op-hen-indruisching van de vlak voor, achter, om hen, alom gonzende herrie, was hij haar gaan *zien*, niet nu in den warmen nevel van *zijn* verliefdheid: zien de

natuurlijke-terughoudendheid, waarmee ze naast hem ging en zat, precies zoals ze naast hem was gegaan, in het begin van hun verloving, meer dan een jaar geleden, toen zij met Oom Kees een dag te Amsterdam uit waren.

Maar hij had het niet kunnen gelooven. ‘Als straks,’ ‘als straks,’ had zijn verlangen gehunkerd, zoo gauw is een mensch de illusies van jaren niet kwijt, en gemakkelijk had hij zich opgedrongen, dat die kalmte bewonderenswaardige zelfbeheersching was. ‘Als straks,’ ‘als straks’.... Geestelijk dronken was hij de hoteltrap opgewaggeld, te verlegen om den groom van de lift te roepen, en in hun kamer had zijn verwrongen gezicht dwaas gelachen, en opeens had hij die dwaasheid, had hij zijn léélijkheid gevoeld: toen hij wel moest zien den Angst op háár gezicht. O de afschuwelijke onwaarheid van den nacht! Bedrog half, en half zélfbedrog, maar onwaarheid, al zijn sussen en geruststellen, dat zachtdoen nu in hem de heftigheid kookte; en zoo ook bedrog èn zelfbedrog haar glimlachje nu en dan van vertrouwen, want in háár was angst, was niets dan angst. En toch hadden beiden telkens be-

hoeft, litaneien te preeven van: 'k heb je lief. Toen, na een korte pooze van onverkwikkend dommelen als van een zieke, had in een niet gansch ontwaakt-, althans niet volledig bewust-zijn, de brute heftigheid al zijn willen overheerscht, en het was gebeurd, en toen het gebeurd was, had zijn bewustzijn niet anders geweten dan den korten duur van dat vervaarlijke, verlangde-gevreesde. 't Was geweest, als was het niet gebeurd, slechts had hij geen verlangen meer, en nu had ook hij vermoeidheid gevoeld, de slaap was toen ineens op hen gevallen, op twee amechtigen. Maar toen hij ontwaakte, loom de oogen openend voor het lichtstuifsel van den laten morgen, ach, wat had hij toen een deernis gevoeld voor Leida, en een zelfverwijt, dat hij haar dus had gefolterd. Zij sliep nog, zij náást hem! maar hij had enkel oog voor een uitdrukking van vermoeidheid, die hij méénde te zien op haar lieve gezicht. Toen zij, maar even daarna, ontwaakte, had hij haar vergeving gevraagd, en haar zacht gezoend, teere liefde voelend, een teederheid die wil goedmaken. Maar ook had hij haar willen troosten, zeggen, met opwekkelijke woorden, dat

nu ook àl' leed was geleden.... maar terstond was de glans van haar gezicht als verschoten, zij had zich opgericht.... glimlachend had hij haar laten doen. Want zoo had hij het niet bedoeld. Integendeel, hij wou zeer voorzichtig zijn, geduldig, 't moest nú geluk zijn voor beiden. Den tweeden nacht beheerschte hij zich. Vreesachtig was zij niet, wel eerst terughoudend, maar bij zijn zachtheid werd zij anders, een aanhankelijkheid vol teeder vertrouwen. Toen dreef een zalig verlangen hem aan - maar nog wist hij zich te beheerschen. Des morgens, bij het wakker-woorden, - het zonlicht zoefde de kamer door, zij was al op, en, glimmend van nat, vanonder de groote spons, lachte haar zonnig gezicht hem tegen; toen juichte en dartelde het al in hem, in een wip was hij bij haar, omvatte haar, zoende, 't werd dollachend stoeien met sponsen en met worpjes water, - en *terwijl* hij, tóegevend aan zijn drift, plots het gezicht tot ernst vertrokken,forsch haar omvatte en droeg naar het bed, voelde hij zelf al dat het niet moest.... Doch tóen díen nacht, hun derden nacht - hij had geen geduld meer wíllen hebben, gehoopt, *ver-*

wacht, dat nù zij zijn verlangen zou deelen, daar de vrees voor pijn nu geweken moest zijn - en zij wàs geweest als den eersten nacht!

Maar smart'lijker nog dan door dien weerzin, die toch een illusie vernietigde, was hij aangedaan door haar gewoon-doen des daags, haar onverstoorde kalme opgewektheid, haar liefzijn tegen hem, waardoorheen hij, nu en dan, slechts een meerderheidsgevoel meende te voelen, dat zij vrøeger nooit had doen blijken. Of vergiste hij zich; had hij dit alleen in den nacht gevoeld, hun vijfden, nee', hun zesden nacht, toen zij met dat: 'Maar jongen, nou weer!' té pijnlijk volstrekke koelheid had getoond, en de teleurstelling, die heel zijn hart als samenneep, in een drift, in een leelijk nijdig-zijn was uitgeslagen.

- Ko! wat héb je!

Tóen eerst had hij gezien, hoe ze was als ze angstig was; wat was haar vroeger vreezen daarbij geweest! Hun lichamen lagen vlak naast elkander, ze had geen beweging gemaakt om het bed uit te gaan, maar haar blik had hem gezegd, hoe heel haar wezen van hem terugdeinsde.

Dat was hunne scheiding geweest; of de ontdekking van hun gescheiden-zijn.

Wat beteekende, wat verder was gebeurd, bij dien schrik van haar, het scherpste bewijs, dat zij heelemaal niets begreep van hem, niet vermoedde hoe wreed een raadsel zij hem was!

Hij had vergeving gevraagd voor zijn uitval, maar noch haar noch hem had dat volstaan. Toen had hij de volle vrije uiting aan zijn wanhoop gegeven. Bij zijn tranen had zij willen troosten, maar te duidelijk had zij er niets van begrepen. En hij, in een uitsnikken van hartstocht:

- God! wáárom dan toch met me getrouwd!

En, alweer, *terwijl* hij het zei, berouw: een klaar bewustzijn hoe dom hij deed. Máár de behoefte om het te zeggen, om te martelen, dom te doen. Een aan-zien-komen der smart nu bij haar, een willen dat die smart zou komen, en toch meteen een wel voelen breken van al zijn leed, als niet gerechtvaardigd, doordat hij meevoelde deze smart van haar. Ach dat woelen, die wirwar van vreemde gevoelens; in dat aldoor wee nijpen van teleurgesteld-zijn, beurtelings dat scherp smart-voelen, die behoefte om te smarten,

èn dat deernisvol boos zijn op zichzelf daarover. Hij moest, hij moèst alles zeggen, onmeedoogend:

- Wáárom.... getrouwd!? had zij gevraagd.

En hij, met bewust beslist-spreken:

- Ja, want je houdt niet van me.

- Hòu' ik niet van je!....

Toen.... ach, het was zoo wanhopend weemoedig geweest, want het bewustzijn, daar net in hem, van een heel diep liggend, als het erop áánkomt alles overheerschend gevoel van wèl-samen-stemmen, was weggevaagd weer, plots snel gebroken als een zeepbel, *hij* wist weer dat zij niet een-waren.... toen had hij *haar* gezicht verhelderen zien, prachtig was ze geworden van kalme sereniteit, maar juist déze móóiheid had hem niets anders gezegd dan dat Zij, zijn vròuw, nooit met en voor hem voelen zou, wat heel zijn jongelingschap, al dat droomen en verlangen waar het huwelijk de verwezenlijking van had moeten zijn, gewenscht had en als zeker te verwachten aangenomen, dat zij voor hem voelen zòu.

Met kleine hoofdschuddinkjes, als een moeder die haar jongen licht berispt, had ze lachend het gezegd, dat:

- Wat kun jij nog doen als een kind!

En ze had hem lief een kus gegeven, een kus zooals zijn moeder er gaf; en 't was hem alles volkomen duidelijk geweest: dit, dat hij gelukkig-, haar-dankbaar-zijn moèst, en dat toch in hun vereeniging zijn Illusie onvervuld bleef; en ook dit, dat er naast de kieschheid jegens haar, nóg een beweegreden in hem werkte, die hem lachen deed, met helder gezicht, hoewel het, diep-in-hem, blééf schrijnen; glimlachen tegen haar: toen hij haar nam, toen zij zich gaf met gelatenheid.

En telkens was dit weer zoo geweest: dat zij, gelaten, gehoorzame-vrouw, voldeed aan zijn onstuimig verlangen, en hij erná een giftigen afkeer voelde van zichzelf, òf een wéédom van deernis over hen beiden, - beide gevoelens die hij angstig geheim hield.

II.

Bertie, het tweede jongetje van Willem, was van een hooge stoep gevallen; het kind was in gevaar geweest, en de heele familie, ook buiten

bij grootma, natuurlijk in erge ongerustheid. Het kalme dameshuishouden, op de villa, was er al de laatste dagen mee vervuld geweest; telkens kwamen en gingen er boodschappen van en naar de stad. Een enkele maal was Leida beklaagd, 'dat het juist nu had moeten gebeuren'; en Ko had geglimlacht over de fraze, weer echt vrouwelijk ceremonieel, grappig waar men zóó duidelijk zag, hoe Leida, als was ze zelf al moeder, volkomen meevoelde in den angst. De dokter achtte 't gevaar nu geweken.

In tranen lachend kwam Lies, vernemende dat Ko er was, hem even de hand drukken op Willem's kantoor. Eventjes maar; toen gauw weer weg.

- Ze ziet bleek, zei Ko, toen de broers alleen waren.
- Geen wonder, hè? In zoo'n tijd leeft een vrouw elke' nacht driemaal.
- Jij hebt toch ook mee gewaakt....
- Nou ja, dat is de fysieke kwestie. Nee, ik meen met 'r gevoel. Zooa's dat in zoo'n tijd in spanning is....
- Geloof je, zóó anders as bij de vader?

- O god, geen kwestie vàn! Ik hou toch ook zielsveel van me kinders. En vooràl kleine Ber!... Maar ja god, wat 'n moeder voelt! Daar kunne wij manne ommers niet bij! Trouwens, de vrouwe wete dat. Vooral bij ziekte merk je 't zoo, dat de moeder, wel in de man 'n hulp voelt, maar toch instinctmatig in zich zelf de persoon, die feitelijk voor àlles moet opkomme, die de laste draagt, maar ook alleen kàn drage. Jij bent 'n bijlooper. De heele huishouding leit overhoop, niks kun je doen om 'm recht te zette. De andere kinders ontbere van alles, je kunt ze 'n plezièrtje doen, maar geef ze eens wat ze nóódig hebbe! In de ziekekamer ben je tot l àst. Niet alleen dat je 't kind niet kunt helpe', maar merkwaardig is het, hoe de vrouw, hoewel ze zich de ziekte nog veel meer antrekt as jij, - misschien juist daardoor, doordat ze 'r zoo heelemaal in en voor leeft, - zich beter weet te beheerse. Ja! om de vrouw te leere bewónderen, geen beter middel as kinderziektes. Maar 'n afschúwelijk middel! Ik ken geen erger h èl, as het zieksijn van de kinders. Je staat zoo volkómen machteloos en voelt je zoo verantwoordelijk. De liefde

laat ik er heelemaal buiten. En dan.... 't is of daar de duivel in spookt, maar zulke akeligheid komt altijd als je het verschrikkelijk druk hebt. Verle'e Dinsdag had ik net die lamme vergadering van de tram. Zoo iets te moete presideere, als je kind in doodsgevaar leit. En van 't voorjaar, met Karels longontsteking, zat ik in dat proces van de polder.... Zoo kweekt men grijze haren, vriend!

Ko mocht zijn beide neefjes graag lijden, en de angst, dat die hoogblozende dikbol van 'n Bertie hersenontsteking zou krijgen, had ook hem elléndig gemaakt. En toch, van al wat z'n broer daar gezeid had, trof hem alleen het slot. Met een air als van voldaanheid over zijn speechje, had Willem met de dikke vingers een sigaar uit het kistje genomen en was bezig de punt er af te knippen. Het schaatje en de sigaar werden schielijk gescheiden, verbaasd keek Willem Ko aan, toen deze, nadat zijn broer al een oogenblik had uitgepraat, met eigenaardig ernstigen stemklank zei:

- Voor z'n plezier trouwt 'n mensch toch niet, hè?

Willem kromde zijn dikke rug haast tot bal, terwijl hij Ko in de oogen keek.

- Zeg jongie, hoe kom je dát zoo te zegge?

Ko voelde zich betrap op gevoelens, die hij, nu hij dreigde te zullen spreken, plotseling leelijk vond, en gek, en misschien niet bestaanbaar.... Hij trachtte den indruk van zijn uitval weg te nemen, met een luchtig:

- Wel.... niks!.... De conclusie van jou eigen speech!....

- O nee, dat is het allerminst! Je gezegde is gewoon onnoozel, nog dwazer as bevoorbeeld de bewering: 'n mensch is niet voor z'n plezier in het leven. Nog dwazer, ja.... En je voelt zelf wel waarom. Maar dat jij dat zegt, jij de gevoelsmensch, en het nou zegt, dat.... verwondert me niet, maar 't zou 'et doen, als ik je al niet zoo zonderling had gevonden, de eerste dag de beste van je thuiskomst. Zeg'es eerlijk, as je wilt, je weet hoe ingenomen ik ben geweest met je huwelijk, maar: hou je wel genoeg van je vrouw?

- Misschien zou je 't te-minste zóó kunne zegge: houe jullie wel genoeg van mekaar?

- Dus denk jij dat Leida niet genoeg van jou houdt.

- Nou, as je 't dan wilt weten, Willem: ja. Ik ben soms ronduit wanhopig. O! het is zoo'n desillusie! Ik had me zóóveel van ons getrouwd-zijn voorgesteld. En ik zóu 'n hemel-op-aarde kunne hebbe. Maar.... d'r hoore twéé menschen in 't paradijs....

- Ja jonge, je bent niet voor niks 'n Van Delden! Leida zou eenvoudig 'n andere vrouw moete zijn as ze is, as jij niet precies dezelfde teleurstelling hadt die ik ook heb gehad, toen ik pas getrouwd was.

Door Ko's, Willem aankijkende oogen, lichtte een trieste sympathie. Willem zag het wel. Hij ging voort:

- Ik zou dit gesprek niet uitgelokt hebbe, maar nou ben ik toch blij, dat we er over spreke künne. Want je denkt misschien - manne dènken het, vaak tegen beter weten in - we zijn zoo dròmmels hardleersch op dit stuk - je denkt misschien dat jou iets particuliers overkomt, je zegt zelfs al: ze houdt niet van me! Maar kerel, de meeste vrouwe zijn zoo! Ik wou precies as

jij, toen ik trouwde, en 'k heb hetzelfde ondervonde. Trouwens.... ik.... ondervind het nog.... 't is dé teleurstelling van me huwelijk geweest....

- O! zei Ko, met iets.... als-triomfantelijks. Willem glimlachte, kort, medelijdend.

- Máár Ko! - D'r blijft toch nog zóóveel over....

Willem zei dit zoo warm-gemoedelijk, toch vermocht het gevoeligen Ko niet te treffen.

- Zeker. 'n Massa soesah en zorg. Ziekte van kinders, as pa het druk heeft....

- Jongie, jongie, wat hei je 't te pakken! Ja maar, God! ik was ook beroerd! Ik dacht ook, dat het lag aan Lies, of aan d'r gevoelens voor mij. Ik heb er toen met Moeder over gesproken.

- Hè?! Met Moeder! Dors' je dat?

- Ja, waarom niet?

Ko zei niet dadelijk iets. Hij was zoo geslagen! Opeens kreeg hij weer dat oude gevoel van Willem's meerdere kracht, en het beschaamde hem. Het was ook iets anders dan vroeger. Altoos had hij geweten, dat Willem geestelijk sterker was. Dat had als van-zelf-gesproken, bij den oudere. Vaak had hij tegen hem opgezien.

Maar tevens had hij meestal zijn broer beschouwd als oppervlakkiger, *minder*-gevoelig.... en nu bleek er niets te zijn in al zijn gevoel van den laatsten tijd, dat Willem niet ook had gekend, dòch: weten te overwinnen. O, hoe *natuurlijk* had Willem gedaan, door zijn leed vrijuit te uiten aan degene die daar dé persoon voor was. En hoe vol ònnatuur was zijn eigen chagrijnerige aanleg-tot-eenzaamheid.... En dan dacht-ie daar superieur door te zijn! Met wie kun je dergelijke intimiteit beter bespreken dan met je moeder, wanneer je geen vader meer hebt. Hij had daar zelfs niet aan gedacht! Toch verbeeldde hij zich meest, juist in dat bewustzijn van fijner gevoeligheid, intiemer met Moeder te zijn dan de broers!

- Wat zei Moeder? vroeg hij eindelijk, en bij het opkijken zag hij, hoe Willem, geduldig wachtend dat hij zou spreken, hem zachtaardig, met iets vaderlijks aanzag.

- Nou! préttig was het niet, wat ze zei. Maar ik kreeg er toch deze troost uit, dat het niet lag an Lies-of-mij. 'Wees niet té wreed voor je vrouw,' zei Moeder. 'Je weet niet wat dat

is voor een vrouw. Het is zoo iets vrééselijk vies' en aaklig's.'

- Godbewaarm'....! Ko slikte den laatsten lettergreep in. Want als een hónende verbazing was de uitroep hem ontvallen, en tegelijk had hij spijt er van.

- Begin jij d'r nu maar niet over, je trekt het je zoo heftig an, en heusch, ook Moeder kán dat niet begriipe. Wees maar blij, dat Leida je niet weigert, en wees vooral lief tegen haar. Van de eerste tijd hangt zóóveel af. En denk dan maar an andere manne. Daar hei je Harting, Frits, de kassier. Misschien heeft-ie de móóiste vrouw van de stad, hè? Maar ze leve as broer en zuster.

- Wát zeg je?

- Ja god dat weet de heele stad. Anders zou ik 'r niet van spreke. Maar zij màg niet meer zwanger worde, na de geboorte van hun zoontje; en toen de dòkter, Hessels, toen sprak van voorzorge, is ze zoo wòedend opgestoven, dat het bijna 'n brouille heeft gegeve. En Harting schikt zich in z'n lot.

- Dus?....

- Dus volstrèkte onthouding bij zoo'n pracht van 'n wijf.

Ko stond op, hij snakke naar lùcht. Hij dacht aan zijn zelfbeklag, toen in het bosch, toen een gezegde van dienzelfden Harting hem zoo triest had gemaakt om zijn eigen lot. Hij haatte zich om dat zelfbeklagen, en toch.... ach, 't was zoo àlles-droevig....

- Ga je weg? God jonge, wat zie je bleek! Heusch, geloof me, je houdt dat gevoel niet lang. Huwelijksreizen zijn ondingen. Maar as je maar weer in je werk bent. Dan vòel je jezelf ook dadelijk weer. Heusch, geloof me, het is zoo erg niet....

- Je bent 'n beste vent, Wil, dank je....

En met effusie drukte Ko Willem's hand.

III.

Hij kwam op straat in een gewaarwording van ontgoocheling, of alles, of heel de natuur op eens anders was gebleken dan hij zijn leven lang had gedacht dat zij was. Er was dus geen bijzondere smart in zijn leven, er was een algemeene derving

van dit geluk. Of neen, zoo was het toch zeker niet. Dwaasheid was het, een regel te zoeken. Ieder mensch en ieder leven was een eigen bijzonderheid - en het toeval slechts regelde. Want niemand kan vooraf weten....

- Je bent niet voor niks 'n Van Delden, had Willem gezeid.

Zoals.... hun vader....!

Ko voelde zich of hij een misdaad deed met daaraan te durven denken. Maar een misdaad waar hij behoefte aan had.

Want als in één wórp uit zijn denken zag hij dit: dat zijn vader gewéést was hartstochtelijk, driftig, innig-goedhartig, maar ook heel hooghartig; dat Mama voor een Ten Brummeler maar weinig kinderen had gehad, zes kinderen dicht na elkaar, toen plotseling geen een meer, tót Broertje stierf, Mama zoo naar was, en hij een jaar later was geboren. Het was een gissing, maar o, hij twijfelde daaraan niet: Mama's wànhoop over Broertje had zijn ouders weer bijeen, had zijn hooghartigen vader weer tot de vrouw gebracht, wie jaren lang het 'vieze' bespaard was.... Van dien zóó lang bedwongen hartstocht

was hij, Ko, dan de vrucht.... En nu leed ook hij weer hetzelfde lijden.... toch niet zóó erg als vroeger zijn Vader.... God! hoe vreemd was dit alles toch! Zijn Moeder had leed gegeven aan zijn Vader. En heel zijn jeugd lag vol herinneringen aan de treurende liefde van zijn rouwende moeder voor den gestorven vader. Telde die heele quaestie dus niet? En hém deed ze zóóveel leed! En Wil' had ze leed gedaan, nét als hem.... Maar de vrouwen kunnen het zelfs niet begrijpen.... Dat was de werkelijkheid van de Liefde. Hij herinnerde zich, hoe hij, al verscheiden jaren geleden, hier in deze zelfde plantsoenlaan even een gewaarwording had gekregen van het misselijke in paringsdrang, toen hij een aantal honden, ook een heel-gróóten, achter een klein ongelukkig teefje had zien aanstormen. Even dom-woest had hij gedaan! Ach, wat moest Leida hebben geleden, als vrouwen zoo'n sterken weerzin hebben, dat een oude moeder tegen haar zoon nog spreekt van wreedheid. Dus dat was het liefdesgeluk - voor beiden lijden....

Hij was nu buiten de stad gekomen. Er viel

een zachte, warme regen. Zijn moeë denken neigde tot rust, zachtkens vervloede zijn voelen in weemoed. Hoe flink was Willem toch in alles, hoe dom van hèm, Ko, om kleine aanwensels als bijvoorbeeld dat vele rooken niet te kunnen verdragen. Hij met zijn 'heer voor dames' zijn - wat was hij voor zijn vrouw geweest! Als een vijand tegenòver haar, willende als het liefste, 't een'ge, wat zij niet wou.... O, hij verlangde haar weer te zien! Hij wilde heel lief en hartelijk zijn. Misschien zou hij ook iets anders wezen - hij voelde zich als plotseling ouder - maar zeker zou zij dat niet merken. Zooveel intimiteit bestond er niet....

Gele blaren.

Mon âme sait très bien qu'il n'y a que les rêves
Qu'on puisse aimer toujours comme on aime les morts.

Zoo toen hij uit den trein stapte, hoorde hij de kerkklok luiden. Zij klepte de bescheiden galmen kalm door de blanke Octoberruimheid; de klanken pasten bij de volkomen-rust van den Zondagmorgen, die door het even komen-en-gaan van een trein niet werd verstoord. Grommend schokte de trein al weer weg, naar hem beter passende oorden.

Hij, Karel, was de eenige passagier voor hier. Op den straatweg liepen drie boeren, twee boerinnen; onwillekeurig matigde hij den vluggen stedelingspas, waarmee hij uit het stationnetje kwam geloopt, naar den hunnen; zij toonden niet, te letten op hem; in lijzige regelmaat sjokten

hun lichamen moeizaam voort. Overal de gezegende stilte-zonder-verlatenheid van 't Boerenland. En zoo weldadig was hem die kalmte, dat hij eenigszins schuchter voortliep, op het dorp toe. Zijn Dorp, in zestien jaar niet weergezien - en al die tijden had het gelegen in den zachtsten hoek van zijn gedachten, als het heel lief stille, waar alles wel zijn zou als hij navoelde zelf er geweest te zijn, waar alles zeker nog zoo zijn moest....

Zou het werkelijk zoo mooi zijn? De allereerste sensatie, het hooren luiden van de klok, na die bijna drie uur zittens tusschen hard gedreun en gekwek, was, plotseling, zoo'n bekoring geweest, dat de liefste verwachting met de verblijdenis van een verrassing door zijn gewaarwordingen was geschoten.

Maar, hoe meer hij het dorp nu naderde, voelde hij de herinnering weerloos veralledaagscht door de werkelijkheid worden. De straatweg, de landen, ginds de hofstee van Schurink, hier het schuurtje van.... wie' ook weer, daar die huisjes, nu het vunze kroegje van Breukink - alles was... kleiner, nietiger, òf grover, en meer opeengedrongen, en gewoon....

Telkens kwamen er kerkgangers bij. Hij wist niet of ze naar hem keken, hoorde niet dat ze van hem praatten, voelde zich toch aldoor schuwer worden. 'Zijn Dorp' was die' menschen 'r dorp, het had met die menschen voortgeleefd, er viel hier niets 'terug te vinden,' niets dat had als op hem gewacht - er was alleen dit, dat hij aan alles en allen vervreemd was. Schichtig keek hij nu en dan van ter zij naar een man of een vrouw die hij méénde te herkennen, en aldoor scherper voelde hij zich *de vreemdeling*, tredend alleen tusschen menschen die allen samenhoorden.

Hij sloeg den zandweg naar Lindenhof in, daar liepen bijna geene menschen; zoo zou hij, achter het dorp om, bij den tol weer op den straatweg komen. Twee, drie onbekende daken meende hij hier van achter in de dorpsstraat te zien; van zijn weg was het tweede stuk begrind; verder nergens iets veranderd. De Lindenhof was net als vroeger.... O, nu hij hier maar op den veldweg in de eenzaamheid liep, nu leefde hij toch wel weer in, in al de oude gehechtheid. Die wijdgespreide, open voor hem liggende vredigheid was hem lief geweest, lang voor hij haar

wezenlijk had begrepen. De akkers deden denken aan tuintjes, met hier en daar die schriële, doorzichtige hegjes, en die nette rechte greppeltjes - toch was hier het wijde, stille van 't Land. En daar de beek! De witte brug was blijkbaar vernieuwd, met ijzeren bouten was ze versterkt, maar verder - onveranderlijk! Onwillekeurig ging hij leunen over het hek, en bij het spiegelzien in het gladde water.... wat was het toch helder, je zag den lagen grijzen bodem.... voelde hij zich overstelpt door het herdenken.... even, vlug, maar spiegelduidelijk, van allerlei uit den ouden tijd. Zoovele jaren, zoovele gebeurtenisjes, daadjes, pretjes - emoties. Het visschen met de jongens van den Lindenhof; 't verboden baden; en dan de liefde van zijn twaalfde jaar!.... Tot hier mocht hij Geurtje verzellen; hier wachtte hij haar op.... En later, hier óók, het tegenkomen van Pau met 'r gouvernante; na het boersche schoolkameraadje, de Amsterdamsche halve-freule - zijn evolutie van twaalf tot zestien! Gut ja, net met zestien jaar. Vóór dien tijd, nooit aan Pau gedacht! Toen, op eens, en wat serieus! voor jaren.... Zou hij Pau nu

nog zien?.... Wat was-ie toch onverbeterlijk kind! Acht en dertig jaar, getrouwd, vader! een artiest van wat naam in 't vreemde Brussel; nu in 't land terug, om, na jaren, ook te Amsterdam eens wat te laten kijken van zijn werk; - men wil er zich wel voor interesseeren; prijzende kranten, koopende Keizersgrachters, amicale kunstkoopers, zelfs in Arti wat hartelijkheid; - maar hij, om er uit te komen, jukt van een tante die niet bestaat, spoort drie uur zondagsche harde banken, loopt verlegen de boeren uit den weg, en zou nu, net als *toen*, wel graag gaan liggen loeren tusschen de dennetjes bij den tol, of van het Buiten erover geen dametje kwam....

Dametje, Pau! Nu ook, jà, net als hij! acht-en-dertig.... Groote God was het mogelijk toch! Pau haast een ouwe-jonge-juffrouw! Hij zèlf immers al grijzende haren.... Vreemd toch dat zij niet was getrouwd....

Hemel! daar zag-ie het tolhuis al!

Karel bleef staan. Hij voelde precies weer die zenuwachtigheid, waarmee hij zoo vaak hier was blijven staan, bang om verder te gaan, langs

het Buiten. En hij dééd er ook nu weer naar! Met één draai ging hij, het bermpje over, de boschjes in, schuil onder de lage sparretjes, tot bij het kleine witte kronkelpadje, door de grijsgroene jonge boompjes, ook al weer precies als vroeger!

Hoe mal was dat toch. Je zoo goed rekenschap te geven van de wezenlijke omstandigheden en toch zoo onder den indruk te zijn van vroegere.

Wat had dat verleden diep in hem gezeten! Hij voelde het ook nu nog zoo. Hier, alleen met zijn Moeder, in dat zorgelijke tobbestaan van haar pensioentje, hier had hij nog de Vrijheid gehad, de Vrijheid - en de Koestering, waar elk artiest behoefte aan heeft, in zijn van zelf te-veel-verlangen. Moeder dood, hij weg van het dorp - wat tóen kwam: één zware bonk van strijd. Het realiseeren van de illusies! Telkens de teleurstelling, dat maar zóó weinig werd verwerk'lijkt - én dat dit toch al zooveel kostte. Dán het heimwee naar zijn Dorp, waar alles, als droom, zoo mak'lijk had geleefd. Te Amsterdam, toen-ie aan de Academie algemeen werd beschouwd als een toekomstlooze nabloeier, bloeide in hem alleen nog Het Dorp. In den Parijschen helle-

tijd... meest was-ie er opgehitst, als in koorts; maar had zijn gevoel een moment van kalmte, dan zakte alles onder in weemoed, en Weemoed was hetzelfde als Dorp. Te Brussel had hij het Dorp pas vergeten. Toen er eindelijk althans iets vervuld werd! Toch, soms, als men hem er erg deed voelen dat hij maar een vreemdeling was, dacht hij - niet aan zijn Land, aan zijn Dorp. En nu hij Amsterdam had weergezien, en een beetje wel als overwinnaar, nu had hij het er niet uitgehouden, hij had naar zijn Dorp gemoeten....

Hij was nu op den straatweg gekomen, en daar lag het Buiten. O, wat was het beukenbosch prachtig! Eén fonkeling van bladen die doodgaan. Zou-ie het vondertje overlopen? 'Verboden toegang.' Toch niet voor hem! Maar als hij er iemand tegenkwam? Wellicht waren ze niet naar de kerk.... Hij liep al voort: den straatweg af. Daar zag hij den tol weer, nu ook het Huis.... God, gesloten! Ze waren al weg, - zóó vroeg, voor in October?....

Hij kreeg op eens een vreemde sensatie, een

werking van gevoel, sterker dan nog ergens in 't dorp; maar gaf er zich verder geen rekenschap van, want een huifkar was voor den tolboom gekomen, en nu zag hij Harmsen, den ouden tolbaas.

- Morge' Harmsen.

- G' dag.... Meneer.

Harmsen bleek hem niet te herkennen.

- Ben ik zoo veranderd, Harmsen? Ik heb jou direct herkend. Karel Lette, je weet wel, van de kapiteinsweduwe, naast de sme'erij van Schouten.

- O joa! nou wist Harmsen weer. Was meneer eens overgekomen? En waar of meneer nu woonde. Hier, aan de tol, was het nog bij het oude. Kwam meneer niet even binnen?

Karel zàt in het kleine vertrekje, waar hij dikwijls gezeten had. Harmsen en z'n vrouw waren oud geworden. Overigens was niets veranderd!

- En hieróver, Harmsen, alles zoo toe?

De tot een stompje verstramde hand van den kleinen oude maakte een manuaal van schroomvallige gemeenzaamheid.

- Meneer meent op de Beukenhorst? Joa, nog nooit binne ze zoo vroeg d'r weg'egoan. Mor as meneer weêt, mit de jongeneer...

Karel verzekerde dat hij niets wist. En Harmsem vertelde, hoe 'de jongeneer' al tij'en lang ziekelijk was geweest, maar het vorig jaar den heelen winter had moeten doorbrengen in het zuiden van Frankrijk. Eerst met Juli was de familie buiten gekomen en half September weer weg gegaan.

- Meneer weêt nog wel, vruuger, dan woare d'r aldèur losees, moar nou geên eên - ook 'n schoaj veur 't darp! en heel wat minder verkeer an de tol. De peerden liepe nie' meer. Wa' je zag, was alleen nog de juffrouw, juffrouw Pelien, achter 't woagentje mit 'r breur.

- 'n Wagentje? Wat voor wagentje?

- Nou, zoo'n handwoagentje. Dat hadde ze mee'ebrecht uut Amsterdam, net, ik za' mor zegge-'n-en bâkslee op wiele.... Nou, en dat douwde de juffrouw dan....

Karel toefde nog korte wijle. Vrouw Harmsen had de koffie gezet. Hij moest vertellen, van zich en van Brussel; aanhooren, hoe het ging met

hún zoon, die palfrenier was, te Velp op een buiten. De kerk ging uit, nu kwam er bezoek; het viel hem makkelijk weg te komen. Hij liep terug, den weg tot het vonder, was weldra alleen in het bosch. Wat deed het leven toch vreemde zetten! Pau achter een duwwagen met Louis! Zij niet getrouwd - en Louis gebrekkig, ziek voor goed, een klant van den dood. Louis, dien hij zoo had benijd, in wien hij een sterkere had gezien, een gelukkigere, soms bijna een vijand. Want al had hij 'het' nooit gezegd aan Pau, al was de verhouding ver gebleven van de mógelijkheid tot zoo iets, *geweten* - meende hij - had zij wel, had, zonder er eenig gewicht aan te geven, de heele familie wel, ook Louis, en hoe vaak had die spottend gedaan tegen hem! Later te Amsterdam, bij zijn schaarsche bezoeken, was Louis nog weer anders geweest, nu impertinent van hooghartigheid, de Keizersgrachter tegen den wel even in zijn huis gedulde. Hoe was Louis toen voor hem de type geweest van den jongen die alles had wat hij miste, maar die tevens was zooals hij nooit zou willen zijn - en daarbij dan toch de broer van Pau!....

Te Amsterdam had Louis ongetwijfeld 'er' niet meer aan gedacht zelfs, maar met dat al was die mooie, zich zoo gemakkelijk uitende, rijke jongen wel degene geweest, die, onwillekeurig, door al zijn doen, het sterkst aan Karel had doen voelen, dat er onder diens oude dorps-illusies geen gekkere was dan de liefde voor Pau. Zelf had Karel toen niets geen hoop meer gehad. En toch was Pau zoo lief geweest - Louis uit de hoogte, Meneer duidelijk toonend dat hij niet aan Karels kunsttoekomst geloofde, Mevrouw slechts van 'r kwalen vervuld, maar Pau gemeenzaam, vriendelijk vol belangstelling in zijn studies. Nooit, echter, had dat hem illusie gegeven. Hij was, in zijn verliefdheid, verlegen - en Pau was juist geen moment verlegen....

Waarom zou ze ongetrouwd zijn gebleven? - Zeker niet ter wille van hem! God! wat was-ie toch kwasterig sentimenteel, om nu dat nog te denken! Maar het zat immers in het gevoel-voor-een-vrouw van elken man, om die vrouw te beklagen wanneer ze ongetrouwd blijft.

En zoo vaak had-ie hier geloopt, in de uitgestorven laantjes, 's winters wanneer het huis was

gesloten - en zich zelfbeklagend gefolterd met mijmeren over haar minnaars daarginds....

Uit het besloten hoge bosch was hij gekomen aan het blijkbaar kort geleden gekapte akkermaalshout. Nu lag daar voor hem, achter het weiland, groot en hoog het Huis. Hij meende er nog aan te zien, dat het eerst kort was verlaten. Enkele blinden stonden open. Van de talloze keeren, dat hij hier vroeger had gestaan, herinnerde hij zich, hoe pot-gesloten het 's winters meest was, doode klomp, met geen ander leven dan laag terzij de tuinmanswoning, hem hinderlijk in zijn spieden en staren.... Hij zou nu maar niet dichterbij gaan. Geen lust in herkenningen met den tuinman. Liever nog even, zijn lievelingsplekje, de bank op het kleine heuveltje, aan het eind van het eikenboschje.

De overgang uit het dichte hout hier naar de wijde openheid invloedde op zijn denken en voelen. 't Was dáár zoo innig weemoedig geweest, te midden dier witte vochtigheid en van die prachtig gekleurde bladen, mooier wordende van ziek-zijn - 't mooie van een teringlijdster, 't zelfde dul-

deloos triestige. En telkens, in de eenzame lanen, had hij een angst van verlangen gehad, dat hij, bij den hoek van een laan, het wagentje, en Pau, zou zien. Nu opeens, als om hem heen, openheid weer in zijn denken. 'n Gevoel, als was er een vochtvlies geknapt, waarachter het ruime strak-opene; of ook in zijn hoofd herfstdraden waren weggevaagd....

Hoe *onbeholpen* was hij toch! Nu had hij een bewustzijn als van verlegenheid voor de Ruimte. Plotseling werd al het Dorp's-denken-en-droomen, die oude lust nog jaren gehouden, misselijk sentimenteel geleuter van het vereenzaamde moederszootje. 't Niets-waarde daarvan trof hem, bestraffend, en tegelijk was zijn voelen te Brussel, voelde hij mooi zijn aansprakelijkheid: zich gehècht aan zijn plicht. Als nu opeens zijn kind hier was!.... Pijn deed dit: *zelfpijn*, - de kwaal van zijn leven. Wàs het dan slècht, dit spijbelreisje, buiten iedereen om, naar zijn Dorp, om nog eens even zich weg-te-koesteren in wat zijn zwakkelings-teergevoel hier aan illusies bijeengebouwd had? Ontrouw wàs het, van gedachte. Maar God

nee', 't was tòch iets anders. Duidelijk zag hij alles nu in. Als alle mannen evenveel van hun vrouwen hielden als hij van de zijne! Maar zijn huwelijk was de realiteit, hoe zou het dus nog de illusie zijn? Te veel had hij van de illusie gehouden. En zóó, dat hij ze had gewild in de realiteit van zijn leven. Hierdoor was hij zoo vaak niet-gelukkig. Stond hij eenzaam, en voelde als een, wien ontgaan is de eenige vrouw die hij altijd heeft liefgehad. Pau was illusie geweest, nooit iets anders, *hierdoor bleef ze* zooveel in zijn leven.

Hij stond nu op het heuveltje, voor de bank waarop hij zoo vaak lang had gezeten - en dit enkele, dat hij onwillekeurig was blijven stáán, dacht hem een prettig klein zinteeken, dat hij toch wel wát was ontgroeid aan de slavernij van zijn Zelfdroom. O nee', het was nu geen overmacht meer. Het was de eerbiedig gevoelde beking van het wat verbleekte rose, dat gekleurlicht had op zijn jeugd. Nooit nog had hij zoo klaar geweten, zoo precies, wat Pau hem geweest was. Niet slechts had hij te Amsterdam berúst bij het bewustzijn, dat 'het' niet kon: berust wel met

veel zelfbeklag, maar zonder verzet, en zonder een poging om 'het' toch wel moog'lijk te maken. Maar hier, hier, in den tijd-der-illusie, had hij het mééste van Pau gehouden: - niet in Juli, als de logees, allerlei Amsterdamsche heeren, 's Zondags kroketend voor het huis, nauw'lijks teruggroetend als hij voorbij kwam, sloegen met schaamte zijn zelfgevoel over zijn obscuur-en arm-zijn; ook niet, als hij haar sprak; of haar zag, als hij gluurde in 't sparbosch naar het prachtige meisje. 't Mééste had hij van Pau gehouden, 's winters, wanneer ze niets was dan droom - als hij nog enkel had het Buiten, waar dan geen ding de illusie verstoorde. Hóeveel geluk had die liefde gegeven!.... Maar nu dit keer nam hij afscheid. Van het stille, eenvoudige huis ging zijn oog weer naar de boschpracht. Ook zijn stemming was zacht-mooi najaar, in dat voelen als een-en-ondeelbaar, van het geluk dat is in illusie en van de smart door het nooit in vervulling gaan.

Gezin.

Den langen morgen hadden akkers en weiden en wegen getrild in de pracht van het nederzevende zonnegoud. Met den middag lag 't land amechtig, woest hield de gloed het strak bevangen, alle vòcht weggedroogd.

Op de rechte smalle paden, tusschen het doodkrakend koren en de stinkende boekweit, korrelden de droge klodders klei onder de stappen der boeren en boerinnen weg, zoodat hun lompe voeten bij de groote passen telkens dom uitgleden.

Het was kermisdag.

Ver buiten het dorp braken nu en dan neusgeluidige muziektönen even door de wijde stilte van het ernstige land, en één boerejongen, wat minder traag al dan de anderen, keerde zich om, met een blik van durvende verstandhouding naar de meid die achter hem aan sjokte: 'Heur ie 't?'

Van alle zijden togen zij toe, de kermisvierders,

voort langs de mulle diepgespoorde zandwegen waar de akkerpaden op waren uitgekomen; òf, scherende langs de doornenhagen in welke de muggen en bijen zwermden, langs den ingesloten glinsterenden grintweg, waar nu en dan een karretje menschen knerpend achter de voetgangers aankwam, en ze, terwijl zij met de bestoven schoenen zwaar bleven staan in het gras, kreunend en dom dodijgend voorbijkarikoleerde; òf, van de beide hoofdkanten, langs den straatweg, over het droogplettende gras der bermen, waarop de eike- en beukestammen onregelmatige staafjes schaduw legden.

Midden in 't dorp, waar het witte huis van den dokter stond, sneed de straatweg een breeden zandweg. Op die open ruimte van wegen, iets terzij van den straatweg, stonden twee oude zware linden. Zij schaduwden over 't bestrate pleintje, dat Hein Scholten vóór zijn hoeve had laten leggen, ten tijde dat er bij hem nog kon worden uitgespannen. Nu leefde Scholten al jaren lang stil, en bij Van Putten, het eerste huis links den zandweg in, met den tuin met prieeltjes die aan den straatweg grensde, was nu de eenige herberg, hier midden

in 't dorp. Daar had de commissie voor de volksspelen den korrelig vetten, ransreukigen boom van het mastklimmen laten zetten, en stak de gekke boegspriet zijn botte stompheid uit, en zouden straks enkele boereknollen, tot afwisseling op het ploegtrekken en mestrijden, met de lompe pooten komen ploffen in 't zand, terwijl hun ridderlijke berijders onder 't welwillend geglimlach van burgemeester en zijn dames zouden steken naar den ring.... Tegen de haag van Van Putten's tuin stalden de drie voornaamste kramen, zonderling gezellig, hun professioneele feestelijkheid uit, één kraam van koek, één van speelgoed en snuisterijen, en nòg een van koek; en aan den straatweg op 't gras, tegenover de woonkamer van den dokter, bontkleurde mal de mallemlen, met zijn opzittende leeuwen en zijn heesche orgel.

De spelen zouden al spoedig beginnen, en 't volkjen zeulde af en aan; twee paren, drie paren, vier, de meid van het voorste zich nu en dan omkeerend, of de anderen wel volgden; slieren van meiden zonder jongens nog; en, prat in hun zondagskleeren, de jongens-alleen in ongeregelde groepen - allen slenterden traag, en driest-onver-

schillig, voor de hen aanroepende kramers heen, log op een hoop loopend wanneer vrouwen, kinderen, en vooral als een jongen wat wilde koopen. Maar hèt kijkbegeeren was bij den draaimolen, daar waren telkens heele stukken cirkel van menschen om heen, oud en jong; hij voerde nu nog alleen kinderen en aankomende meisjes, met enkele moeders van hééle kleintjes rond, en vóór het maar langzaam ontbolsterende volk, dat hem aangaapte met de zelftevreden droomerigheid waarmee koeien in een wei naar een trein kunnen kijken, gleed hij om en al maar om, als een schreeuwend hoewel onbegrepen symbool van het schril oneigenlijke dier kermisrumoeren in de kalmte van 't land. Gek gedraai! maar het kréég toch vat op de menschen; hun stompe traagheid, die in alles zich hield aan gewoonten, wéék voor het ouder gewoonte jaarlijksche spel van driften die d'r gang mochten gaan.

Als geniepig nog nu, dréven de paren, koppels menschen, van den molen den zandweg in naar de herberg, waar het al vroeg in den namiddag door de lage deur een binnenkomen en weggaan was als anders alleen nog met de groote ver-

pachting. Vóór het huis, waar meester met de andere leden van de feestcommissie stond te wachten op den burgemeester, praatten, mompelden meer, paren en jongens-ondereen, als schaamtevol met enkele woorden, de jongens nu en dan onnoozel bedekt-lachend tegen meiden-alleen op den weg, die, niet binnen durvend, voorbij treuzelden met nog-verlegen begeerigheid. Wie binnengingen vergaten niet, les van vroeger van meester zelve, meester g'en-dag te wenschen, en dàn knirpte het zand in den smallen gang onder hun treden, terwijl zij log opdrongen langs de weggaanden heen.

De hette, buiten bol uitslaand, wijd uit overal laaiend en de menschen droog prikkend, scheen in de lage, donkergehouden gelagkamer verstikkend opeen-gedrongen, opgepropt tot een als ziekte aanslaand paroxysme van mufheid, waarin als rottends de nijpende stanken aderden van bierwranigheid en weeë felheid van sterken-drank, met de gore zurigheid van véél menschenzweet. Het was in de kamer een bruusk gehaspel van stommelende geluiden met heesch en krijschend opslaande stemklanken. En alles saai, saai, de trage logge saaiheid van koeiengedoen. Saaiig

gromden de mannestemmen door elkander en kletste lijzerig het vette, overslaande vrouwegekrijsch er tusschen door. Saaiig stonden eenige boeren zwaar, als in de breedombroekte beenen doorgezakt, voor het vunzig uitslaande, heel donkere buffet met zijn fletse glansjes van karaffen en glaasjes. En saaiig zaten anderen neer, pruimend, rookend, weinig wetend te zeggen tot de meiden, die als gehurkt zaten, de rokken-zwaarheid wijd uitgespreid. Zij zaten, de meiden, in groepjes met de jongens, op de telkens met knerpen over den zandvloer bewogen, in de smalle pooten zwakstijve matstoelen, rondom de tafels, waarop glaasjes en kringen van andere glaasjes; zij zaten ook, in rijen zonder jongens, op banken vóór de blauwig schemerende muren, tusschen de vensters die, daar de blinden waren aangezet, lange phalanxen doorlieten van stralen licht, dat heilloos de machteloos doezelende kamer inblonk, hoog-uit, in een verre gloeiende stuifstraling. Zij zaten, de meiden, met d'r breede, in de mutsen gedrongen gezichten, en de gekromde breede lijven, en de breede rokkenspreiding, vormloos, maar zwaargevuld, grove dieren, menschelijk alleen in de bla-

kende zucht om begeerd te worden, in al d'r onbehaaglijkheid behaaggeil, d'rvende tarten zeker de lusten der jongens, ook al hadden ze 't zelve geweten dat ze maar vormlooze blokken zweetvleesch waren. Saaig waren ze, net als de jongens, in d'r logge zitten en langzaam bewegen: log lagen de breedgetopte zwartrandige vingers van de toch voor het feest gewasschen werkhanden met den zakdoek neer op de rokken, en log veegde de hand den doek over het van zeepwater geglommen hebbend, nu in hette verglimmend gezicht, waarop het vleesch vetblaasjes perelde. Maar ze hadden toch, nu al, begeertesleven, in het uitdagende van d'r schelle lachen, in de onbeschaamdheid van d'r plaagspel met de spoedig bedremmelde, onverschilligheid spelende jongens, in de gewilde verstandhouding van d'r lachebekken tegen mekaar, in de grage duwtjes waar ze de jongens die ze naderen wouën mee afweerden. Veel jongens paradeerden nog, prat in hun mooie-kleeren, tevreden over zichzelf, lettende op elkander, zinnende op verschillende pretjes zònder de meiden; maar in de meiden was dé begeerte-alleen, dat waar ze maanden naar verlangd hadden, ge-

duldig verlangd, waar ze al de laatste weken zenuwachtig van waren geweest, waar ze zich nu 's morgens voor hadden opgepoetst.... als haarden van hartstocht waren ze, de meiden, de zweetende meiden niet wijde zware rokken, in die duisterige, heeten stank zwālpende kamer, waar onder het geluid van stemmen aanhoudend het gebrom doorging van ontelbare vliegen, dronken óók van de hitte, en dronken van drank en suiker en petroleum....

Achter het huis, naast den stal, waar enkele voornamen boeren hadden uitgespannen en waar de paarden van het ringsteken wachtten, was de beste, een klein gebouwtje apart, blauwwit bepleisterd en met een slecht sluitende deur; er stonden aldoor risten meiden voor, grinnikend tegen mekaar om de vuiligheden die de jongens vóór den stal, met het half gemelijke, half toenaderend-brutale van vrijers die nog geen vrijster hebben, ze toeriepen. Wie, als het wachten te lang duurde, wat durf had onder de meiden, streek maar even neer op het dorrende gras naast het huisje, onder de overhangende takken van een appelboom uit den boomgaard. En het ge-

beurde dat een meid, terwijl ze neerhurkte, een vallenden appel juist op 'r neus kreeg, en dat niet alleen andere meiden maar ook de jongens bij den stal het zagen. Spoedig was het geval verteld in den stal en de keuken, en was iemand er mee naar de gelagkamer geloopt, zoodat de meid weigerde de herberg weer binnen te gaan en achter den boomgaard om naar den straatweg liep, door d'r lief gevolgd.

Er was in het dorp nóg een herberg. De herberg van Evers. Die was aan den grintweg naar de hei. Een weg met mooie lariksen, waarvan de takken als neergezwééfd hingen; hij begon naast de pastorie, schuin tegenover de kerk, en maar een klein eindje den weg op was rechts het eerste huis het huis van Evers. Een korenland scheidde den tuin van de herberg van den door een sierlijke hoge beukenheg omgeven tuin der pastorie. Bij Evers achter zág je de ramen van dominee's studeerkamer, waar áltoos de gordijnen hoog waren opgetrokken - de meeste dorpelingen waren daar wel eens geweest....

- 't Het ons al wat 'n schoaj edoan, da' we

zoo krek achter de pasterie wone, placht vrouw Evers te klagen.

Zij klaagde ook nu. - Er was nog bijna geen mensch in de herberg geweest, dien middag. Bij Van Putten begon de muziek eerst om vijf uur, na de volksspelen; zij had haar mannetjes al van twee uur af. Een viool had ze en een klarinet; die zaten in den hoek naast het buffet, op stoelen op een omgekeerde kist gezet; ze zaten er zoo goed, maar er kwam niemand naar hen luisteren. Telkens stuurde vrouw Evers een van de kinderen naar buiten, tot den hoek van den straatweg, om te kijken of daar geen volk aankwam: waren er menschen in 't zicht, dan schetterde schielijk, bij open deur, de klarinet, en schraapte de violist de kattetonen van zijn snaren.

Maar de reclame baatte niet veel. Alleen enkele heibewoners die den grintweg afkwamen, hadden even aangelegd. Toen de meid binnenkwam, die bij Van Putten den appel op 'r neus had gekregen, stonden er twee mannen voor het buffet te praten, de eenige klanten.

Het was bijna koel in deze gelagkamer, een

koelte van sombere armoeijigheid, van donkere holheid in een kleine ruimte.

- G'en dag soamen, riep de meid die den appel op d'r neus had gekregen, door de muziek heen.

Anna en Jans, de twee oudste meisjes van vrouw Evers, probeerden te dansen; ze hielden mekaar in het middel vast, maar hadden de armen recht gestrekt, zoodat ze toch zoover mogelijk van elkaar bleven. Langzaam, met voorzichtige deftigheid, voetten ze voort, op het witte zand dat rijkelijk gestrooid was over de vaakgebroken vloersteen. En allebei trachtten ze de rokken te doen zwaaien, vanerig boven den vloer, zooals ze dat vorige jaren van oudere meiden hadden gezien. Vier kleine kinderen stonden in een groep vóór de muzikanten te kijken.

Toen de klarinet viermaal achtereen hetzelfde brokje van een polka had gespeeld, zweeg-ie op eens, zoodat de violist nog een scherpen schraap na-gaf; de meisjes lieten mekaar los met een gelachen zuchtje van wel prettige inspanning, en dadelijk kwam vrouw Evers van achter het buffet vandaan, om de nieuwe klanten te verwelkomen.

- Kom-ie ook 's heure noar de meziek? Warrem buute. Moar hier geet et nog al....

En èven later weer achter de toonbank, in gesprek met de beide boeren, die traag lepelden in hun zoete glaasjes, onbegeerig gauw te vertrekken.

De eene boer was een oude man. Hij had vrouw Evers gekend van dat ze in 't dorp was gekomen. Ze bad nooit iets van een boerin gehad. Ze was, al sprak ze nou boersch, altoos de burgerjuf gebleven, die de Rooie in de stad gekend had in de herberg van d'r vader. Al de boeren van 't dorp plachten uit te spannen of aan te leggen aan *De Brug* om daarna de stad in te gaan, maar de Rooie, die 't in die dagen druk had met vrachtrijden, kwam er vaak, en waarachtig, ze had van 'm willen weten.

- Ze most 'm hebben, had later d'r vader zelf tegen den ouden boer gezegd.

Nou een motje was 't geweest, dat was het.

De Rooie had er, toen zijn voorspoed bij een steedsche juffer bekend werd, vaak met welbehagen om gegrinnikt.... En gegrinnikt hadden de dorpelingen toen de Rooie hier in de herberg

kwam. Maar in presentie van vrouw Evers lachten ze anders. Niemand was op zijn gemak met het wijf, en ieder mocht graag toch met d'r praten. Het was soms of ze je voor de gek hield en of ze aan wat anders dacht wanneer ze met je sprak: zoo iets was er in haar dat geen enkele boer begreep, maar allen werden ze tot haar aangetrokken; dan krabde het hun in de keel, en lachten ze dom, en voelden zich net of ze wat doen gingen dat niet mocht. Er waren boeren geweest, in de eerste jaren dat vrouw Evers hier de herberg hield, die het niet aan hun vrouwen dorsten te zeggen wanneer ze in *Het Witte Paard* een borreltje hadden gedronken.

Toch was de herberg achteruit-gegaan, aldoor achteruit, in weerwil dat Gart-Jan, de broer van den Rooie, die aanvankelijk alleen de vrachtrijderij had voortgezet, was komen inwonen en zijn twee paarden had meegebracht. Aldoor achteruit. Maar dit was het juist wat den ouden boer ook nu weer trof, dat vrouw Evers bij al die stâge armoe die voor niemand in 't dorp een geheim was, toch altoos maar dezelfde bleef, in d'r doen, in d'r heele postuur. Hoe was dat buffet verkleurd,

die heele kamer vervallen, in de jaren! Alles was oud, gebrekkig, gebroken - de steenen in den vloer verbrokkeld, de matten zittingen van de stoelen op het rag versleten, - de wrakke grootekast, de voddige venstergordijntjes, de beplakte gebroken-ruitjes der ramen, 't had alles vernieuwing behoeft; maar je hóefde dat zoo niet te zien, nu over den vloer het ritselzand blinkerde en 't heele vertrek het geschrobd-zijn aanvoelde. Werken kon ze, vrouw Evers -; en dàn zoo'n gezin! Zelf had ze zeker geen stuk aan d'r lijf dat niet vaak was gescheurd geweest, versleten op vele plekken. Maar hoe bijgelapt d'r kleeren waren, avenant was ze nog altoos in d'r heldere jak. Nog àltoos had ze wat van de stad dat geen boerin had. En vrindelijk dat ze zijn kon, prettig praten....

- Geêf me d'r nog een, zei de oude boer. En hij keek naar zijn jonger kameraad, dat die d'r ook nog een nemen zou.

- Moar dàn ook nog 'n mopjen meziek, zei de jongere boer.

- Meziek! gebood lachend vrouw Evers, en liet d'r tanden zien, een heele rij mooie witte.

Of ze er op geleerd waren, sloegen haar twee

meisjes de armen om elkaars middels, en het knirpte op den vloer, waaiende zwaaiden ze langs den oude.

- Verdòmd, nog altoos 'n glunder wief, dacht de oude.

Ze was vèèl minder dik dan meen'ge boerin, maar mager was ze nergens; groot was ze niet maar je zàg tegen 'r op: zooals ze daar recht stond achter 't buffet, een mollig lijf, in stoere ronding-van-schouders de lange, de sterke armen, slagarmen van besliste bewegingen; en in het gezicht àltoos die vreemde vriendelijkheid, dat noodende waar je verlegen van wordt: zachtglanzende sliertjesoogen schuin tegen hooge breede jukbeenderen aan, die iets wegduikends aan de oogen gaven en iets uitkomends aan de wangen; en dan, veel vooruit, onder een onbeteekenend neusje, de mond, de groote breede mond die altoos open schéén te zijn en als hij zich opende tanden liet blinken....

- Heere-jèn, 'n wief om te zoenen, dacht in gulpend verlangen de oude boer, en leegde in één teug zijn tweede glas. Maar hij zei niets. De andere boer zei ook niets. De muzikanten speel-

den niet meer, stil zat aan de tafel voor een raam de meid die den appel op 'r neus had gekregen, naast haar d'r vrijer zijne hand op haar schoot; Anna en Jans stonden in de deur, de andere kinderen waren buiten - en aldoor stond daar vrouw Evers, zwijgende ook, maar met het sprekende vriend'lijk gezicht.

De deur achter-in het buffet ging open. Het was Gart-Jan. Hij zei de boeren g'en-dag, en maakte een praatje. Maar vele woorden sprak hij niet. Toen werd de deur opnieuw geopend. Het was de Rooie. Die sloeg maar even zijn loensche oogen over de gasten, en groette met grommend keelgeluid. Recht ging hij op de voordeur aan, en naar buiten.

En weer bleef in de kamer die vreemde stilte die den boer, na zijn dubbelen borrel, benauwde. Hij lepelde nog eens naar restjes suiker. En vertrok met zijn metgezel.

Gart-Jan had buiten gestaan; hij kwam nu weer binnen met kleinen Gerrit hangende aan zijn hand. Hij was een breede zware man, niet groot, met in zijn donkere oogen een uitdrukking van goedige degelijkheid. Maar er kwam een beetje iets

van ongerustheid, of van in onderworpenheid ondervragen-willen in, toen hij, al ópziend naar haar, op zijn schoonzuster toetrad. Zij zei niets, hij ook niet. Uit een mandje met appelen dat in het buffet stond, nam hij er een dien hij aan kleinen Gerrit gaf. Toen ging hij, naast het buffet, aan den anderen kant van de muzikanten, op een stoel waar de leuning af was zitten.

Weer begon de muziek. Maar Anna en Jans waren buiten. Kalverig zaten de meid die den appel op 'r neus had gekregen en haar vrijer tegen elkander-aan te suffen, zij maar aldoor met den zakdoek haar gelaat en nu en dan het zijne afvegend.

Na een oogenblikje gaven de muzikanten het op. Met twee zwaaien en wat vinnige zetjes na, dee de klarinettist het water uit zijn instrument vloeien, de violist legde heel voorzichtig het zijne achter zich op de kist, en de een na den ander zei, naar vrouw Evers kijkend, iets over de warmte die nu meer dan op den vollen middag de kamer in-te-broeien scheen. Maar de vrouw maakte geen beweging van iets te zullen schenken.

In vreemde berusting stond ze daar, recht en

stil, achter het buffet, de kloeke armen naar ter zijde uit, de ruggen der vingers leunende op de toonbank: de houding die vroeger haar vader had, achter 't buffet van *De Brug*. Onbewegelijk stond ze, volstrekt niet wezenloos, klaar gewoon voor zich uitkijkend, alsof alles haar onverschillig was. Maar toen een van de kinderen binnendraafde en breede strepen schopte in het door de dansen der meisjes maar weinig ontredderde zand, schrikte vrouw Evers de stilte op, met een korten snauw van berisping. De twee klanten bleven bij hun eene glas: zij vond het niet de moeite waard zich met hen te bemoeien. Slechts als nu en dan de vrijer op zijn stoel verschoof en nog weer dicht tegen de meid opdrong, keek zij even naar hen.

Schéén ze onverschillig, er ging véél in haar om. Maar één dag in het jaar: nu, was ze weer dochter van een kastelein, kasteleines-geboren. De kermis in 't dorp, dat was haar eigen-vreugde, ze wou kermis, ze wou kermis hier in haar huis, in deze leege, wachtende kamer. Niet alleen om de verdienste verlangde ze naar klanten, al was 't óók dáárom. Het kookte in 'r, omdat ze voelde dat niemand beter dan zij het heele dorp zou kunnen

doen kermis-houden, en er niemand kwam naar haar herberg. Haar jaloezie ging verder dan de herberg van Van Putten, dan de kramen en spullen voor 't doktershuis, ze was jaloersch op àl de prét daar, èn ze was jaloersch op het gauw-tevreden-zijn der dorpelingen, zij die léven zou weten te brengen in de 'dooie boel' waar de boeren den dag mee doorkwamen! Op het daglicht was ze bijna jaloersch, nu niet vóór den donker de pret bij haar begon. Dat beleedigde, vernederde haar. Ze vond het goed dat er 's avonds in haar herberg werd gevrejen en gezoend, en dat de paren plotseling opstonden en langs het huis schoren, het erf over en 't koren in, maar ze had de menschen ook nu hier willen hebben, nu nog met de dagpret die zoo lijzig was in 't dorp en suf, ze zou, zooals ze daar gróót stond in 't buffet, midden-in de pret hebben willen springen, om beweging te brengen in 't stugge-trage volk, om de meiden aan het dollen te brengen, dat de jongens wel mosten. En daarom stond ze daar nou zoo aldoor onbewegelijk: wachtende, wachtend op paren, meiden-en-jongens die paren wouën maar éérst veel vroolijke pret maken, in een langen, kort-lijkenden

dágroes van zoenen en zuipen bij zon en muziek.

Plotseling vroeg ze norsch aan Gart-Jan:

- Woar's Hannes toch?

Met dat ze 't zei, klonk plots de dorpsklok, snelle slagen, de brandklok.

- Heêre....

Gart-Jan was al op-stoep, nu zij. Er was niets te zien.

- Vuurwerk! grappigde steedsch een van de muzikanten.

De meid die den appel op 'r neus had gekregen en haar vrijer kwamen nu ook buiten, stijf doend beiden; hij betaalde, ze gingen 's kieken. Gart-Jan liep mee tot den straatweg. De kinderen waren daar al. Alleen Anna en Jans bleven achter met vrouw Evers.

- Woar voader toch wêze mag?

- 'k Weêt niet môder, 'k denk noar de karmis.

Vrouw Evers bromde wat. Het was nu geheel stil in de herberg. De muzikanten bleven buiten lanterfantent. Met bruuske voortvarendheid bezemde ze het vloerzand bij en veegde de tafel af waar het paar aan gezeten had. Anna was achter bezig.

Gart-Jan kwam terug.

- 't Mot niet arreg wêze.

Zonder meer te zeggen ging hij, geheimzinnig afgetrokken, naar 't achterhuis.

Volledige ledige-stilte weer. Buiten ook stilte. Want ja, vrouw Evers bedacht het, de klok ging al niet meer, hij had maar een oogenblik, héél kort had-ie geluid. Wat of het dan geweest kon zijn....

Ze riep Anna en Jans die op de berm aan de overzij met het jonge geitje speelden en zette beiden achter aan 't werk. D'r was nog zoo'n boel te doen voor van-avond! Voortmaken moesten ze, kijk's Oôme die was ook alweêr druk bezig - ja nou most ze toch nog even overleggen, d'r was nog maar een glaasje of vijf anisette in de flesch, zou'en ze niet maar vast een flesch laten halen, bij Berens. 't Kwam altoos te pas. Jans werd uitgestuurd. Anna hielp met de koffie en de boterhammen. En vrouw Evers kwam weer terug in de gelagkamer: de muzikanten rookten voor het huis een sigaar die Gart-Jan hun had gegeven: de twee dwaas-magere figuren stonden zich daar, in de felheid der van geen afscheid wetende vijf-uurs-zon te roosteren, heftig trokken zij aan de

sigaren, vooral de klarinettist, als stelde het welslagend trekken hem schadeloos voor zooveel moeitevol blazen....

Vrouw Evers begon in d'r eentje te lachen bij deze gedachte - en meteen bedacht ze dat ze zoo'n grappigheidje op andere dagen nooit meer opmerkte, ze werd zich bewust dat ze vandaag anders was dan gewoonlijk, en dat dit zijn leek op dat van vroeger, veel vroeger...

Hu! ze kreeg er een misselijk gevoel van, een rilling zóó hier op dezen snikheeten dag, nu ze het verschil van vroeger en nu, het onttakelde van 'r leven weer voelde: al het armzalige van deze gelagkamer met zijn weinige oude meubels, àfbraak van boèrengodje! met de gebroken vloersteen waar alleen d'r eigen meisjes nog op gedanst hadden... Met hoéveel moeite was alles opgelapt en opgeknapt voor dezen eenen dag - en daar buiten stonden omdat ze niets te doen hadden de muzikanten die ze met zweetgeld betaalde. Zoo stil als van 't jaar was 't nog nooit geweest...

Heere Jézus, waarom was ze dit alles begonnen, waarom zich zoo weggegooid aan dien boerestom-

meling van een Rooie... Nu had ze het plotseling vreeselijk warm, dat ze dacht te zullen barsten, alles roesde door haar hoofd, dat ze veertig jaar was, dat ze twee volwassen dochters had, négen kinderen, en dat ze tòch nog altoos als een vreemdeling was in haar huis, dat ze, net als een kind, leefde of ze 'het' moest hebben van de toekomst, in stee van tevreden te zijn met wat ze had gehád - en dáárbij weer het schrijnende van 't zelfverwijt, dat ze zóó stom had kunnen zijn om dien Rooie, dien leelijken loenschen lijs van een Rooie, om die te trouwen... Maar dat was het immers juist geweest, die pret van trots van het uit te gillen, uit te spúgen, in 't gezicht van ál de stads-jongens die 'r wel het hof hadden gemaakt, maar van wie er geen een òf haar voldaan had òf haar slaaf was geweest, dat deze' boereprengel van een pokdaligen Rooie dat ze die nam.... O God ja, dat heerlijke van het je-zelf-wèg-gooien, van het als een koning jè-kado-doen, ten aanschouwen van een heele stadswijk.... Maar de menschen hadden het niet begrepen, ze hadden gedacht dat ze den Rooie trouwde omdat ze van 'm bevallen moest: alsof

ze zich aan 'm gegeven zou hebben, als ze toen al niet den lust had gehad hem heelemaal te nemen, en alsof 't vooruitzicht van een kind-krijgen d'r zou hebben weerhou'en om met een jongen 't af te maken.... En de Rooie-zelf had het ook al niet begrepen, hij had gedacht dat-ie 'r de baas af was geweest, hij! haar... hij had gepronkt met z'n verovering, heelemaal had-ie niet gevoeld wat-ie kréég; - toen ze'm later getoond had hoe los ze van 'm was, was 't hem onverschillig geweest... Gart-Jan! ja net die zoetsappige Gart-Jan! met z'n zelfingenomen braafheid, z'n vertoon van braafheid want hij was as de rest.... En het dorp, de verdoemde prengels.... Heere Jezus, wat haatte ze ze, wat haatte ze alles, wat was ze los van alles: van alles dat ze hād - d'r kinderen? Och de bloeien! Maar blij d'r mee? nee - en toch niks anders - en toch d'r trots, d'r trots bankroet!...

Hoe kwàm ze nou aan déze gedachten? Ze leek wel een groote dame, en ze was een gehavend arm-wijf. Ja maar jezus ze wàs toch ook wat meer dan ze was, dat was het juist, dat ze meer was, meer moest wezen, en niet kon zijn, niet meer kon zijn, - omdat het 'r vroeger niet had

kunnen schelen, omdat ze zich dit toen had wijs gemaakt....

Haar denken gréép in wanhoopsnijd naar nog een oorzaak, het was toch niet allemáál eigen-schuld: ze zag 'r jong-meisjes-tijd, de meisjes onder mekaar 'het' mekaar vertellend, zij het dadelijk zelf-voelend, dadelijk van dàt waar de anderen zoo maar om giegelden, dadelijk ervan hèbben willend, heel nieuwsgierig, maar trotsch doende of zij alles wist, en jongens hen nazittend, en zij oppermoedig, maar de jongens nóóit heftig-begeerend genóeg, nooit 'r smeekend, en ook nooit 'r overmannend, als de sterkere haar neersláánd dat ze heerlijk wegdook onder de kracht... Bij 'r thuis, moeder sukkelend en altoos aan 't moppen, toen de huishoudster gekomen, vader dadelijk vreemd met de huishoudster, zij eerst haar heul zoekend bij de huishoudster die ook haar aanhaalde, en toen het van mekaar jaloersch en bang voor mekaar zijn, 't mekaar gaan haten, dadelijk zich uitend in gemééne-praatjes van mekaar... En in de stad zij aldoor rare-praatjes verdurend over hun thuis: en ook werkelijk hun herberg veranderend, minder het boere-, vooral

minder het burgervolk, en nu heertjes van allerlei slag, zooals ze er vroeger nooit zag, heertjes niet meiden, 's avonds.... En toen in haar ook, nu dat zoo was, het dolle verlangen om mee te doen, maar mèt het gevoel dat ze wel gek was.... En nergens de uitkomst waar haar verlangen naar dreef, de mooie partij, de groote meneer die 'r nam: of de mooie jongen die' zij nam.... Even Ritmeester Dedel, maar hij was een ouwe-gek, een pedante zot - en zij had nog wat verwacht van dat grapje! God-god wat was ze toch dom geweest. Dom, dom, zij dom! En nou hier, zoo, met negen kinders, - negen kinders gehad, gebrek gelejen, en nóóit kontent geweest in d'r leven....

Zij balde de door alle werken en tobben niet geheel veraarde juffers-hand-van-vroeger, verachtelijk trilde en vertrok d'r mondvleesch, het was haar of ze zich bleek-woorden zag, en ze voelde wat een kat voor vogels voelt, nu ze dacht aan de kermis, aan al die jonge boerinnen daar, heere-jezus als zij ze hier had...

- Wille jullie niet 's 'n borrel? vroeg ze met plotseling iets steedsch in d'r stem, vriendelijk aan de muzikanten.

Zij riep Gart-Jan, ook Anna riep ze, en ze schonk vijf glaasjes in, drie klare-jenever en twee brandewijn-met-zoet.

- Is da' veur mien môder? vroeg Anna.

- Omda' j zoo hard gewarkt hebt....

Gart-Jan keek beiden ernstig aan; hij zei niets. Vrouw Evers glimlachte even, ze dronk in één teug haar glas leeg.

Met kwam er rumoer van buiten, warrend kwamen de stemklanken nader - de kinderen - ook Mientje en Jan die naar het dorp geweest waren, met Jans en - vader.

- Moar Heêre Jezus!....

De Rooie stond daar in het donkeromlijste lichtraam van de deuropening; en hij zag er in zijn beste kleeren uit of ze 'm bekwijld hadden; en hij lachte. In zijn oogen lachte de matte champerglans van zijn domme driestheid, en om zijn grooten bekmond was het magere getrokken vel tot scherpe sneden gerimpeld; je zag zijn vervuilde tanden met de resten van pruimen en het blééke rood van zijn kaak, en daaróm dan ál het verrimpelde, tot doods-kopvorens scheefgetrokken tanige vel met de dofgrijze

geel-doorloopen loensoogen, en sluiks het karige rooie haar, onder de pet die scheef stond, die bij den Rooie altijd glad scheef stond, maar die nou vol vuiligheid zat, vuiligheid op den verglommen glimrand en vuiligheid op het laken - en het was zijn beste pet. Het was heelemaal zijn beste plunje - en op het vale zwart-laken waren fluweelig-donkerzwarte plekken van nat, en groote smetten van lichte modder, en de pantalon had twee lange zwadderreepen van water, en overal, overal zaten moppen en spatten van modderig zand - en het was Hannes' beste plunje, waar vrouw Evers uren aan gewerkt had om het nog zoo'n beetje bijeen te houden.

- Heêre Jezus, zei nog eens vrouw Evers.

Driftig liep ze weg van achter 't buffet, en gooide daarbij haar glaasje omver dat op den grond rinkinkte; maar ze keek daar maar even naar, geheel in haar drift in liep ze los op den Rooie, een furie.

- Gadverdammesche l p, wat hei-j nou weer doan! Heêre Jezus je bent oan 't zuupe 'weest - verdoemd! hij is op de karmis oan 't zuupe 'weest, bie van Putte. Verdoemde lap,

moar wat dee 'j dan toch, hoe kom-ie nou zóó!

De lachvoren op het gezicht van den Rooie bleven staan als aan elkaar gehaakt, in de oogen was op eens de domme matglans verzwonden, ze schenen te willen wegduiken, de oogen, even vonkten ze heel dwaas rond, en den arm had de Rooie opgeheven, als was-ie instinctmatig beducht voor een klap.

En òm den scheven slungeligen vader stonden, plotseling star, de drukke bonte kindergestalten, op een hoop, als samengevròren in de zon. Toch waren ze niet bang, de kinders; ze kenden deze tooneelen; maar ze waren héél nieuwsgierig.

- Neê, 'k zal oe niks doôn, zei schamper de vrouw, of ze zich bezon. Mor woar bin-ie dan toch weêst?

- Noe, bie de brând.

En de Rooie grinnikte weer.

Maar nu vielen de kinderen in. Ze begrepen dat er geen klappen zouden vallen, en waren weer vol van dàt: van den brand op de kermis! De kleintjes drongen om den vader heen naar de moeder op, en Mientje en Jan vielen elkaar telkens in de rede, bestreden elkaar, vulden

elkanders mededeelingen aan, verwarden zich in het eigen verhaal bij den doerlust van het elkaar verbeteren.

Allen stonden nu voor in het vertrek, moeder, de Rooie, de muzikanten, met de andere kinders ook Anna, alleen Gart-Jan was bij de toonbank gebleven. Er was brand geweest in de koekkraam van Mulder...

- Bie Mulder! zei vrouw Evers.

- Joa, bie Mulder, verstandhoudde de Rooie. Hij en z'n vrouw hadden allebei sinds jaren kennis aan Mulder, en aan Mulder z'n moeder die vroeger op marktdagen met een kraam tegenover *De Brug* stond, op het kantje van den dijk, en aan Mulder z'n zuster Hanna. De Rooie begreep dat z'n vrouw zijn bijstand-verleenen nu billijkte. - 't Was erg genoeg geweest. De heele kraam was vernield, en bijna was de vlam overgeslagen op de kraam d'r naast van Verwaaijen. Men wist niet hoe de brand was ontstaan. Maar vinnig was het geweest, al dat papier en al dat doek, en het makkelijk verteerbare hout van planken en dunne latten; en Jan had gezien dat de vlammen dansten over de koeken heen,

't was zunde 'weêst om te ziên, vooral toen ze d'r water over gingen gooien, emmers en al maar emmers over al die kostelijke en blank-vercierde koek; maar toen was de vlam, net of-ie wègvliegen wou, als een pluim opgegaan, hoog boven de wrakkende en knakkende kraam uit. Heêrejée, en dat in de felle zon, - je kos d'r niet in kieke, in de knappende, knarsende, sissende en dan weer vol opvlammende vlam, want net achter de brandende kraam stond de zon, en feller dan de, nu zwirr'lende, nu als stollend koper gomglanzig windelende vuurslieren inzèngden in d'oogen, slagschroeide de óverlaaiende líchtgloed der lucht. En dan die rook, die zwarte stankwolk van verstikking die op eens uitstoof, wijder en wijder laag over het land, sluiperig spoor van helsche benauwing boven 't zelve brándendheete zand, heesch aanzwalpend tegen de zweetende mensen, pikkend hun neusvleugels en de oogen tranen doende, dan loom zich leggende in 't trage, als-dorre groen, en goor wegzwevend, met grillige langzame vegen door de lucht, schaamteloos in 't alom goudend licht.

- 't Wás verschrikkelek, zei een paar maal

de Rooie, onder de verhalen der kinderen door, zonder dat het expressieve woord expressie aan zijn kop gaf.

Er was toch al zoo'n drukte geweest op den zandweg. Bij 't uitbreken van den brand een paar meiden die gilden, toen geroep allerwege, menschen die wegdrongen van de brandende kraam af, en méér menschen die opdrongen naar de kraam toe. Gelukkig dat dichtbij de kraam er een gaping was in de heg van Van Putten; ijlings waren de daar geslagen latten van de palen afgetrapt, en toen had men, maar met moeite, een gangetje opengehouden van de pomp bij Van Putten naar de kraam. Wel vijf en twintig menschen hadden meegeholpen.

- Moar 't meêste wark het voader doan, zei Jans.

Hij was zoo dat-ie 't zag, en hij kwam net an toen 't begon, bij Lammert Scholten binnengeloopen, daar had-ie achter bij den, gesloten, timmerwinkel een staak weggehaald, en toen was-ie teruggehold naar de kraam, om den boel met de staak uiteen te stooten, zooveel mogelijk tegen de heg aan, opdat de latten en planken niet

op de andere kramen vielen. Ook had-ie nog een trommel voor Mulder weggedragen en bij 't dragen van een kist geholpen. Mulder zelf had bijna niets kunnen doen, van schrik.

- Nou 't is m' ook wat, zei vrouw Evers.

- Joa, 't is verschrikkelek, beaamde haastig de Rooie. Moar Mientje zal 'm wel helpe....

Even glimpte er nijdige spot in het oog van vrouw Evers. Als Hannes Mientje kon plaats! Want met Mientje had die schobberd van een Rooie ook al een poos verkeering gehad, tot hier de vrouw hem van d'r aftrok, en daarom herinnerde de Rooie altoos graag aan Mientje, die nu getrouwd was met een rijken molenaar.

- Mulder zei z'n kroam wel verassereerd hebbe, zei vrouw Evers.

- Keu'j dât, zoô'n karmiskroam?

Niemand kon een afdoend antwoord geven. Gart-Jan wijsheidde uit zijn hoek dat hij 't niet g'leufde.

- De klok het eluud, leidde nu de vrouw de gedachten af.

Pfff! spotlachte de Rooie en sloeg, staande, met de hand op het bovenbeen. Ja dat was het komiekste

van het gansche geval geweest! Die gekke Jan Zegers had een boodschap voor den Dominee moeten doen, Hannes had hooren zeggen op de Koekamp bij de barones, en zoo was-ie voorbijgekomen net toen de brand begon. Maar in plaats van toen een handje te helpen, was-ie met zijn gewone driftigheid hard teruggelopen naar de kerk, om de klok te luijen.

- Ben ze nog met de spuit 'ekomme?

- Och god mins de brand was al uut toen Jan Zegers in de kark was!

Dat vond iedereen grappig. De muzikanten moesten weten wie Jan Zegers was: nou, een boerenarbeijer, die in de pasterie tuinierde en zich koster liet noemen, omdat-ie 's winters de meestersvrouw mocht helpen bij 't zetten van de stoven. 'n Rare sijs van een jong, permantig of-ie de dominee zelf was, maar driftig - hij stond nooit stil, en hij praatte zoo vlug dat-ie nooit uit zijn woorden kon komen. Daarbij zoo bleu dat-ie geen meisje had durven vragen, want hij was nu zeker veertig en woonde nog met zijn moeder. Maar dat kon ook om de moeder zijn, meende Gart-Jan.

- Net of d'r nog niet een ander wief bie kon! zei de vrouw.

En de Rooie vond dat vreeselijk grappig.

- Moôder doar komp volk an, riep Jan die van buiten kwam.

't Was de jongen van Japiks van 't Hoendernest, met Willem don zoon van den tolbaas en Gijs Harmsen, een andere boerezoon. Japiks en Harmsen hadden ook geholpen bij 't blusschen van den brand, en rijke jongens die ze waren gingen ze naar huis terug ter wille van hun toilet. In 't voorbijgaan kwamen ze even aan om den Rooie.

- Ie weêt'et, vrouw Evers, we moaken oe man noe brandmeêster.

Het was 'de Rooie' voor en na - de jongelui erkenden dat Hannes zich flink geweerd had, maar in hun toon klonk duidelijk een moeizaam en grof spottende geringschatting. Zelfs hun aldoor spreken van 'de Rooie', hoewel het een gewoonte van 't dorp was, hinderde nu vrouw Evers. Jongens als deze waren niet de gewone klanten van haar herberg; er was zoo'n aanmatiging in hun spreken - 'kale bluf', dacht de vrouw, want

ze namen één glaasje als ieder ander. Als ze ten minste Hannes nog getraceerd hadden! De verzoeking was vrouw Evers te machtig, ze schonk een glaasje boordevol:

- Rooie veur oe, Joapiks trakteert.

De twee andere jongens grinnikten en Japiks dorst geen nee' te zeggen.

- Moar geêf me d'r dan zelf ook nog een.

Zóó was 't goed. Vrouw Evers werd nu vriendelijk en dan vlotte het gesprek in haar herberg altoos. De brand werd in alle bijzonderheden nog eens over behandeld. De burgemeester was komen kijken toen de brand al uit was; de veldwachter, in plaats van zelf iets in de drukte te doen, was hem gaan halen! Ook Lammert Scholten was te laat gekomen.

- Wat most die d'r meê? vroeg vrouw Evers.

- Noe, die's toch brandmeêster.

Maar Harmsen méénde dat Scholten het bij den burgemeester had doen voorkomen, alsof hij orders had gegeven om in zijn werkplaats de staak te halen, waarmee Hannes den boel had omvergestooten.

- Wel verdreijd, zei Hannes.

Maar de Rooie was ook veel te gauw weggelopen. Er was ook nog quaestie gekomen tusschen Van Putten en Mulder over de schâ die van Putten's boomen en die vooral zijn heg geleden had, en Hannes was toen ook nog genoemd als degeen die alles tegen de heg had aangegooid.

- Kiek 's an, 't kost oe nog centen, lachte Gart-Jan.

Nee' dat nu niet. Maar 't was toch ook niet aangenaam voor Van Putten, de perken in zijn tuin waren vertrapt, twee boomen hadden geleden van rook en vlam, en zijn heg moest hij laten repareren. Al had hij geld, prettig was 't niet - en als hij het op dien kramer moest verhalen.... Rijke jongens die ze waren, toonden Japiks en Harmsen al hun meevoelen met den welgestelden herbergier, en hun standenhaat van hokvaste dorpelingen tegen den niet-rijken, niet-eens-gevestigden, het dorp overlast aandoenden marskramer....

- Moar Mulder het z' ook wel, zei Hannes. Zoo? Nu dan moest hij maar betalen. Anders, dat kermisvolk!.... Vrouw Evers begon rood te zien: een heelen middag op klanten gewacht, en nou

d'r eindelijk kwamen, jongens van dit slag!

- Noe Harmse, noe geêft-ié nog 'n borrel. Ze voelde dat ze 't zei op een kwaadaardigen toon. De jongens keken elkaar aan. Nee, die was goed. Als de vrouw nu zoo alle klanten aanzette! Gart-Jan kwam tusschen beiden. Ze hoefden immers niet als ze niet wilden.

- Veruut dan moar, zei Harmsen.

Maar het gesprek vlotte niet meer. Japiks trachtte den Rooie nog eens in de maling te nemen, maar nu ze hem geen tweeden borrel aanboden ging deze weg, het achterhuis in, om zijn goed schoon te maken.

- 't Is hier ook al 'n dooje boel, zei Japiks.

- Vin' ie, zei vrouw Evers.

Ze had geen lust meer om de jongens te houden, ze vroeg hun ook niet om 's avonds terug te komen. En toen zij de herberg uit waren, zei ze tegen de muzikanten:

- 't Binne me jonges!

En weer lag op de vergeefs mooi-gemaakte herberg de verveling van het leege wachten. Jan en Mientje die, met vader mee, te vroeg waren thuis gekomen, wisten zich nu niet bezig te hou-

den en waren al telkens bij moeder komen grijnen of ze naar het dorp terug mochten.

- Nee kienders, voort goal'j mik ete. - Maar de kinders hielden niet op. Alles was anders dezen dag, geen school, vroeg gegeten, iederéén op de been, iederéén naar 't dorp, en zij hier in de stilte.

Vrouw Evers stond met Gart-Jan en de muzikanten op stoep, al haar kleine grut om haar heen. Als verluchtigd kwam de kermismuziek, klaar, vriendelijk, de verte door.

- Toe moôder....

- Neê, eerst ete....

Maar onwillekeurig liep ze, omstuwd door de dwingerige bende den zandweg af, naar den straatweg. Het was er druk. Vrouw Eggers ging voorbij met 'r vier kinderen en twee van d'r zwager den weduwnaar; en Weenink ging voorbij met vrouw en kinderen; en groepjes kinderen - allen op hun zondagsch, welvoldaan, de pret gehad hebbend. Maar ook van den anderen kant kwamen mensen, jongere en oudere boeren, boeremeiden, zelfs nog een enkel gezin - ook allen op hun zondagsch, en blij, vol verwachting. Op eens voelde vrouw Evers hevig dat zij en haar kinderen opge-

lapte zondagskleeren hadden, dat er onder al die voorbijgangers niemand zoo sjofel was als zij. En ze voelde hun woning, hun kroeg, 'de kroeg van Evers' achter zich, van den weg af, verlaten, de kermisvierders gingen voorbij: en weer was het haar of er een schijnsel van rood door haar oogen ging, en zij dacht aan Van Putten, aan den netten Van Putten, voor wiens herberg de volksspelen waren geweest, bij wien de burgemeester kwam, en die toch maar leefde van geld dat zijn vrouw, als meid bij den baron, op rare manier had verdiend....

- Toe moôder loawe nou nog 's goan, drensde Jan.

Met ging de dominee voorbij. Aan niemand in 't dorp had vrouw Evers zóó'n haat als aan den dominee. Toen hij zich in het dorp had gevestigd, was hij eerst heel vriendelijk geweest, Evers had hem een paar vracht mest geleverd voor den tuin van de pastorie en Mientje had van mevrouw van Veersen een jurkje gekregen. Maar later, later toen vrouw Evers gemerkt had dat dominee van het eerste begin af bij Jan Zegers en daarna ook bij anderen naar haar en haar gezin

had geïnformeerd, en toen hij eindelijk was opgedaagd, vriendelijk nog in het begin: met dat het toch zoo ongelukkig was ongodvruchtig te zijn, en dat Evers en zij nooit in de kerk kwamen, en dat het 's Zondagsavonds soms zoo'n herrie was in hun herberg. En den tweeden keer scherper klachten, vooral weer over de Zondagavonden, over de 'ontheiliging' in haar herberg. Toen had ze hem gediend, hem gezeid dat zij niet zooals hij van rijke kom-af was, dat ze 'r heele leven in een kroeg had doorgebracht en dus niet beter wist.... Wat dacht-ie wel, omdat hij, de zoon van een weduwe die in zeep en Deventer koek en snuisterijen dee', nou met z'n huichelen en mooiipraten een rijke freule had getrouwd, die omdat ze zelf geen kinders kon krijgen, zondagsschooltjes en breischooltjes hield.... Hij, met al z'n zoeken van 'de Heer alleen' was d'r maar mooi bovenop gekomen door z'n huwelijk; zij, vrouw Evers, had zich voor háár mán heelemaal weggegooid....

De dominee groette nu altoos stijf en afgemeten: 'goeden dag.' Zij, áltoos vriendelijk: 'Dag dominee. Jan, neem je petje 's af veur de dominee'....

Ditmaal ging 't weer zoo. Al de kinderen groetten dominee, op moeders fleemerig-gezegd bevel. Maar zij kreeg meteen, als met een ruk, de begeerte om haar kinders plezier te doen, om ze toch, direct, naar de kermis te sturen, en Gart-Jan die juist ook eens kwam kijken aan den straatweg, werd bepraat dat hij nu gauw zijn boterham eten en dan met het zestal naar het dorp gaan zou. Oom kon dan meteen 's kijken naar Hendrik, die was den heelen dag nog niet thuis geweest.

De muzikanten, Hannes, de meisjes kregen nu ook hun brood, terwijl vrouw Evers, al onder 't eten, den boel opredderde, en verder met de meisjes achter nog het een en ander gereed bracht. De geit werd ook maar alvast binnengehaald. Hannes, na voor het paard te hebben gezorgd - ze hielden nog maar één paard - kwam bij de muzikanten zitten om een kaartje te leggen. Daar toonde hij zich altoos een beetje minder dorping bij.

Vol aandacht was hij bezig, met pedante bedachtzaamheid de slappe vette kaarten uitslaand, toen de meid binnenkwam die er 's middags ook

al was geweest, de meid van den appel, door een andere onmiddellijk gevolgd en door haar jongen en een tweeden jongen. Ze keek een beetje verlegen, als vond ze 't gek dat ze nu wéér hier kwam.

- Zoô, da's broaf, da'j ons niet vergeêt, zei Hannes. Maar hij bleef rustig kaartspelen met de muzikanten. Doch op het gerucht der krijschstemmen van de meiden kwam, na een oogenblik, vrouw Evers toeloopen. En Hannes kreeg een schrobbeering, tot vermaak van de meiden.

- Neê, 't is nie om te lachen, zei vrouw Evers zelve lachend. Dat manvolk, werechtig, woar is 't nog goed veur?

Dit zeggen deed nog meer lachen.

- Je vrouw kan d'r wat mee, Evers; zei een van de muzikanten.

Maar vrouw Evers gaf hem te verstaan dat er nu muziek werd verwacht.

- En Rooie kiek-ie noe nog 's noar 't bier.

't Bier was op kermisdag de groote zorg in de herberg. Het vaatje, een heel vaatje, was den vorigen dag gekomen, Gart-Jan had het meegebracht uit de stad. Het lag nu in de achterkeuken

naast de pomp en werd er behandeld met de égards die het gezin, vroeger toen 't zich die weelde nog geregeld veroorloofde, daags vóór de slacht voor het vetgemeste varken had. Gart-Jan was degeen die voornamelijk over het vaatje ging, maar nu was hij uit, en 's avonds moest hij tòch ook veel in de gelagkamer zijn. De Rooie moest dus ook wel een handje helpen, - in de gelagkamer was hij nooit veel waard!

De muzikanten speelden, de paren vrijden, er kwam nu een beetje stemming in de kroeg. Vrouw Evers spoorde zelve Anna en Jans aan om nog eens te dansen. Een boeregezin van de hei dat op weg was naar huis, bleef vóór de deur even staan om te kijken, een paar jongelui die van den anderen kant kwamen, traden binnen. Met kalm genoegelijk stralende oogen stond vrouw Evers achter 't buffet. Terstond had zij een praatje met hen, de brand, of ze al wisten dat er een kraam was afgebrand. Neen, ze wisten nog van niets. En nu, met de hand in de zij, het hoofd half afgewend en iets naïefs in de stem, vertelde ze alles wat zij wist: ook van Hannes z'n hulp, en dat Mulder een oude kennis van hen was,

ze geurde nu bij deze jongens, van zoo ander slag dan die van straks! Gemoedelijk praatte ze, zóó dat de jongens hun glas leeg hadden voordat ze 't wisten, en toen praatte ze nog door, tot een van de twee zelf zei dat ze nu eens verder moesten. Nu, vrouw Evers wou hen niet ophouden; ze moesten natuurlijk eens gaan kijken in 't dorp, maar als ze een paar aardige meiskes vonden, en ze wou'en hier terugkomen....

De jongens waren nauwelijks weg, of Gart-Jan kwam thuis, met de kinderen en met drie jongens en een vijftal deerns, goede kennissen van 'm, die hij van vóór de kramen had meegetroggeld, door zijn stil-vriendelijk en goedig praten.

Zóó, nu werd het pas goed, vond vrouw Evers.

Maar de kinderen bestormden haar. Kleine Gerrit blies met zijn blikken trompet zegevierend naar moeders gezicht, nog twee kleinsten hadden wat van oome, en allen toonden stukken koek, geschenken van Mulder, koek die een béétje bedorven, maar toch nog best te eten was.

Mulder, vertelde Gart-Jan, had planken en schragen gehoord, toen was-ie op een stoel gaan staan en had gezeid dat-ie zijn koek nou liet

voor 'n appel en 'n ei. - Moar geên appels van desse soort, had-ie gezeid, op de boomen van Van Putten wijzend. Gelachen had men! En nu verkocht-ie heel aardig, ook van de geschonden koek, en vaak voor den gewonen prijs!

Aan al de kinders had hij wat cadeau gedaan, hij was Hannes wel dankbaar en de vrouw liet hij vriendelijk groeten.

De kennissen van Gart-Jan die waren gaan zitten aan de tafel links het dichtst bij 't buffet, namen deel aan het gesprek, zij hadden ook van de koek gekocht, je kondt d'r niks aan proeven zei de een, maar een van de meiden vond van wel, en er werd vroolijk geginnegapt over de quaestie. Menige bijzonderheid van den brand kwam nog weer ter sprake, de brand was de groote opluistering van de kermis geweest, en er werd nu over nagepraat met het lawaaierig-langwijlige dat een gesprek van dorpelingen als 't over een 'groote' zaak handelt, krijgt.

- En de klok het 'eluud, spotte vrouw Evers.

Ja die Jan Zegers! 't Was wonder dat-ie ook nog niet naar de pasterie was geloopt om dominee te halen!

- Meziek! werd er van de andere tafel geroepen, daar de muzikanten sinds de thuiskomst van Gart-Jan hadden stilgezeten.

Heere-ja! muziek! En dan moesten nu de lampen maar aan, en de kleintjes moesten naar bed, Anna! Jans! vrouw Evers gaf bevelen, vlug, kort, krachtig. Ze liep ook even naar het tafeltje waar om muziek was geroepen, en spoorde de jongens aan om nu d'r meisjes eens ten dans te vragen; en aan de muzikanten bracht zij bier. Jans die de lampen had aangestoken, moest er wat over hooren dat een van de drie walmde, maar in al wat vrouw Evers nu zei, legde ze iets vriendelijks, zelfs in den toon van die kleine berisping.

Nog was geen van de paren opgestaan, om te dansen; maar een van de jongens met Gart-Jan meegekomen, beroemde er zich op dat hij steedsch dansen kon, daar hij het in de stad werkelijk had geléerd. Nu, vrouw Evers had het ook geleerd.

- Dan mot oe nog 's mit mien dansen, zei de jongen.

En aanstekelijk lachend, zóó dat vriendelijk

keken allen die haar zagen, kwam de vrouw van achter het buffet, en daar de jongen haar eerst tracteeren wou, zette ze even de lippen aan zijn glas, en toen gingen ze, een polka dansende naar den eisch, lomp en driftig hij, zij een beetje aarzelend, een paar keer tegen iemand aan en eens half vallend over een stoel die in den weg stond, maar netjes verder en tot luidkeelsche bewondering van de gasten. Ook Gart-Jan had er schik in en Jans was snel naar achteren gelopen om Anna te roepen, die de kleinen naar bed bracht. Hannes was te voorschijn gekomen en zat naast de muzikanten te grinniken. En juist toen de dans uit was, krijschten een paar lachende meiden en wezen naar de deur: daar stonden op hun bloote voetjes en in de kleertjes voor den nacht, de vier kleinsten van vrouw Evers naar hunne moeder te kijken. Toen Anna zoo gauw van hen was weggegaan, waren ze uit hun bedstee gekropen en achter door den tuin om het huis naar voren gelopen. Hun verschijning had een groot succes, meiden namen ze op schoot, Gart-Jan zette kleinen Gerrit voor op het buffet, alle vier kregen ze wat, suiker, drinken

van de meiden, pepermuntjes - en toen moest Anna hen weer wegbrengen.

- Dat moakt 'n mens weer's jong, zei vrouw Evers. En terwijl ze, het hoofd afwisschend, even vóór het buffet treuzelde en een blik van bescheiden triomf over hare gasten liet gaan, keken die allen haar aan met het uit aller oogen duidelijk sprekend gemengde gevoel van bewondering en verwondering: 't was kranig van vrouw Evers maar toch vreemd ook, zijlie boeren zouden 't niet kunnen, maar toch ook eigenlijk niet willen nadoen.... Maar de jongens vonden haar toch wel drommels aardig, voor een wijf met volwassen dochters! en glimlachend keken ze haar na, zooals ze, met nog een laatsten dansdraai, verdween in het buffet....

Dáár stond ze weer.

- Moar 't is waârm.

Nou, òf 't warm was. De meiden aan het tafeltje bij 't buffet grinnikten van instemming, terwijl ze nog eens zoo hard met de zakdoeken werkten. Zij deed nu niet meer hol aan en betrekkelijk koel, de kleine gelagkamer. Zij scheen te liggen onder een zolder die te zwaar was, gevat in be-

nauwende strakke muren, en in die engheid stond de warmte als een rag waar je overal onaangenaam tegen aan voelde. De twee ramen waren zoo hoog mogelijk opgeschoven en de deur was schuin naar binnen opengezet, tegengehouden met een houtblok; maar er kwam géén verkoeling van buiten. Wel scheen de avond plotseling ouder geworden met het opsteken van de lampen, die zelve leken hun volle licht niet te geven; tegen de blonde lichtigheid van den schemer buiten traanglanzerden ze als verlegen, de roodgele lampvlammen; maar alleen het zien ervan versterkte alweer het alzijdig gevoel van heesche, als muggen om de hoofden warrelende en tegen de slapen slaande hitte. De meid die den appel op 'r neus had gekregen en haar vriendin zaten, vlak voor het venster, log over de tafel heen met wijde bogen van lijf en boenen, als oude gasten die doen wat ze willen. Mal poeierde de schemer hun zweetende joolgezichten met bleekheid, terwijl hun zware ruggen de kamer indonkerden, met op den schouder een fletse flonker van den opschik hunner japonnen. Onbehouwen schonkten ze uit in de valsche blankheid van het buitenlicht dat de gaping van het

venster-open vulde; en tegen hen aan, donkerder, schofften de lijven der vrijers op, weggezakt over haar schooten heen, vormloos, als uitwassen van de logheid der meiden, maar belegd met den kopertint van het avondlicht, en met verguldsel op de gezichten, als die uit de duisternis van het meidelijf even zich wendden voor het drinken. Zij hadden om muziek gevraagd, deze paren, maar loom waren ze blijven ligzitten, vadsig als koeien, tevreden bij hun lijzig geilen. De jongen die met vrouw Evers had gedanst, was eens de kamer door geweest met een van de meiden van zijn gezelschap, maar zij was op d'r stoel teruggevallen: - 'ik ken d'r niks van heur,' en verlegen lachend; Gart-Jan had met Jans omgeschuifeld; maar dat was dansen geweest als vooroefeningen, die het spel openden als vuurpijlen het vuurwerk. De muzikanten kletsten met Hannes, of ze haalden fratsen uit met Hendrik en Jan en Mientje, die aan hun voeten op de omgezette kist zaten.

- Hannes, riep vrouw Evers.

En toen hij, traag, kwam, zei ze hem nog eens te kijken aan den straatweg, of er geen menschen voorbij gingen.

- Moar loop nou niet veerder weg....

In den laatsten schemer buiten gestaltte, midden op den weg, alleen een vrouw; ze stond met de handen op den rug, de borst vooruit, in achteloos-luie-rechtheid, als rekte ze zich uit. Het was nog een jonge vrouw, maar Hannes keek met verraste nieuwsgierigheid naar die gestalte. Hij liep op haar toe: - Heerejee, 't was Jàns, hij had zéker gedacht dat het een vreemde meid was.

Jans liep met hem mee naar den straatweg. Ze was nu veertien, drie en twintig maanden jonger dan Anna, de oudste van vrouw Evers' kinderen, op wie nòg een meisje was gevolgd, dat maar een paar maanden oud was geworden. Maar Jans léék haast ouder dan Anna, ze was donker en had het figuur van d'r moeder, maar met duidelijken aanleg tot meer breedheid en volheid. Ook kon ze vroolijk als d'r moeder zijn. Altoos met d'r handen op den rug, lenig en sterk in d'r treden, liep ze met den Rooie mee, achteloos-dartel, als een jong dier dat zich behagelijk voelt.

- Jees wa's 't wârm, bromde de Rooie.

Meer spraken ze niet. Jans floot van Taraboemdiëe; zij kon fluiten als een jongen.

Na een oogenblik toevens keerde de Rooie om.

- Jans! kom!

- Jao voader, zoo medeen.

De Rooie liep alleen terug. Maar toen hij de herberg in zou gaan, hoorde hij rumoer bij den straatweg, stemmen van jongens, ook van meiden, en de klanken werden luider, naderden....

- Hoezee-e, riep Jans, toen ze vóór de deur den Rooie zag. Ze had twee jongens onder den arm, en achter hen kwamen nog twee jongens, met meiden.

- Doar 's volk! lachte ze d'r moeder tegen, toen ze met een paar vroolijke duwen en rukken de kamer binnenkwam, zonder loslaten gearmd de nauwe deur door.

Vrouw Evers glansde. Ze had plezier omdat er nu zéker wat drukte zou komen, en ook had ze plezier in 'r dochter.

- Ik en Jans danse soame, riep een van de jongens, veel ouder dan zij, maar die veel schik had in het jolige kind.

- Eerst mo'j wat preseteere, guitte zij.

Vrouw Evers lachte luid-op van pret. Zoo'n kind! En de Rooie kreeg van den weeromstuit

een snauw, dat-ie te schielijk teruggekeerd was.

- Och verèk, gromde de Rooie, en hij ging naar achter, kijken naar 't bier, waar Anna aldoor uit getapt had, omdat Gart-Jan te druk het had.

Na korten tijd kwam er nog meer volk. De kleine kamer was nu geheel vol. Vóór de muzikanten namen een paar meiden een jongen in de maling, die bij het ringsteken een prijs zou hebben gehaald, als hij niet bij den laatsten rit door een onhandigheid half van het paard was gevallen, juist op het groote oogenblik. En zijn kameraad die bij het buffet stond, rood van den velen drank, onvast op de beenen, deed hikkend en met lijzige stem lange verhalen over de volksspelen aan vrouw Evers, die met kleine woordjes van antwoord veinsde ernaar te luisteren, onder de drukke buffet-bezigheid door. Een andere dronkene had een meid die zich niet genoeg wou laten zoenen in den hoek naast het buffet, in het smalle gangetje tusschen den muur en de omgezette kist der muzikanten geduwd, en onder het onmiddellijk lawaai van de muziek hadden die twee daar ruzie, omdat de meid d'r rok had gescheurd aan een spijker van de kist.

Gart-Jan, een blaadje in de hand, kon bij de deur niet af komen van Harmen van den smid, die in de stad waar-ie een poos gewerkt had, iets van het socialisme had gehoord en nu beweerde dat de burgemeester een lammeling was, omdat-ie niet tusschen-beide was gekomen, toen hij, Harmen, geweigerd was voor het boegspriet-loopen, als te oud.

- En ik bin nit oud, 'k bin nog een jonge vent, wat ze' jij zus....

Gart-Jan keerde zich snel af en bonsde tegen twee meiden aan die hotsten met één jongen. Zwaar beukte het drietal neer op den grond, de jongen met een hoog optrekken van de knieën als een paard, de armen dwaas-hoog gekromd en aan elke uitgestrekte hand een meidehand... In den anderen hoek hielden twee paren elkaar omvat, en stampen met de voeten, langzaam in een kring gaande, potsierlijk-plechtig, als deinende, nu en dan bonkend tegen de oude kast die nijdig kraakte. Verder zaten of stonden de menschen. Er was ook geen plaats voor veel beweging, en deze werd niet verlangd. Maar wel begeerden allen muziek; als de twee ongelukkige stedelingen

maar een oogenblik zwegen, werd er dadelijk geschreeuwd: muziek! De muziek danste mee met het hitsige bloed in de logge lijven, het was of de jongens instinctmatig de kamer nuchterder voelden dan zichzelf waren, zoodra het armzalig gepiep en gekras maar even ophield.

Vrouw Evers had nu al de kinderen, op Anna en Jans na, naar bed gestuurd. Die beiden hadden het druk met haar en oome te helpen. Gart-Jan was even naar buiten gegaan om zonder dat het werd opgemerkt de vensterluiken aan te zetten, op een kier, - de deur liet hij heelemaal open. De Rooie was lang achter geweest. Hij kwam binnen en ging zitten op den stoel zonder leuning naast het buffet, den eenigen die nog onbezet was.

- Gee' mien 'n beëtje kloare vrouw. Mit suker.

Toen hij het glaasje had, begon hij lang langzaam te lepelen, en, na een slokje te hebben genomen, begon hij weer met het kleine lepeltje dat als spartelde tusschen de onredzame vingers en rondhupte in het trechterig glaasje. Onderwijl zat hij al maar te staren, onverschillig langs de menschen heen, zonder iets te zeggen, of niets

en niemand hem aanging. Alleen toen een paar meiden die onder hoog gelach samen waren beginnen te dansen, bij hun ongewis ruw-omstommelen op hem dreigden te vallen, borg hij met kluchtig manuaal zijn glaasje tegen de borst, en keek ze grinnikend na, schuin-op met zijn loenschende oogen.

Vlak naast hem zaten de meiden en jongens die met Gart-Jan waren meegekomen; de jongen die met vrouw Evers had gedanst vree nu met de meid met wie hij geprobeerd had te dansen; de twee andere jongens hadden sinds lang beiden een van de meiden als vrijster genomen, de vierde meid was daarop al spoedig door een later gekomen jongen gevraagd, alleen de vijfde meid had eerst laat een vrijer gekregen. Zij was een magere lange meid, met lichtgrijze oogen in een fijn gezicht, en ze deed verschrikkelijk zenuwachtig. Allen plaagden haar, tot haar eigen jongen toe; dan begon zij schril te lachen, tot nog grooter vermaak van de anderen, en verborg dan weer haar mond in den hals van den jongen. Telkens haalde ze uit haar zak een Dalfser mop, en stopte die haar jongen in den rooden, van tabak bruin

doorvleken kwijlmond, en als dan de anderen lachten, lachte zij of ze huilen ging, en boog met triesterig moe verlangen het hoofd naar hem over, om zich te bergen. En om haar schreeuwden de jongens-en-meiden mee met de muziek, trilvarianten van zotte valsheid op het den boeren nooit genoeg herhaald Tararaboem-diejee.

De Rooie had zijn stukkenden stoel verlaten en stond vóór de herberg in de stille donkerheid. Een paar meiden die aan den overkant onder de lariksen hadden neergestreken waren ginnegappend langs hem gegaan, nu en dan kwam er een jongen buiten om ter zij of tegen den voorgevel van de herberg te staan, maar verder bleef het stil om hem. Achter het huis om kwam uit het dorp het gerucht van de kermis. Het was als een gerucht dat in een kring liep, aldoor hetzelfde vreemd-lichte deunen met aldoor hetzelfde neusgeluidig basgeluid er achter aan pompend. En daar tusschen door een verward licht geraas, als een vage roezemoes die door den regelmatigen deunekring werd omsloten. Maar opeens was het of één enkele sterke dronkemansstem er rauw tusschen uitsloeg, en zich rekte,

en luider werd nader komend. Nu waren verschillende stemmen te onderscheiden, van jongens en meiden... De Rooie begreep terstond dat die menschen naar zijn herberg kwamen. En hij luisterde, of hij zou kunnen raden wie 't waren.

- Dientje! besliste hij, toen de stemmen dichtbij gekomen waren. Zij naderden als een vervaarlijk gekrijsch, gewild-liederlijk, van jongens die tegen mekaar opschreeuwden, en van meiden die dol waren. De Rooie liep snel een eind den weg op en ging toen tusschen de lariksen staan om hen te zien komen. Allen herkende hij, in de duisternis. Voorop zwaaide die half-snikke jongen van vrouw Wouters en knerde met een kinderratel; telkens treuzelde hij en scheen niet meer voort te kunnen maar dan kreeg-ie een stomp in den rug van Hanna Hendriks, en strompelde weer voort met kleine drafpasjes, als een ezel die onder den staart gepord wordt. En achter Hanna gierde de bende, ordeloos, de jongens telkens de meiden loslatend om malle sprongen te doen in het zand, en de meiden met den arm zich als opsjorrend aan d'r lief en dan zwaar neerstámpend op den weg, met

beide beenen te-gelijk, eenige malen achtereen. In 't midden, door de anderen joelend omstuwd, tierde Dientje, een furie van plezier...

Dientje was boerenmeid bij Hein Scholten en woonde eerst een paar jaar in 't dorp. Ze was van den overkant vandaan. In den eersten tijd hadden veel menschen gedacht dat ze vroom was. Ze kon met d'r frissche bolbakkesje-zonder-smet zoo stemmig in de kerk zitten. En op de catechisatie was ze de ijverigste van allen. Mevrouw van Veersen nam 'r op een naaiavond, en leende haar 's Zondags boeken. Haast elken Zondag kwam ze om een ander boek. Maar toen de kermis kwam, ging ze mee met een knecht van Lammert Scholten, en al de menschen die 'r zagen springen en zingen in de herberg van Van Putten en gieren in den draaimolen, hadden hun bekomst van Dientje d'r vroomheid. Toch bleef ze trouw naar de kerk gaan en naar de catechisatie, maar op het naaiavondje was ze den tweeden winter niet meer verschenen en boeken haalde ze nooit meer. Alle Zondagavonden kwam ze bij Evers, en met hóeveel jongens zij het al had aangelegd! Zelfs Hein Scholten, al was-ie zoo min als z'n

broer, die president was van de Liberale Kiesvereniging, groot met den dominee, had Dientje al vaak de les gelezen, maar hij hield de meid omdat ze zoo best was voor de melk.

De Rooie volgde de bende op korten afstand. Vóór de herberg, in het licht dat door de deur kwam, begonnen ze te dansen, de Rooie bleef even staan, maar ze drongen op en naar binnen, en toen hij bij de deur kwam, stonden daar alleen nog Dientje en Hanna, te lachen om Garret Wouters, die z'n broek had losgemaakt en nou al wou dat z'n meid met 'm meeinging.

- Eerst mok mit Hannes danse, lachte Hanna, toen ze den Rooie gewaar werd.

Maar toch liet ze d'r jongen niet achter, stoeiend hielp ze 'm dat-ie weer presetoabel werd, en Dientje, die d'r maar bij had staan lachen, gaf Garret een duw dat-ie de herberg invloog, tegen de kameraden aan, die zelf, bij 't naar binnen hossen, tegen anderen waren aangestompt. Bijna kon zich niemand meer verroeren, zóó vol was 't nou. Langs de wanden, aan de tafeltjes, zàten de menschen, dicht naast mekaar de klompen-van-paren, en als over hen heen drukten en

drongen de stáánden in 't midden van de kamer, enkelen nu en dan beproevend te hossen, en dan, omdat het niet mògelijk was de beenen uit te slaan, de armen heffend en langzaam zwaaiende boven zich uit, om toch nog maar wat kracht bij te zetten aan 't schreeuwen. Tot op eens die groote middenmassa als één dichte hoop ging springen-en-stampen op dezelfde plek. Het was of de kamer ingestampt werd en wegzakte in een dwarrel van stof. Er rinkinkte wat en een oogenblik was er consternatie, want de jongen van de zittende meid die het volle glas op d'r japon had gekregen, dreigde den hossier die 't had omgesmeten met ruzie. Maar de schreeuwers begonnen nog luider, en weer begon het hossen, de ruzie werd in het rumoer gesmoord.

Hannes was in de deur blijven staan.

- Hè Rooie, gilde Hanna Hendriks, die door d'r half-snikken jongen op een stoel was getrokken. Maar de jongen pakte d'r vaster beet en lachend viel ze over hem heen.

Een oogenblik hield het hossen op, en Dientje die midden-in had gestaan, wrong met kleine rappe slagduwtjes van d'r mollige handen zich uit het

gedrang, even onstuimig-vlug als ze eerst zich er in had gewerkt.

- Goeie-god wa's 't warrem, zei ze tot den Rooie, maar in plaats van d'r zakdoek trok ze een groot stuk koek uit d'r zak, en op den toon van een kind zei ze: - Kiek 's.

Met een ruk nam de Rooie het er af en stak het in den mond en beet, één gróóten hap dien hij verteerde met gulzige bekbeweging, zonder iets te zeggen, droog-komiek. Trekkend aan het stuk dat hij nog in de hand hield, wringend om het los te krijgen, riep Dientje om d'r jongen, dat die te hulp zou komen. Maar die, midden in een hoop tierenden, zag wel dat het maar malligheid was.

- Wil-ie dan 'n gloasie anisette van mien? hoorde Dientje naast zich. Vrouw Evers was uit het buffet gelopen, ijlings even naar haar toe, als naar een vriendin.

- Wel verdreijd, lachte Hannes mee.

En ook hij drong tusschen de menschen heen, naar 't buffet. Maar Dientje, 't kristallijnen glaasjen in de hand, lachebekte alweer met andere meiden en jongens, vrouw Evers had geen tijd voor lang praten, d'r heele gezicht gloeide rood van de

hitte, d'r handen waren geen oogenblik stil, en d'r oogen glansden van de prettige inspanning. Met korte bevelen zond ze telkens Gart-Jan en Anna uit als 'r boden. Jans was bij 't bier.

- Hannes goa toch 's achter kieken, zei Gart-Jan.

Maar de Rooie deed of hij zijn broer niet hoorde. Hij had zijn stukken stoel weer bemachtigd en zat vlak tegen het groepje aan dat in den vooravond met Gart-Jan was meegekomen. Niemand lette op hem. Als klissen zaten zij vast-gevreëen, de paren, de monden niet van elkaar afwendend dan om te drinken of zich het zweet af te vege, en dan de monden weer op elkander vallend, snel en graag als bloedzuigers. De meid van de moppen alleen was onrustig, ze zat tegen den schouder van d'r schreeuwenden jongen te huilen, een strook van d'r zondagsche muts losgetrokken.

De muzikanten hielden een oogenblik stil, men hoorde Gart-Jan bezig met een jongen die niet betalen wou, en tusschen dat twisten door buiten twee meiden die ruzie hadden om een jongen. Hannes was opgestaan, om dat te zien, maar net

begon de muziek weer, en de beide meiden kwamen met den jongen weer binnen om te hossen.

Hannes drong zich langs een paar menschen heen, om achter 't buffet te komen.

- Wat mo'j? zei z'n vrouw, en hield hem tegen. Goa toch naor achter, Jans is alleênig.

Maar Hannes maakte rechtsomkeert en liep de herberg uit. In hem was een ontevredenheid die groeide, een wrok waar hij zich geen rekenschap van gaf, maar die hem nijdig het houtsblok voor de deur, dat verduwd was, recht deed schoppen. Nors schlonterde hij weg, grommend, als een varken.

Na de grijzige benauwing van stof en walm binnen, was de ruime donkerte buiten weldadig. Maar bevrediging met verkoeling bracht zelfs de nacht niet. Het was nog altoos de holle hitte waar je je niet boven uit kondt slaan. Nu de zon weg was, gloeide de aarde zelve, schroeiend waren de kluiten zand op den hoorbaar stoffenden weg, van onder de loom bij het zweven hangen gebleven takken der lariksen scheen de hitte als een opgepakte dompigheid tegen te walmen, en toen de Rooie met de plumpe klompen langs het

korenland schoor, stoof er een stuivende stikasem uit de hard en prikkerig aanvoelende halmen.

Opeens werd het den Rooie klaar dat hij zich liep te vervelen, terwijl er zoovelen pretmaakten in zijn eigen huis. Zelfs z'n vrouw had schik, hij had het 'r aangezien dat ze schik had. Zoo'n buffet op kermisavond was net een karweitje voor haar. En Gart-Jan met z'n beroerde huichelsmoel smoesde maar al heen om het buffet. 't Heele dorp wist het dat Gart-Jan ook bij de vrouw sliep. Zoo'n melkmuil als die half-snikke jongen van Wouters, die zelfs had nou een meid, en hij Rooie, z'n vrouw keek niet naar 'm om.

Hij was tot den straatweg doorgeslenterd. - Nu keerde hij op eens om, en liep snel, met voorzichtigheid, rakelings langs de lariksen, terug. Hij wou d'r 's het zijne van hebben. Hij wist dat er al waren, in 't korenland, meiden-en-jongens die in de herberg waren geweest; nou most hij dat dan toch 's zien. Met een ruk zwaaide hij een larikstak achter zich weg, en stond op den zoom van het wijde bouwland. Het leek er licht, veel lichter dan op den weg; hij liet zich op de knieën vallen. Over z'n erf zag hij menschen

komen, wie kon hij niet zien, maar twee gestalten zwartten tegen de blauwigheid van den sterre-avond, voorover liepen ze, met een haast, of ze buikpijn hadden....

En de Rooie bromde genoegelijk bij wijze van lach.

Op de knieën kroop hij voort, een paar maal vloekend om brandnetels, tot den binnenzoom van het land, en richtte zich daar op, zoo hoog mogelijk op de lange armen en handen, als een dier dat om uit te kijken zich heft op de voorpooten.

Heere-jees, doar lagge ze, en doar, en doar, drie paren kon hij zien, bijna op een rijtje - tegen de heg van de pasterie! As dominee nou in de tuin kwam kuieren met mevrouw, dan konne ze nog wat leere....

En weer gromde de Rooie van genoeg.

Waar hij zat, kon hij de bovenramen van de pastorie zien, de holle ramen zonder gordijnen van dominee's kamer, zwart in den lichten muur - och goeie god, wat zette die koamer 'n oogen op!....

Maar wie of daar nu al liggen mochten? Zou Dientje d'r ook al bij zijn? Hannes had haar

in het laatst niet meer gezien, in de herberg. As-ie nou's in 't koren kroop en kiekeboe riep! Om 'n por met 'n mes op te loopen! Maar hij kon wel 's probeeren heel voorzichtig 'n eind het koren in te komen om te kijken wie of er lagen... Maar het koren prikte zoo, en als iemand 'm zag.... Wat zou d'r dan met 'm gelachen worden.

Hoog sprong hij op, tusschen de aren, en trapte met wellust van nijdigheid de halmenbossen stuk, en stoof met een val van zijn lichaam den berm af en door de larikstakken, naar den weg. Het brandde in 'm, of de pijn van de brandnetels naar binnen was geslagen. Hij was toch maar een verwerpeling, hij had niet eens een vrouw voor hem alleen, en het heele dorp wist dat. De menschen wezen de kinderen d'r op an, dat kind was van Hannes en dat van Gart-Jan, die blonde en die donkere.... Ja goddorie waarom had-ie z'n broer niet de harsens ingeslagen, dien nacht toen-ie, bij de koe geweest die kalven most, Gart-Jan op z'n plaats vond.... Waarom had-ie toen gelachen, net of 't 'm niet kon schelen? Nou ja, om de vrouw te pesten. Maar zichzelf had-ie 't meest belazerd.

- Verdomme, gromde de Rooie, en liep, loenschend naar een jongen die een meid tegen den muur hield gedrukt, langs zijn huis heen naar het achtererf. Hij zou maar 's naar het bier kijken - hij had dorst ook. - 't Was of het lawaai hem snauwend najoelde, als een spottende schimp, terwijl-ie langs den onverlichten muur van zijn eigen prethuis schoor, in de duisternis alleen. Toen, om den hoek, achter, even de verwijdering van het gedruis, en vóór hem, als een andere wereld, het gemoedelijk achtererf, het eigene gewone, in de nachtrust. Maar zoo toen hij, groot onder het lage afdak, de deur van de achterkeuken opende, smakte als een helsche harrewar het geraas hem tegen, één groot onophoudelijk-geweld dat tegen de achterkeuken rammeide, als lag het daarachter gevangen in een te klein bestek. 't Was of de muur van de geluiden de einden afstompte, alles rumoerde dooréén tot een kokenden roezemoes, alleen schraapte nu en dan een schreeuw van zich opzettende liederlijkheid rauw er tusschen uit. En geheel de herrie met het stomme stampen als bruten onderton kon klinken pijnlijk van onmachtige dierlijkheid.

Maar den Rooie beving een gevoel van geheimzinnigheid. Het was hier plotseling zoo'n bewuste eenzaamheid vlak naast het leven. Op de klaptafel stond de kleine olielamp en lichtte loom in het kleine vertrek, dat, hoe eng en laag, hol leek met zijn donkeren steenvloer en vunze kalkmuurtjes en het gapende gat in de zoldering, boven den in het licht glimmenden ladder. De Rooie hóórde de jongens boven slapen en 't was 'em of uit de groote schaduwen van de andere keuken ook de hoorbare adem der kinderen kwam. Stil sliep de groote keuken of ze van 't gedruis niets merkte, hoewel vlak tegen het voorhuis aan; maar hier in de bijkeuken leek het wel de geheimzinnige ècho van het geschreeuw, hier waar 't geluid zóó luid weerraasde en waar het toch zoo eenzaam was, zoo vreemd....

Vóór het biervat stond een teil en in de teil, vlak onder de kraan een flesch. Jans had het oude melkstoeltje er bij gezet, en de Rooie trachtte zijn lange stramme beenen zoo te buigen dat hij op het bankje kwam te zitten. Maar toen dat hem te moeilijk viel, liet hij zich doorzakken op den grond. En hij dronk uit de flesch, een lange teug.

Toen luisterde hij weer naar 't rumoer, en weer gromde in zijn strot, als bij een dier, de ontevredenheid. Hij dacht aan Dientje, en toen aan Hanna Hendriks: die zich afgaf met een jongen als van Wouters. En opeens waren zijn gedachten even bij de brand, en hij dacht-door aan Mientje Mulder, die nou in een mooien molen zat. Ze moest nu hem eens hier zien zitten....

Daar ging, binnen, de deur van de gelagkamer open, één volle laag van rumoer, de deur weer toe - 't was Jans.

- Ze bin an 't vechten buuten, zei Jans, en bukde meteen zich rap over 't vat, haar werk geen oogenblik verzuimend.

- Loat ze vechten, bromde de Rooie.

- Oome is d'r bie....

- Wat mot die d'r nou bie, viel de Rooie uit.

En hij wou nog wat zeggen, over Gart-Jan, wat die zich toch overal mee bemoeien moest en dat je zoo gevaar liep de vechters in huis te krijgen; maar Jans had vlug haar twee flesschen gevuld en liep alweer weg.

Hij overlegde dat hij niet naar de vechters zou gaan kijken, maar stil hier blijven. Hij had

er lust in om daar in zijn eentje in het donkere eenzame keukentje te blijven ligzitten op den grond, maar hij werd zich tevens een toenemenden wrok tegen Gart-Jan bewust die maar alles dee' in huis, met wie de vrouw alles bedisselde, net of hij de baas was. Hem Rooie lieten ze maar zitten. Verdomme 'n-et-was of-ie d'r niet heurde in z'n eigen huus! Nou maar goed, dan héurden-ie d'r maar niet bij, wat kon 't hem schelen, hij zou toch wel zorgen dat-ie z'n natje en z'n droogje kreeg, als 'n ander dan voor em werken wou, des te beter, hij zou d'r geen slok bier minder om nemen.

Zich uitstreckende op den elboog, trok hij met den langen arm een paar leege zakken die opgerold in een hoek lagen naar zich toe, maakte er een kussen van en schoof het onder zich. Toen richtte hij zich wat op, om de flesch te vullen die Jans onder de kraan had laten staan. Maar terwijl hij bezig was, kwam Jans alweer met leege flesschen.

- Ie bin ook 'n mooie!.... Toe! gee' mien ook wat!

Lachend keek ze op em neer, d'r tanden, de

groote tanden van d'r moeder, blonken. De twee flesschen hingen neer langs haar linker been, als een verlenging van de hand die de dingen achteloos vasthield; de rechterhand stutte zij in de zijde. De Rooie liet de oogen langs haar gaan, verrast; op-eens zág hij haar weer zooals straks buiten, als een vrouw, een jonge vrouw, groot in bijnavolwassenheid. Tegen den muur gierde de woeste jool der gelagkamer, hier was 't volkomen eenzaam, een zwoele halfdonkere verlatenheid, de Rooie voelde den adem steken-blijven in de keel, bewust deed hij zijn best om vroolijk ook tegen haar te lachen, hij sloeg den strammen staakarm uit, grijpend naar haar linker kuit, de hand viel langs den rok, trok een tip naar hem toe...

- Wat doéj nou? zei Jans, verwonderd, en gaf met de hand een slag tegen den rok. De Rooie liet even los, maar, plotseling vlug, richtte hij zich snel op de knieën, en gréép Jans, vást nu, om de beenen twee boeien die haar zwikken deden in de knieën, dat ze over hem heen viel...

- Voader!! schréeuwde ze, in ontsteldheid van verbaasde vrees.

- 'k Bin oe voader nit, Gart-Jan is oe voader...

Hij knerste de woorden tusschen de tanden uit, in rukken van dreigenden haat en van verlangen. En zijne handen sloegen uit naar haar dij, tegen haar rug op, maar nu was haar verwondering overgegaan in al vrees en verweersdrang, 'voader! voader!!' gilde ze, en duwde tegen zijn schouder, zijn hoofd, met alle macht, en stampvoette, trachtte te trappen.... Hij wilde zich oprichten, maar zijn bovenbeen waggelde, om niet te vallen trok hij aan haar, - toen viel ze, langs het biervat, tegen de teil die kantelde.

- O! O! O! riep ze aanhoudend, doch over haar geroep heen krijschte 't gejoel der gelagkamer.

Hij was ook gevallen, onder langs haar. Hij kroop op en naar haar, hij hóórde haar roepen niet, om zijn ooren stampte 't aanhitsend gejoel, hij voelde zich veilig hier, meester over haar, en weer wierpen zijn handen zich op haar lichaam... Toen er iets langs hem windde, handen hem grepen, in den nek, bij den bovenarm....

- Neê, verdommeling, beukte dof de stem van Gart-Jan hem tegen.

De Rooie viel op zij. De donkere oogen van

zijn broêr vonkten naar hem, maar dadelijk zag hij dat Gart-Jan ontsteld was, niet op hem viel, en met een beweging uit zijn jongenstijd ontkroop hij hem snel en richtte meteen zich overeind.

En weer zagen de twee broeders elkaar aan als zoo vaak na dien nacht waaraan De Rooie dees' avond had gedacht, de zwarte somber ernstig, de roode droomerig norsch, met het onverklaarbare dreigen-dat-dreigen-blijft van honden die om elkaar heen draaien. Het meisje lag nog altoos op den grond, snikkende in de handen. En boven in het zwart van de zolderholte bleekten de hoofden van Hendrik en Jan, gewekt door dit ànder rumoer vlak onder hen.

- Jans, Jans, stoa toch op, kind, zei Gart-Jan, kiek oe jurk leit in 't bier. En hij hielp het meisje opstaan, dat in nieuw huilen uitbarstte, toen ze haar jurk verslobberd zag in 't vlekkende vocht.

Gart-Jan nam een doek en bukte over haar om de jurk af te veegen. De Rooie lichtte de ijzeren klink van de achterdeur en stommelde weg, den nacht in. En de deur van de gelagkamer werd weer geopend, vrouw Evers riep of

ze nu allemáál achter bleven, dat ze bier moest hebben, - toen liet Gart-Jan het meisje even staan en liep haastig weg met een haastig gevulde flesch, Hendrik begon van boven te plagen: - Zeg Jans, heej 'n natte jurk, maar toen Jans zich naar de deur wendde om de jongens te ontvluchten, bedacht ze zich, ze dorst niet naar buiten, waar Voader liep. De jongens lachten, bleven plagen - en vóór haar, achter den muur, joelde 't geschreeuw, de hel van herrie.

Eenzaam.

- Nacht Anna.

Mevrouw, en toen ook Meneer, hadden haar wel te rusten gewenscht. Met een bord met haar boterham, was ze de trap naar het sousterrain afgegaan; ze had het raam in de keuken gesloten, toen de twee andere ramen die nog openstonden in het benedenhuis; onder het eten van haar avondbrood had ze uit haar bijbeltje een brief genomen van haar grootvader; ze had die lieve woorden langzaam herlezen; ze had zich uitgekleet; - en in het kleine met hout beschoten kamertje naast de keuken, waar aan den felgeel geverfden wand onder een christelijken scheurkalender een lijstje hing met het portret van haar vader, was het nachtlichtje blijven branden, terwijl zij kalm insliep, vermoeid van den langen werkdag.

Kalm. -

Maar plotseling, het was nog maar in den voornacht, ontwaakte zij, en tastte, in een slechts half bewustzijn, een nadoen van den droom, angstig hier, daar, over de dekens, naar het beschoot der bedstee....

Waar was het kindje?

Ze had het weergezien, haar kindje, dat het in het kistje lag; neen; niet in het kistje; ernaast; het zou juist gekist worden, en zij wilde het nemen, om het nog eens te kussen.... Waar wàs het nu?

Benauwd het hoofd rekkend uit den halskraag, keek zij rond met droogglanzende oogen, en aarzelend bewoog de hand, met het onwillekeurige van kinderbewegingen.

Zoo vreemd!

Ja, het was hier haar kamertje. In het huis waar ze diende. - Ze was weer meid. - Het kindje was gestorven.

Maar had ze het dan daarnet niet gezien, levend? Schijndood?! - De Heer had haar willen beproeven, of ze wel bedroefd zou zijn als het was gestorven.... Nee. Ze had dat gedroomd. Ze wàs in haar kamertje, het was in den nacht. Met het kindje was alles voorbij....

O maar ze zag het nu toch vóór zich, zóó als ze het daareven ook gehad had, bij zich gehad, in haar armen, de lieveling! Gauw tante, geef het fleschje, 't zal honger hebben; weinig hoor, heel weinig, in drie dagen heeft het heelemaal niets gehad. Heel weinig. Nu zacht in het wiegje leggen. O zie, het sluit de oogjes weer; stil, daar luiden de klokken....

Anna huiverde. Nu wist ze het zeker. Het was maar een droom. Niets dan een droom.

Hoe was ze dat nu komen te droomen? Zou de Heer haar willen indachtig maken aan hare schuld? Dominee had toch gezegd, dat zij in een heel nieuw leven het oude moest vergeten.... Mocht vergeten....

Met een tip van haar laken veegde zij zich zweet van het voorhoofd. O, wat voelde zij zich vreemd op eens! Vol vrees, ook vol verlangen, maar vrees vooral.... Lief kindje! Altoos zoo zwak. En toch, geen enkel gebrek, alles in orde aan 't lichaampje. Ach, zij was weer diep rampzalig, en dat zoo plotseling, rauw na het zoete wegzijn in den slaap. IJskoude scheuten gingen haar door het lichaam.... Zij dacht.... zij dacht

dat het kindje toch misschien wel had kunnen leven: als het maar goed was verzorgd geworden.

Zij stapte uit de bedstee. Met een gevoel van benauwende, droge warmte, stond ze nu, in de haar tegengapende stilte van den nacht, hier in het kleine vertrek. Ze zag geene dingen. Ze zag alleen de bedomptheid van het kamertje, ze voelde die, en ze voelde pijn van verbazing dat ze zoo opeens was opgeschrikt door dien droom, door al die gedachten uit het oude leven.

Haar hand kromde zich om het hout van de bedstee; ze werd bang voor al dat oude: het nieuwe leven was goed, lief.... Hoe kort was ze nog bij deze menschen! En mevrouw was zoo vriendelijk, en ze kwam altoos goed klaar met 'er werk, en niemand uit de buurt wist het van haar.... Het!.... O, het moest een beproeving zijn geweest door De Heer, een waarschuwing dat ze niet vergeten zoude hoezeer ze Zijne vergevende genade van noode had....

Anna bad.

Op het kleine kleedje lagen, nederig recht gestrekt, dicht tegen elkander, de bloote beenen; haar hoofd rustte tegen het hout der bedstee.

Lang bad ze zoo, een ongeregeld gebed, een zuchten en weenen, een nederig danken en schuldbelijden, een zoeken naar vertroosting, een smeeken zóólang tot ze zich kalm voelde.

Toen was ze zoo dankbaar! En in haar dankbaarheid vreesde zij het oude niet meer; en weder zag ze het kindje; en nu borg ze haar hoofd in het kussen, uit vreeze van gerucht te maken; heete tranen vergietend om dien dierbaren schat, dien ze koesterde met haar teederste gedachten; geheel overgegeven aan dit terugdenken: in den weemoed van dat weenend dwepen een voldoening vindend die haar te machtig was, waarin ze wegzonk - tot ze weer sliep.

* * *

Toen ze ontwaakte, was het nog altoos nacht.

Ze was onmiddellijk klaar wakker, en het was of een lichaamspijn haar had gewekt. Toch wist ze het dadelijk: er was iets onherstelbaars dat haar zoo lijden deed, iets veel ergers dan lichaamssmart. Het wàs er. Weken lang had ze gemeend dat ze alles vergeten kon, geheel vervuld met

wat ze te doen had en wat men voor haar deed opdat ze weer een vasten dienst zou vinden, voordeeliger en zekerder dan de noodhulpplaats die ze kort na de bevalling had gevonden: opdat ze geheel en voor goed komen mocht uit de ellende, de schande, de armoe. Maar dezen nacht was het teruggekomen.

Den linker arm slap vóór zich uit, zat ze daar, voorover gebogen.

O, waarom kon ze dat heele jaar niet rukken uit haar leven? Ze was nog zoo jong, waarom moest die gevloekte avond haar leven voor goed bederven? En, als het dan toch zoo was, waarom had ze dan haar kind niet meer, haar kind?... God, wat had zij veel geleden! Eerst de schrik dat er iets zou kunnen zijn, toen de vrees, nijpender en nijpender, dat het zijn zou, de klamme zekerheid, het willen verbergen, het hopeloos strijden onder al de pijn, en toen de vernedering dat ze werd weggejaagd uit haar dienst, en toen, bij haar tante, de armoe. Oom zonder werk, tante zonder werk, en toch betaalde tante alles voor haar. Tweemaal naar den dokter, toen de hulp van de vroedvrouw, en dan al haar eten, en later

de blikjes melk voor 't kind.... O, de schaamte dáárover dat ze zóóveel overlast deed, zij met haar zonde.... Ze zou een dienst zoeken; dan ging het kind bij een voedster. Daar zou het wel niets dan rijstepap krijgen, want melk zouden die mensen niet kunnen geven, voor het weinige geld dat zij hun betalen kon.... Toen ze den noodhulpsdienst had gevonden, bracht ze het kindje 's avonds om negen uur naar de voedster.... En toen vatte het kou, het was nog nooit in de lucht geweest, ja toen had het kou gevat, en zij was daar bang voor geweest op het oogenblik dat ze bij tante de deur uitging, en toch was ze gegaan. Dat kon immers niet anders! Ze moest het kind dien avond wegbrengen, ofschoon het nog nooit buiten de deur was geweest. Ja, toen had het kou gevat....

Als een oog dat zijn licht verliest, staarde het stervend nachtpitje in Anna's vertrekje; bij lange tusschenpoozen knipte het snel; - het lichtte niet meer, het deed slechts de duisternis zien. Nacht was het nog, het bleef, bleef nacht. Maar Anna voelde zich volkomen wakker, zonder den minsten slaap, in het klare besef van haar leed.

Dien avond, ja, had het kind kou gevat. Gelukkig nog, had ze het gewikkeld gehad in tante's wollen doek. Maar het gezichtje was niet genoeg bedekt, op den hoek van de veemarkt, daar was zoo'n wind, daar had het zeker kou gevat.... Wáárom had ze het niet beter gedragen! Maar ze was nog zoo zwak, zoo zenuwachtig, bang.... Heh, die avond.... En toen dat terugzien! Bij het eerste bezoek had ze al gemerkt dat het wurmpje iets scheelde. Haar kindje was het, dat wezentje leelijk van bleekheid en kleinheid, dat de vrouw op den arm had, terwijl ze, in het tochtig groetenwinkeltje, bij de walmende lamp, de late Zaterdagsklanten bediende. Haar kind: daarom had de vrouw ook zoo tegen haar geklaagd dat ze 's nachts geen oog kon toedoen, door het onophoudelijk huilen en schreeuwen van 't wicht. De man was erbij gekomen om ook te zeggen dat het kind zoo lastig was, dat hij niet wist of zijn vrouw het bij zich zou kunnen houden; en de vrouw had wel gezegd: 'och, nou we het eenmaal hebben,' maar toen Anna, zoo gauw mogelijk maar, weer weg ging, toen ze vluchtte, ijlings weg uit die buurt van haar schande,

naar haar dienst, waar men niets van haar moederzijn wist, naar die stugge, haar vreemde menschen voor wie ze niet eens een 'meid' was, alleen maar een 'noodhulp', toen was ze zoo wanhopig geworden, in haar armoe, in haar zwakte, in dien angst dat de groentevrouw het kind niet zou houden, dat in haar de gedachte was gekomen: als het kindje stierf....

Onbewegelijk, een nachtschim van deernis in de groote schaduwen van het vertrekje, zat Anna nog altoos voorover gebogen. Haar hoofd bonsde. Haar oogen deden pijn; zij trachtte ze te sluiten, maar dan waren de leden nog zwaarder; wijd deed zij de oogen open, en de randen prikkelden, het was of er een spouwing was gekerfd in het vel. Om haar neusvleugels was een klam, koud kriebelen; overal voelde ze pijn, voelde ze zwakte: ze was zóó moe, zóó moe - en toch zonder slaap.

Het nachtluchtje begon te ruiken; Anna wipte uit haar bedstee met plotselinge wilskracht; de bedstee kraakte; dat maakte haar bang. Maar toch ging ze, blootvoets, en doofde in de keuken het lichtje. En viel daar neder op haar stoel, die verschoof over de houten voetenplank. Als men

haar boven eens hoorde!... Ineengedoken, de voeten op een sport van den stoel, de handen vooruithangend over haar schoot, wachtte ze op den tragen morgen, die eindelijk kwam en koude bracht, zóóveel koude dat zij, scherende langs den muur, geheel verkleumd, haar bedstee terugzocht en daar verbijsterd neerviel. Met haar laatste krachten trok zij het dek hoog over zich heen en bleef toen liggen, nu en dan door een korten, sterken schok bewogen, de lippen open, de tanden strak op elkaar, dadelijk half bewusteloos, alleen nog vervuld van een wanhoopsberusting in de vrees dat ze zéker ziek zou worden.

* * *

Had zij hoofdpijn?

Dat was het eerste waaraan Anna dacht, toen ze, laat, met een schrik, ontwaakte. Als ze hoofdpijn had, als ze ziek werd, als ze weer niet kon werken.... Bijna automatisch, heel langzaam, als bevreesd zich ziek te maken, bewoog ze zich in haar kamertje. Maar de schrik van het hooren slaan van de gangklok bracht haar tot bezinning. Nu repte ze zich, deed herhaaldelijk tweemaal

hetzelfde, vreesde telkens dat ze iets vergat, maar was toch vroeg en goed met haar eerste morgenwerk klaar.

- Kun jij na de koffie een uurtje uitgaan met het kind? vroeg mevrouw.

En zij ging uit in den zonnigen middag, drentelend achter het lichte wagentje met Rikie. Een hemelsblauw kleedje van dikke gevlochten wol bedekte de voetjes en het lijfje der kleine; uit een nestje van kant en fijn linnen bloeide het rose hoofdje op met de groote oogen en het kleine mondje, dat fier en blij geluidjens uitstootte, alsof het zeggen wou: jullie verstaat me niet, maar ik weet wel wat ik zeg....

Nooit was Rikie nog zoo lief geweest - nooit had Anna zóóveel van haar gehouden. Toen zij met het kind in het parkje was, waarheen mevrouw ook altoos den wagen reed, was het haar opeens of zij lid was geworden van het gezin, of ze niet meer bij deze menschen diende maar tot hen hoorde: liefde had ze voor dat flinke, mooie kind, dat, met de kleine fijne beweginkjes van de mollige armpjes, speelde in het zand.

Juist nog bijtijds om voor het eten te zorgen,

kwam ze thuis. Onder het koken zong ze allerlei liedjes; in tijden had ze niet aan zingen gedacht, ze zou ook niet gedurfd hebben, zij die in vroegere diensten wel eens iets over haar altoos-zingen had moeten hooren. Ze neuriede nu eerst, maar luider en luider werd het - en toen eerst bedacht zij, dat ze in zoolang niet had gezongen. Het eten viel goed uit. Zelve zat ze slechts een oogenblik neer; verder at ze, terwijl ze voor het aanrecht bezig was met de pannen en schotels, en voor den kachel met het opdoen van de rijst, en toen weder met de schotels....

- Je kunt afnemen, Anna! had mevrouw geroepen.

Bij het raam speelde mevrouw met Rikie. Meneer, nog aan de tafel gezeten, las de courant.

- Rikie heeft toch zóó lekker van de rijst gegeten, zei mevrouw.

En Rikie moest een zoentje geven; Rikie werd gepakt, bewonderd. En Anna voelde haar gelaat, haar nek, haar polsen tintelen van intieme vreugde over dat huiselijk geluk, waarin ze zich opgenomen meende....

- O!

Het glas lag op den grond. Het mooie glas van meneer, waarop meneer zoo gesteld was. Zij had het laten vallen.

- 't Is jammer, zei mevrouw, korzelig.

- Eens moest het toch kapot, meneer goedig vergoelijkend.

Maar Anna hoorde zijn spijt in zijn toon.

Ze keek beiden aan met een blik van zóóveel leed, van zóóveel schuldgevoel....

Ze zeide niets. Ze kon niet spreken. Stil, inwendig bevende van beschaamdheid, raapte ze de scherven op, en haalde stoffer en blik om nà te vegen, en droeg toen de etensbak met de laatste schalen en borden naar beneden, en deed haar werk, en eerst toen alles aan kant was en het theewater boven, brak de spanning van haar ontroering en zeeg ze neer op een stoel en barstte uit in tranen.

Iedereen was zoo goed voor haar en zij verdiende het niet! Ze deed de menschen maar overlast, dom dat ze was en onvoorzichtig....

En op eens, op eens kromp ze ineen; schichtig ging haar blik door de schemering van de keuken, zij wrong de samengekrompen handen: daar

was hij weder, de Angst der lijdensmaanden, opeens had zij gevoeld dat hij over haar viel, hij was het weer: wat had zij nu dan toch gedaan dat hij terug was gekomen; o maar zij voelde het, ditmaal zou ze hem niet meer kunnen doorstaan, zoo vreeselijk, vreeselijk scheen het haar wat zij had geleden, vóór de geboorte, na de geboorte, dat jaar, dat nu immers voorbij was: o, dat de Angst er nu toch weer was: en waarom, wat was er nu, waarvoor had ze nu bevreesd te zijn, er was immers niets: dat ze nu dat glas had gebroken, meneer en mevrouw hadden het niet eens zoo kwalijk genomen, ze brak ook zelden of nooit iets, maar wat was er dan?....

- Wát dan toch? zei ze zacht klagelijk, als wilde ze door te spreken zichzelf bepraten, want ze wist het wel wat van achter den schrik om het glas als een groot spook op haar af was gekomen; het was de angst van den vorigen nacht, de aaklige schrik van den droom, met al het lijden der zwangerschap, maar erger nog dan diè vrees, pijnlijker in zijn onverwachtheid, in het plotseling-volkomen-er-zijn, in het sarren met de onherstelbaarheid.

Die avond daar op de veemarkt, toen ze 't kindje wegbracht, in den wind...

O het keukenraam inslaan om lucht, maar ze kan niet, ze kan niet weg, niet weg van den Angst, ze zit daar weer zooals vannacht, er is een dag over heen gegaan, zoolang die duurde heeft ze niet meer gedacht aan haar smart, maar nu is het nog niet eens nacht en toch is ze al weer overgegeven aan haar wroeging, alleen ermee, alleen... Als ze maar een boodschap kon verzinnen, dat ze aan mevrouw kon vragen om even te mogen uitgaan, maar het was of ze niet meer denken kon, er drukte een band om haar voorhoofd, en al haar leden waren zwaar, het was of haar beenen getrokken werden en in haar keel was het leeg, hol, en alsof er iets in wilde opstijgen.. o ze werd ziek; nee; het ging voorbij...

...Die avond! Toen leefde het! Als ze toen maar had toegegeven aan de stem in haar en alleen gedacht aan het belang van haar kind... Zij was de moeder, door haar was het schaap ter wereld gekomen, de grootste armoe, de grootste schande had ze ervoor moeten kunnen dragen.... Als ze ten minste daar op de veemarkt maar was omgekeerd...

Overvloedig vloten met de stilte van rouw de warme tranen, en de tranen brachten verzachting.

Zij dacht aan de nachten bij haar tante, toen ze daar sliep op den grond, naast haar het kind, in hare armen in slaap gesust, ontwakende in haar armen. 's Nachts om drie uur werd het wakker; dan kreeg het even de flesch en sliep zóó weer in. O, ze dekte het dan zoo zorgvuldig toe, ze was altoos zoo voorzichtig geweest, 't kindje was zoo klein, zoo teer, maar die vrouw...

Ze stond op, als om voor het denkbeeld van die vrouw uit den weg te gaan, zich dwingende te bedenken dat ze hier aldoor zat in duisternis, dat mevrouw wel eens naar beneden kon komen...

Maar toen de lamp brandde, was het of er groote gestalten schaduwden door de keuken, of er een zwarte man wegsprong over de kachel in de vierkante donkerheid van den schoorsteen... En zóó toen ze zich bewust werd van dezen angst, voelde Anna afkeer van zichzelf dat zulke dwaasheden bij haar konden opkomen, en om iets te doen, liep ze, zonder over de daad te hebben doorgedacht, naar boven, en tikte:

- Mevrouw, zal ik klaar zetten?

Klaar zetten? En 't was nog geen half tien?

- Half tien? O dan gaat mijn klokje voor, jekte Anna; en ze ging naar beneden, beschaamd en nog boozter op zichzelf, nu ze daar weer zoo handig een jokken had gevonden tot uitvlucht. Dàt was het juist, dat ze altoos een middel vond om te ontkomen aan den strijd, als De Heer haar beproeven of straffen wilde, en dat ze dan elk middel maar te baat nam.

Ze nam weer haar bijbeltje. Ze las; in 't begin, de mooie geschiedenis van de schepping, en ze dacht aan haar vroeggestorven moeder, die daar zoo heerlijk van vertellen kon, hoe God dat alles wonderlijk en prachtig gemaakt had, het een na het ander, de aarde en al wat daarop was.... En haar vingers tastten door het boek, en weder nam zij den brief van haar grootvader. Ze kende hem wel van buiten, dien brief, doch het enkele in de hand hebben deed haar goed. Zacht liep zij naar het strijkkamertje, tegenover de keuken; het had een raam aan de straat, dat opende zij: nu zag ze, in de door de koelte verwekte bezinning, duidelijk de stille straat, huis voor huis en raam voor raam, daar nog licht, en daar, en daar,

en verder alles duister en stil - en toch zoo eng, zoo bedompt! O haar dorp, grootvaders huis met den tuin vol bloemen en dan ernaast Boer Jansen's boomgaard, waar zij spelen mocht met de meisjes. Grootvader, meer dan twintig jaar, toen al, onderwijzer van 't dorp, in aanzien bij iedereen.... O, wat was het toch vreeselijk voor dien goeden man, dat zijn kleinkind hem zooveel schande gebracht had. En ook hij had haar vergeven. 'Als het haar nu slechts eene les was, om braaf te leven, vertrouwende op God maar ook Gode gehoorzaam' .... Vertrouwende! En ze was weer zoo bang! Had De Heer dan niet getoond haar lief te hebben? Bidden moest zij....

Daar.... was gescheld. Ja. Boven gescheld. IJlings ging Anna.

- Het schijnt dat je nu ons vergeet! zei Mevrouw.

Blozende zette zij klaar voor het avondeten.

- Dan kun jij wel naar bed gaan, Anna.

- Ik wensch meneer en mevrouw wel te rusten.

- Nacht Anna.

- Nacht....

Toe was de deur. Alleen stond zij, in den gang, vóór de duisternis van het benedenhuis. Als den vorigen avond, - nacht Anna, én: alleen. Als elken avond. O ja, als gisteren, toen ze naar beneden was gegaan, nog niet beangst, niet vermoedende wat de nacht zou geven. Nu wéér nacht. Nu weer alleen, hier in het onderhuis alléén.... Hú, het was of bij elken tred de trap af zij de verschrikking nader kwam. Alleen was zij weer met haar angst. Alleen! Toen zij, zieke moeder, geen man, niemand had om met haar voor het kind te zorgen, had ze zich niet zóó alleen gevoeld. Van den beginne af was immers dàt juist de groote vreeselijkheid geweest, dat de vader zeker niet helpen zou, zèker niet; altoos was met het kindje-krijgen het alleen-er-voor-zorgen-moeten één geweest. En vervuld in haar dag en nacht tobben met het: wat te doen? hoe te verdienen? had zij de enkele verschrikking der eenzaamheid niet zóó gevoeld als nu in haar na-angst. Hoe dat kwam, hoe het precies was, wist noch overdacht zij, maar dit werd ze zich bewust; nog nooit had ze er zóó naar verlangd niet alleen te blijven, niet alleen met dien angst

die in haar gedachten, in haar ooren, vóór haar oogen, werd als een dreigend mensch, werd - als menschen, menschen dicht bovenom haar, die haar strak aankeken, die zij hoorde zuchten. Langzaam zuchten, zuchten allen tegelijk.... Inbeelding! Meneer en mevrouw waren rustig boven, hier in het onderhuis was niemand, daar was de straat.... Maar de nacht! Nu zij vol was van angst, nu een nacht. Lijden, niet slapen, en morgen weer werken moeten. O! als ze ziek werd! Hoor, weer zuchten. Daar, uit haar kamertje, zachte zucht, als een kindje.... Kindje! kindje! lieve.... O haar kindje! - het was haar ontnomen - het was ziek - het had pijn - en niemand om er voor te zorgen.... Van haar, week het weg, daar in de schaduwen, weg.... Neen! Ze mócht niet zoo zijn! Verzetten moest ze zich tegen die verbeelding, het was De Heer vergeten, zoo vreesachtig te zijn. Of was het misschien juist een straf van God? Was het niet heel natuurlijk, die wroeging? De menschen mochten goedaardig zijn en haar zeggen dat alles vergeven was, maar kenden zij den wil des Heeren? De Heer was

een barmhartig God, maar ook een streng en rechtvaardig God, en gezondigd had zij, dubbel gezondigd, eerst in haar ontucht, en toen in haar niet zorgen voor het kindje. De werkelijkheid mocht dood zijn met den dood van het kindje, maar overwonnen was zij niet! Had niet.... had niet.... haar kindje.... een *ziél* gehad, een *Ziel*? O God, daar was hij weer, de Angst van den nacht, die nu zou wederkeren, elken nacht, om haar te straffen, zij die gedacht had: als 't kindje dood is; die gemeend had dat alles voorbij was, nu. En de wroeging dan? Niets meer te dóén, nu, neen, niets - geen tobben meer om 't kindje, geen waken, verzorgen - geen hopen in onzekerheid - àfgelopen, alles voorbij - niets te herstellen meer - verwijten alleen. En dat zou zoo duren, haar heele leven. O! waarom was zij niet dood, - wanneer diè straf haar wachtte, nacht na nacht....

De veemarkt. Weg van de moeder, naar de vreemde vrouw. Het tocht in den winkel, en de deur mag niet toe. De menschen zijn boos, het kindje is zoo lastig. 's Nachts ligt het bij man en vrouw in bed, terzij, tegen de vrouw aan.

Anna durft niet te vragen, of het kindje zoo niet stikken kan, onder de zware vrouw. Ze durft niet. Ze is zoo bang dat het kind niet mag blijven. De man kan niet slapen, daar 't kind zoo huult. De vrouw schudt het heen en weer, van boosheid. Nu slaapt het wel in, van moeheid, van zwakte, tot het gewekt wordt door pijn. Stuijpjes! Haar kindje heeft stuijpjes. En zij hoort van niets, ze werkt in haar dienst - ze is haast bang om van 't kind iets te hooren. De vrouw begrijpt dat: 'n lastpost, zoo'n wicht.' Een lastpost - en Anna loopt weer naar haar dienst, bang dat hier iemand haar kennen zal. De vrouw zei: 'n lastpost. En de vrouw zei ook, dat het kindje zoo zwak was. Stuijpjes waren zoo'n leelijk ding. De dokter had nou poeiers gegeven, maar die hielpen niet; die hielpen nooit; als een kind eens stuijpjes krijgt kan alleen de natuur 't genezen. Dat zei de vrouw. En Anna ging, en liet het kind....

Heeft ze gehóópt dat het sterven zou? Heeft ze.... Dien avond, toen de man dat zei van 't niet te kunnen houden, toen heeft ze 't gedacht: als het kindje stierf. Ze was een moeder, en ze heeft

gewenscht naar den dood van haar kind.... O God, het is al te erg, het is niet om te dragen, die wroeging! Niet eens gebleven, dien Woensdagavond toen 't sterven ging. Toen de vrouw nog zei: 'mot je nou weg?' Even over tien thuis, gepraat met mevrouw - en, dien nacht, geslapen. Wat had ze dan toch, dat ze toen kon slapen! 's Morgens, toen de man kwam en fluisterend het zei, stond mevrouw in den gang - en God ja, ze heeft nog gepraat met mevrouw... Zij! Ze droomt niet, ze heeft dat gedaan. Neen, ze droomt niet! ze is in haar dienst, ze is weer gezond, en het kindje is dood. Ze heeft niet meer voor het kindje te zorgen, dood is het kindje. In een stuip, zei de man, is het wichtje gebleven, op het laatst heeft de vrouw 't nog een poeier gegeven. Zij sliep, dien nacht toen het kindje stierf. Dáárvan kan ze nu niet slapen. Heele nachten dat ze niet slaapt. Dan denkt ze aan 't kindje.... Weg, o weg met het lijkje, ze wil het niet zien; ze kan 't niet verdragen; als dat moet gebeuren, als elken nacht die angst terugkeert....

God! elken nacht, hier in de eenzaamheid,

elken nacht! En ze kan niet de straat op, waar zou ze heen. Naar de vrouw nu, 't kindje is immers dood! Naar 't kerkhof. Hú, nu op het donkere kerkhof!.... Waarom denkt ze ook aan die dingen, ze is immers in d'r keuken, ze moet wat drinken.... Het water doet goed. Wat is ze toch zenuwachtig! Waarvoor nu bang? Ja wezenlijk bang. En waarvoor? Omdat ze alleen is! Maar ze kan als ze wil naar boven gaan, naar meneer en mevrouw.... Ze is nu weer kalmer. Ze maakt op die wijs ook zichzelf ziek. Omdat ze nu eens van haar kindje gedroomd heeft! Ze móet nu kalm blijven. Ze moet gaan slapen. 't Lichtje aansteken.... Aardig toch van mevrouw, dat ze wel een nachtlicht mag hebben.... Nu de keukenlamp uit.

Duisternis! Er schuifelt iets, 't is of er iets beweegt daar, dat maakt haar roerloos; God! ze stikt! Hè voorbij. 't Zweet op haar voorhoofd... Wéér die angst, als een windslag die op haar valt, hij prikkelt de huid, ze kan niet ademen, ze loopt zoo zwaar.... Goddank dat daar licht is, haar kleine kamer, licht, helgeel, kalmte van 't licht.... Maar suist er wat om het lichtje

heen, 't is of er aldoor iets suist om het licht. Dáár gaapt duister. Hoe vreemd doet het licht. Daar staat iets, daar in de duisternis onder het licht.... Het kistje! - Ach, 't is haar koffer! Dat ze dáár nu het kistje in zag. Wat heeft ze dan toch, om zoo bang te zijn! Het is hier haar kamertje, haar eigen kamertje, menschen boven, veilig alleen hier.... Ze móet nu gaan slapen.... Eerst moet ze bidden....

Voor hare oogen danst het licht, is hier, is daar, veel kleine vlammen, overal licht.... ach, kon ze maar bidden....

O! Als ze nu óók niet meer bidden kon....

De klompjes.

Klepkre, klepkre, over den Keiendijk klepten en knerpten drie paren kleine klompjes.

Het was in den regentijd een dag die de bui- en verbeidde. Onder de gore, uitgezakte lucht schonkte de plumpe dijk valsch grijs lichtend op, een harde richelklomp hoog uit het diepe, drassige, overal ver wegvloeiende land. En op die verlaten hoogte gingen de kinderen, hand aan hand, dicht opeen, een hoopje. Het telkens uit de maat slaand geluid hunner vele kleine pasjes was in de winderige regenlucht als de kreetjes van een vogel zijn, wanneer die uit het riet pogen in te piepen tegen het dofzwaar gieren van 't water.

De kinderen waren twee zusjes en een broertje. Het jongetje en het kleinste meisje hadden vieze maar zacht glanzende gezichtjes, van een donzig donker geel met blauwe tinten, heel fijn. Het

oudste meisje was net een oud vrouwtje. Het had al verschrompeld vel, van een tanig geel; uit het dunne, als verkleurde haar, dat sprieterig in dofplakkerige stekels naar haar magere nekje toesloek, stak vreemd onbehouwen een veel te groot voorhoofd vooruit en maakte van het smalle gezichtje een droeven misgroei. Moeder sprak altoos van ‘apensnoet’, en Mina wist wel waarom. ‘Moar 't is een rakker’, zei moeder ook, en ook daarvan wist Mina de beteekenis. Ze wist het, dat ze een slimmerdje was. Dit bewustzijn was haar eenig geluk. Zij regeerde zusje en broertje. Altoos, wanneer zij liepen te bedelen, zocht zij de mensen uit die moesten worden aangesproken; zij wist of giste het altoos wanneer d'r hier of daar wat te verdienen zou zijn, en hoe te doen om niet verjaagd te worden door de politie. Leentje zou dat alles nooit leren en Jacob was nog veel te klein. Toen Jacob laatst een appel had weggenomen van een kruiwagen op de markt, zouden ze alle drie zijn opgepakt, als de vrouw van de krui niet zelf had gezegd, dat de agent ze maar moest laten lopen. Zij had gisteren nog een bos wortels gestolen, en

daar had niemand iets van gemerkt, zelfs Leen niet, die vlak vóór haar liep. Wat ze nu gingen doen, was ook naar haar plannetje. De twee anderen zouden dat nooit verzonnen hebben. Toch schreeuwden die het hardst, als moeder sloeg. Haar dee' 't ook wel pijn als ze slaag kreeg, maar ze liet het niet zoo merken. Laatst, toen moeder d'r met den pook had geslagen, ja, toen had ze hard geschreeuwd. Ze had er ook bloed van in den mond gehad, zóó hard was 't aangekomen. Maar anders - als je schreeuwde dan had moeder juist plezier. Vader zei dat laatst ook: 'Kreng', zaidie, 'as jie de kinders moar janken heurt!' En Leen en Jacob schreeuwden maar toe!

Nou zou moeder bekaaid staan te kijken. En vader, wat zou die nijdig zijn! Nijdig tegen moeder. Want die d'r schuld was het toch, dat ze nu dit gingen doen. Vader was zoo slecht niet; als hij nuchter was, was hij wát goed. Laatst, toen moeder zoolang uitbleef doordat ze naar het slachten van een varken had staan kijken, had hij Mina nog van d'r eerste moe gesproken: 'Joa kind, as die was blijve leve! moar die's nou in de hemel'.

- De hemel, voader, wat is dat?

- Nou da's bij Onze-lieve-heer, as je dood ben. Dan beej' uut alle lijjen uut. Doar bin alle mense gelukkig'.

Net zoo had vader het toen gezeid. En Mina had er goed naar geluisterd. Ze had iets heel vreemds in zich gevoeld, of ze, zooals Lot Jansen laatst, bevoorbeeld een gulden zou hebben gevonden. Ze had dat nog nooit gehoord, dat je gelukkig was als je dood was. Ze had juist d'r eerste moe wel'es beklagd, omdat die was gestorven. Maar als je dan gelukkig bent! - En ze had bij zichzelf overleid, dat het wel jammer was, dat ze niet met moeder mee dood was gegaan: ze waren toch alle drie ziek geweest, van die vreemde ziekte, vader en moeder en zij, Leen en Jacob alleenig niet; en moeder alleen was dood gegaan. - Gelukkig als je dood bent!... Nu Mina wist dat je gelukkig wordt als je dood bent, begreep ze vele dingen heel anders. Ze had het laatst heel natuurlijk gevonden, dat Manus, de vader van Lot Jansen, er zoo netjes had uitgezien, toen hij uit het water was opgehaald. Ze had hem uit de kar zien tillen toen hij werd thuisgebracht. Manus zag er vroeger met ver-

warde haren en zijn rooie gezicht zoo woest uit, zoodat Mina een beetje bang voor hem was; maar nu hing al zijn haar glad naar achteren en het bleeke gezicht met de gesloten oogen had iets vriendelijks, zoodat Mina haar best deed om heel dicht bij de kar te komen. Vrouw Jansen en ook moeder en andere buurvrouwen waren erg van streek en klaagden en huilden. Maar Rika met den bult uit den water-en-vuurwinkel had gezeid: ‘Och god, die zel ook geen klappe meer krijge van z'n wief’, en Mina had gedacht aan wat vader gezegd had: dan ben je uit je lijjen uit; het was dus zeker vróuw Jansen die de andere vrouwen beklagden, want die bleef achter met zes kinders, en Manus, al was-ie veel in de kroeg, had altoos een mooi daggeld gehad, veel meer dan vader.

's Avonds nadat Mina het lijk van Manus had gezien, was ze beginnen te prakkezeeren, dat zij en Leen en Jacob ook wel konden verdrinken. Dat was gemakkelijk genoeg. Manus had maar een kwartier in het water gelegen, toen was-ie al dood geweest. Moeder had dien avond weer zoo'n ruzie met vader gemaakt, omdat vader

zooveel minder thuisbracht dan verdronken Manus placht te doen, en toen was vader naar de kroeg gelopen, en moeder had Jacobje geranseld, dat de jongen d'r nou nog de donkere plekken op z'n rug van had.

Daarom had Mina twee dagen later aan Leen en Jacob gevraagd of ze mee weg wou'en loopen van moeder, en verteld van Manus die d'r zoo netjes had uitgezien toen-ie dood was en dat je dan gelukkig wor' als je dood ben'. De twee kinderen hadden alles goed gevonden, dat deden ze altoos wanneer Mina wat voorstelde.

En nu liepen ze naar den Biezenplas, die was hier aan den Keiendijk; Mina kende den weg, want nu en dan zond moeder hen buiten de stad om te bedelen en dan kwamen ze altoos langs den plas, daar in de diepte onder aan den dijk, waar zij naar jonge kikkers zochten en van die lange blaren plukten. Mina was er zeker van dat je d'r verdrinken kondt, want verleden jaar waren er twee jongens uit hun straat verdronken, die daar waren gaan zwemmen.

Klepkre, klepkre, schraapten de klompjes zacht, als angstig, in de bolheid van het windweer op

den hoogen dijk, en nu en dan bleven ze in hun geluidjes steken. De kinderen hadden een tijd lang heel vlug geloopt, zoodat hun drieër pasjes geluiden als een snelle tred van een manke, heele maat, halve maat, heele, maar Jacob was moe geworden en bleef nu telkens achter. Hij moest worden meegetrokken, en Mina dreigde, dat de meisjes hem alleen zouden laten staan en hij niet zou mogen meeverdrinken.

- Nou moar ikke dan et eerste, ikke n't eerste, grijnde en dwong de jongen. Hij wist niet wat er met hem zou gebeuren, hij vroeg maar een belooning voor zijn doorloopen. De zusjes antwoordden niet. Leentje begon nu toch een beetje bang te worden, daar alleen op den dijk en als ze dacht aan den donkeren plas, en Mina voelde zich gewichtig. Alles zou door haar gedaan moeten worden. Als er nu maar geen menschen voorbijkwamen, want ze was bang dat die hen uit het water zouden willen halen, nog voordat ze hadden kunnen verdrinken.

Eindelijk, daar zag ze den plas. En het bleef volkomen eenzaam op den dijk. Uit de meer egaal gespreide blauwig-zwarte lucht, ongezond blauwig

als het gezichtje van Jacob, viel een geniepige regen, en de windvlagen die over de hoogte schoren, hoeie-huuie-hu, zweepten de felpikkende stralen tegen de lompen-kleertjes en de vunswassen gezichtjes der kindertjes. Het verre landschap verzwond in een tranengrijsheid van regen en nevel. Overal droevige, droevige natheid: alleen de plas beneden glom en glansde, mooi-donker. Schitterend was zijn zwart, in de doffe grauwig groenheid der drassige weilanden. Het vette water werd door den wind tot slangen gerold die dartel wendden en kronkelden. Mina was boven aan den dijk blijven staan en starogde peinzend naar beneden: plotseling was het op haar gevallen, het gevoel dat hun drieër eigen lichaampjes straks daar in het water zouden liggen, in het natte, natte water - en nu al omvinge hen, enkel van den regen, weeë kilte. Ze zag Leentje beven, de handjes tegen het buikje aan, onder het doorzichtig dunne schortje; regendroppels plakkerden tegen haar hoofdje of lieten zich van achter de ooren vallen, slierend het nekje in tusschen het fletsflodderig jurkje door. Mina zelve ook voelde zich rillen van al de koude vochtigheid.

En weer keek ze naar den plas, den donkerglanzenden waterplas: ja, daar zouden ze in liggen, maar ze zouden, dood, in den hemel komen, dat had vader gezeid; en moeder zou hen niet meer slaan. - Stijf hielden de zwakke gedachtetjes van dit domme bedelkind aan wat vader gezeid had vast: het was de Illusie die ook haar kwam redden....

Er ging van den dijk een smal door het loopen ontstaan paadje naar den plas. Plotseling greep Mina naar Jacob en wilde hem voortduwen, het paadjen af. Maar Jacob weerde haar af, en grijnde dat hij zoo koud was. Gewoon het moedertje over hem te spelen, kwam Mina weer met de bedreiging aan: 'Nou, weeje dan naar moeder terug?' De jongen zei geen neen, hij zou misschien wel naar huis gewild hebben, gewend aan lange koude tochten door de straten, maar niet gewoon aan het zijn zoo buiten. Maar met een manuaal van ringelooren pakte Mina zijn natverkleumde handje, meteen duwde ze Leen voor zich uit, het paadje af. Op het eerste eindje was het dalen gemakkelijk, toen werd het wegjen steiler, en Jacob viel: hij gleeed voort in de modder en schaterlachte nu,

van groote pret. Hij vond het zóó aardig, dat hij zich een oogenblik later weer liet vallen. Maar Mina werd boos en rammelde den jongen hard aan den arm. Meteen, nog voordat hij had kunnen huilen, sleepte zij, zonder na te denken, hem voort in de glibberige modder, vlug het paadje af. Dat vond hij buitengewoon aardig, het gleeed zoo lekker over de modder, die hem om de oortjes spatte en in het krullige warhaar; Leentje had er ook veel plezier in - en nu stonden ze met hun drietjes onder aan den dijk, op een plekje modderig zwart zand: het woei daar niet, de regen tikkerde zoo grappig in 't water en maakte er allemaal kringetjes, en Jacob greep naar een mooie rietpluim die zóó ver in het heel zacht klotsende oeverwater stond, dat hij zich heelemaal moest vooroverbuigen om haar te vatten.

- Pas op jong! riep Mina onwillekeurig, maar meteen kreeg ze als een warmen steek in het hoofd, in één gedachte voelde ze moeder slaan en zag ze netten dooien-Manus, en kwam de wil om nu toch haar plan te volvoeren, in een heeten drang om Jacob te doen verdrinken. Het was de wreedheid van haar opvoeding, van haar afkomst

misschien, die haar nu volvoeren deed wat niet met wreedheid was beraamd. Ze gaf haar broertje schielijk een duw, verraderlijk, vinnig, zoodat hij voorover viel, met de handjes in 't riet, dat hard-schuifelend uiteenkreukte.

- O! - O! schreeuwde Jacob.

En Leentje begon te huilen en stampvoette van schrik: - Mina! Mina toch!

Maar Mina was nu geheel in haar daad, die ze doen moest, doen wilde. Haar oogen flitsten met starre felheid naar den jongen zooals hij gevallen was, het was of ze lust had in zijn ongeluk, hij had zoo klagelijk 'ik val'! geroepen en gilte nu 'Mina'! met den onbewusten doodschrik van een wezentje dat nog niet weet wat doodgaan is. Doch Mina bukte vlug en duwde zijn eene beentje, dat nog op den oever lag, het water in. Jacob scheen zich bewust te worden wat zijn zusje hem aandeed, woest sloeg hij met armpjes en beentjes, proestte het water uit, gillende, nu in, dan even uit het water: 'Moeder, Moeder'....

Dat woord deed Mina alle meelij' verliezen. 'O jou....' beet zij af tusschen de tanden; al de haat om geleden leed tegen moeder scheen

nu over te slaan op den jongen, die nog om moeder riep.

Jacob kon zich in de onder hem wegslinkende modderondiepte niet oprichten, maar plofte telkens weer even op in het water, dat smerig borrelde met snelle oprijzingen, als van walm, van modderzand, 't welk zich aan de oppervlakte van het water om het lichaampje verspreidde en in vlakke vlokjes er tegen aan dreef.

Toen meende Mina dat het zoo niet ging. Vastberaden stapte ze met het eene been het water in en trok Jacob op aan den eenen arm; in een ellendig geproest en gespuug kwam de jongen al goeddeels wezenloos juist boven het watervlak uit, met modder aan het neusje en in het haar bij het voorhoofd. Zijn zusje zeulde hem in een halven cirkel voort naar den anderen kant van den zandinhram: daar was het water dieper en stond het riet niet zoo dicht. Met een wreeden ruk liet Mina los, en het kleine lompenlichaam smakte weer neer in het smetterend om hem opploffende water. Mina stond nu met beide voeten in den plas. Weer bukte ze zich snel over haar slachtoffer, dat zich bijna niet bewoog, te

sterk bevangen van dien laatsten plof. Het lichaampje lag nu evenwijdig met den oever en met zonderlinge gemakkelijke vastheid legde Mina de armen er op en hield het neergedrukt. Zij was nu vol brute, uitsluitende nieuwsgierigheid naar wat er met haar slachtoffer gebeurde. Telkens als er een stuiptrekking uit het lichaampje kwam, verplaatste zij schielijk een hand daarheen, en verder keek zij aldoor met starre oogen naar het hoofdje, waarvan de haren glansden in het water....

Kwêk, kwêk, krijschte het op eens van achter het riet aan den overkant van den plas, twee onverhoedsche, afgemeten kreten, en met onhandig geklepte vleugelslagen werkte een vogel zich op uit de biezen en vluchtte....

Het was of Mina een stoot tegen de borst had gekregen. Rauw-plotseling voelde ze haar voeten in nat staan, en trok deze terug met onbewusten maar zich in rukbewegingen uitenden weerzin; ze hoorde nu het huilen van Leen en zag haar, tegen den dijk aan gevallen, het hoofdjen verbergend in 't natte gras. En in haar scherpte zich een bewustzijn van groote, leeg en

hol aanvoelende verwondering, of ze zóó uit een andere wereld kwam, en nu hier was neergezet, verlaten....

Maar ze herkende den plas, ze voelde afkeer, haat van deze plek; rekenschap van wat ze gedaan had, gaf ze zich niet, aan zelve verdrinken willen dacht ze niet meer; ze had alleen een nijpend gevoel van persoonlijkheid, van verbazing over zichzelf en over haar zijn zooals ze was, hier, nu....

Ze zag Leentje die niet meer huilde maar zich had opgericht en stond te beven dat haar matte lipjes er van bewogen, de oogen op den plas.... Ze nam haar bij de hand en trok haar mee, het glibberig dijkpaadjen op, met handige zetpasjes zich naar boven werkend en Leentje meeslepend, bijna even vlug als ze straks met Jacob naar beneê was gegleden.

Boven greep de wind de meisjes aan. Ze waren een beetje verwarmd van het klimmen, en als een ijzige oppressie omvatte hen de wijde kou, zonder deernis voor de zwakte van hun door anemie weggevreten jeugd. Maar een wanhoopsangst die zich als versteend had in Mina, dreef

haar op de glibbende, uitklakkende klompjes voort, weg van den plas....

Die lag weer verlaten, kostelijk zwartglimmend, beschermd door den dijk: een mooie plek in de droefheid van het regenland. Naast het weelderig riet, in het vermodderde oeverwater scheen het kleine lijkje zacht gedeind te worden. Stilte had de plek bevangen; alleen klokkerden, van de voetjes losgegaan, op de regelmatige beweging van het water, Jacobs kleine klompjes tegen elkander, en maakten een heel zacht, bescheiden geluid.

De regen viel nu in veel fijne straaltjes, bijna een motregen, en dat gaf nog een ander, zijig, geluid van ééntonig gelispeld klagen.